

בסיעתא דשמיא

קונטרס

בנין יעקב

שובבי"ם

ובסופו המאמר הנפלא על שמירת העינים
'שמדני באישון בת עין'

אשר חנני השי"ת

יעקב עקיבא הכהן דבינוביץ

בלאאמו"ר הגה"צ רבי גמליאל שליט"א

מהדורה שניה ומתוקנת

טבת תשפ"ה

התודה והברכה

הנני בזה להביע את תודתי והערכתי מעומק הלב לידידי האברך כמדרשו, אשר שמו הולך לפניו בטוהר מדותיו ונועם הליכותיו, אוצר כלי חמדה, זך הרעיון וברוך הכשרון, יאה לקלוסין ומוכתר בנימוסין, אשר לו עט סופר מהיר, ספרא וסייפא, איש יקרות רוח חכמה, מגזע אראלים ותרשישים לבית נאראל

הרה"ג **יהושע שלום שפירא** שליט"א
מעיי"ת בית שמש

אשר לא חסך עמל ויגיעה ימים ולילות, ונטה על שכמו עול משא עריכת הקונטרסים '**בנין יעקב**' - מועדים ברוב עמל וכשרון ברוך, ותיקנם וסידרם בטוב טעם למען ירוץ הלומד בו, עד אשר הוציא דבר נאה ומתוקן מתחת ידו, דבר נאה ומתקבל, העולה על שולחן מלכים מאן מלכי רבנן.

יברך ה' חילו ופועל ידיו ירצה, להמשיך בעבודת הקודש מתוך הרחבת הדעת ומנוחת הנפש ביתר שאת וביתר עז להגדיל תורה ולהאדירה כאוות נפשו העדינה וכחפץ לבו הטהור, ויברכו ה' בכל הברכות הכתובות בספר התורה, ובכל אשר יפנה יצליח, וירוה רוב נחת דקדושה מכל יוצ"ח באורך ימים ושנות חיים, ויתקיים בו לא ימוש התורה פ"ך ומפי זרעך מעתה ועד עולם אמן ואמן.

המחבר

©

כל הזכויות שמורות

להערות אפשר לפנות לטל-פקס:

02-999-8201

או למייל:

3122131@gmail.com

ניתן להשיג הקונטרס בירושלים:

ספרי עין יעקב מול שטיבלאך מאה שערים

או בטלפון 05331-53661 | 05041-75336

בית שמש:

בבית המחבר רח' חזון איש 26

טלפון 02-991-0636 | 05276-30720

בני ברק:

חנות פרידמן ע"י בית הכנסת איצקוביץ

ניתן להשיג את שאר ספרי המחבר

'בנין יעקב' הלכה:

בשר בחלב • תערובות (ג"כ)

'בנין יעקב' על המועדים:

ראש השנה • יום הכפורים • סוכות - שמחה

חנוכה • שובבי"ם • פורים - ד' פרשיות

חודש ניסן - חג הפסח - ספירת העומר

שבועות • בין המצרים • אלול

'בנין יעקב' על התורה:

בראשית • שמות • ויקרא • במדבר • דברים

ניתן לשמוע שיעורי המחבר בקול הלשון

מספר ישיר: 0733-718-414

תוכן הענינים

פתח הבנין

שובו בנים שובבי"ם ג

בו יבואר שורש ענין ימי השובבי"ם על פי דברי רבינו האריז"ל

חטא עץ הדעת ◊ דור המבול וההפלגה התהוו מפגם אדם הראשון ◊ בגלות מצרים נצרפו נשמות ישראל ונטהרו מפגם אדה"ר ◊ פרשיות אלו מסוגלים לתשובה ביותר ◊ לשון רבינו האריז"ל ◊ ימים אלו מסוגלים להתענות בהם ◊ יגיעת התורה תמורת התעניות והסיגופים ◊ ונמצא חן ושכל טוב בעיני אלקים ואדם

שובבי"ם

תורת ה' תמימה משיבת נפש ט

יגיעת התורה חשובה כתעניותים וסיגופים והוא התשובה המעולה מכל

עיקר התשובה ע"י תורה - לברר הלכה בליבון ובירור יפה ◊ שני טעמים שהתשובה לחטא זה הוא רק על ידי תורה ◊ א. תשובה עילאה - תשובה שבאה ממקום המוח ◊ יגיעת המוח בחכמת התורה הוא התיקון לפגם שבמוח ◊ ב. 'וימררו את חייהם' - שעבוד הגוף ליגיעת התורה ◊ קבלת עול תורה הוא הסיגוף הגדול ביותר ◊ שבט לוי השתעבדו בתורה הקדושה ◊ טובי לדוכי

דהוי דרופתקי דאורייתא ◇ ריבוי הצומות עלול להזיק ◇ אלמדה פושעים
 דרכיך וחטאים אליך ישובו ◇ הרבה דרכים להתייגע בתורה ◇ כל ההתחלות
 קשות מכאן ואילך יערב לכם ◇ המורם מכל האמור ◇ קביעת זמן השובבי"ם
 לפי פרשיות השבוע בדייקא

מ נחפשה דרכינו ונשובה

כמה ענינים המועילים לשלמות עבודת התשובה בימי השובבי"ם

החרטה ושבירת הלב והבכי זה נחוץ מאוד ◇ שערי דמעה לא ננעלו ◇ חובת
 ההתבודדות ◇ פורשים מענייני עולם ומקשרים מחשבותם עם אדון הכל ◇
 תהלים - כמו שסלחת לדוד שאמר מזמורים אלו לפניך ◇ וחטאך בצדקה פרוק

ט ועתה אל תעצבו

אין עושים תשובה אלא מתוך שמחה של מצוה

אדם הראשון שב בתשובה על חטא עץ הדעת ◇ מה נעשה בדיןך ◇ אדם
 הראשון סיגף את עצמו ויצא מזה תקלה ◇ עשיתי תשובה ונתפשרתי ◇ תשובה
 מתוך שמחה וטוב לבב ◇ שבת בחינת תשובה מאהבה ובשמחה

נט אכבס בו לבי כבורית

שבת קודש מסוגל לתיקון כל הפגמים שבקדושה

שבת הוא זכר ליציאת מצרים שיצאו בו מכל הטומאות ◇ קיום העולם הזה על
 ידי עשר ספירות ◇ השומר עצמו בקדושה זוכה למידת יסוד הכוללת הכל ◇
 שבת ומילה - משורש אחד של בחינת יסוד ◇ במצות שבת מתקן כל מה שפגם
 ביסוד ◇ עיקר התיקון בשבתות של שובבי"ם ◇ הוא יגאל אותנו מעבדות
 לחירות ◇ שקלי כסף - להעלות את הכיסופין אל הקדושה

השוכן אתם בתוך טומאתם עא

חביבים ישראל גם בטומאתם וברגע אחד יכולים לשוב בתשובה שלימה

ואת ערום ועריה - ערומים מן המצוות ◊ בני בכורי ישראל ◊ גם כשישראל
בטומאה שכינה שרויה ביניהם ◊ טבת שבט - ימים הנמוכים ◊ אה"ה
טוב מעתה

זאת בריתי אשר תשמרו ביני וביניכם פ

שורש האמונה והדבקות בין כנסת ישראל והקב"ה תלוי בקדושת הברית

אדם הראשון הביא לעולם שידין ורוחות ◊ אנשי המבול וההפלגה לא תיקנו
את הפגם הקדמון ◊ בשעבוד מצרים זכו בני ישראל לתקן את פגם אדה"ר
ימי השובבי"ם מסוגלים לתקן את כל הפגמים ◊ מה ענין אמונה לברית
גדולה מילה שנכרתו עליה שלש עשרה בריתות ◊ עיקר מצות מילה שיהא
נדבק בקדושת שמו יתברך ◊ והיה לאות ברית ביני וביניכם ◊ כריתת ברית
בין שני אוהבים ◊ קדושת הברית הוא שורש האמונה והדבקות בהשי"ת
ישוב כל התמיהות על פי היסוד האמור ◊ שובבי"ם - תיקון הברית ◊ פורים
- להאמין שהשי"ת חפץ בנו תמיד ◊ פסח - חג האמונה ◊ העבודה בחג הפסח
לקנות אמונה בנפשנו ◊ אין גלויות מתכנסות אלא בשכר אמנה

שמירת העינים

שמרני כאישון בת עין קז

מאמר מקיף ונפלא על גודל החיוב והחשיבות של שמירת העינים וקדושתם

לא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם - איסור מעיקר הדין ◊ עין רואה לב
חומד וכלי המעשה גומרין - סכנת ראייה אסורה ◊ מי שאינו נזהר בזה - לא
ינקה מדינה של גיהנם ◊ 'לא תתורו' - על אף שמצד הטבע נמשך האדם אחרי

זה ◊ ועוצם עיניו מראות ברע - עד היכן מגעת חובת השמירה ◊ ישיבת כרכים קשה - איה הקדשה היא בעינים ◊ ונשמרתם מאד לנפשותיכם - ולא תתורו אחרי עיניכם ◊ כיצד 'תנה בני לבך לי'? - על ידי 'ועיניך דרכי תצורנה' ◊ לא תתורו אחרי עיניכם - והייתם קדושים ◊ אמר החכם - אין חוצץ בפני התאווה כעצימת עינים ◊ העוצם עיניו מראות ברע מקיים מצוה של 'ולא תתורו' ◊ שובו בנים שובבי"ם - תיקון על 'ושב מאחריך' ◊ חשבתי דרכי ואשיבה - להחשיב כל פעולה טובה ◊ ישמח בנסיונות - שזוכה להתגבר על היצר ◊ מתחבולות היצר להפיל ביאוש הגרוע מכל ◊ ותשא אשת אדוניו את עיניה אל יוסף ◊ עתידה להעמיד בנים ממנו ◊ ועל המלחמות שעשית לאבותינו ◊ המלמד ידי לקרב אצבעותי למלחמה ◊ העבר עיני מראות שוא - סגולות ובקשות להינצל מן היצר

שובו בנים שובבי"ם

בו יבואר שורש ענין ימי השובבי"ם על פי דברי רבינו האריז"ל

חטא עין הדעת

בריאתו של אדם הראשון הייתה ביום השישי של ששת ימי בראשית, תיכף לאחר היצירה הושיב אותו הקב"ה בתוך גן העדן, לעבדה ולשמרה, שם ישב אדם הראשון בכבודו של עולם וכמלך בגודו, ממש עין לא ראתה, לא היה צריך להתייגע לצורך פרנסתו ופרנסת ביתו כלל ועיקר, כל הצטרכויותיו נעשו עבורו על ידי מחנות שלמות של מלאכי השרת ששירתו אותו נאמנה, וכדאיתא בגמרא (סנהדרין נט:), שהיו מלאכי השרת צולין לו בשר ומסננין לו יין ומגישים לפניו.

הנחש הוא הס"מ, שראה את כבודו הגדול של אדם הראשון, התמלא בקנאה עזה ובצרות עין, לא יכול היה להכיל את הכבוד האדיר וגודל התענוג בו שרוי אדם הראשון, לפיכך גמר אומר להעמיד אותו בנסיון, להכשילו ולטרדו מגן העדן, הנחש הוא הרי הערום מכל חית השדה (בראשית ג, א), ובערמתו כי רבה טיכס עצה זדונית כיצד להמרות את האדם על ציווי המפורש של השי"ת, הוא ידע היטב שהקב"ה התיר לאדם הראשון לאכול מכל עצי הגן

כאוות נפשו, מלבד עץ אחד אשר ממנו לא יהיין לאכול, כדכתיב (בראשית ב, יז) "ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו כי ביום אכלך ממנו מות תמות", ובדבר זה מצא לו הנחש מקום להתגדר בו ולהפיק את זממו הרע.

ראשית כל פנה הנחש אל חוה והסית אותה לאכול מעץ הדעת, חוה בקשה לדחות אותו ולא לשמוע לדבריו ולהסתותיו, אולם הנחש לא נסוג אחור, באותות ובמופתים השתדל הנחש להוכיח לה שהאיסור אינו תקיף כל כך, ומאחר שנשים דעתן קלות (קידושין פ:), לא עמדה חוה בניסיון ונכשלה באכילה מעץ הדעת ובכך עברה על הציווי המפורש שיצא מפי הגבורה.

אלא שעתה עלה החשש בליבה של חוה שמא תיענש בגין האכילה ותמות, שהרי כבר הזהיר אותם הקב"ה 'ביום אכלך ממנו מות תמות', ואם כן, נמצא שהיא מתה ואדם הראשון נושא לו אשה אחרת תחתיה, לפיכך נמלכה בדעתה להכשיל גם את אדם הראשון, שאם יעניש אותה הקב"ה ייענש גם הוא יחד עמה, באותה שעה הלכה והציעה לו לאכול מעץ הדעת, ואכן לא עמד אדם הראשון בניסיון אלא הלך שבי אחר עצת אשתו לאכול גם הוא מן העץ אשר אסר להם הקב"ה לאכול ממנו, העונש לא אחר להגיע, עוד באותו היום נטרדו שניהם מגן עדן ונענשו בעונשים חמורים שאת תוצאותיהם אנו מרגישים עד לעצם היום הזה.

דור המבול וההפלגה התהוו מפגם אדם הראשון

מִיָּד לאחר אותו המאורע עמד אדם הראשון על משוגתו, לכו נקפו על המעשה הרע שעשה והתעורר לשוב בתשובה שלמה על הפגם הגדול שפגם בחטאו, אשר על כן גמר אומר לקנוס את עצמו ולפרוש מחיי העולם הזה, הוא אכן פרש מביתו וישב בבדידות ובפרישות גדולה למשך תקופה של מאה ושלושים שנה, משך כל אותו הזמן ישב בתענית וצום תוך שהוא מענה את

גופו בכל מיני סיגופים ותיקונים, וכל זה בכדי לתקן את אשר עיווה באותו החטא של עץ הדעת (עירובין יב:).

אלא שעל אף שהייתה כוונתו וליבו של אדם הראשון לשמים, מכל מקום לא מילט את עצמו ממקרי רעה וטומאה, שמהם נבראו כל מיני רוחין ושדין ולילין רעים^א, וגילה לנו רבינו האריז"ל (שער הכוונות - דרושי הפסח דרוש א) שמן הפגם הזה נשתלשלו והתגלגלו בהמשך הזמן אנשי דור המבול ואנשי דור ההפלגה, הם היו תולדה ותוצאה של אותו הפגם, גם הם נכשלו באלו החטאים ולבסוף אף נענשו על כך בכל חומר הדין.

בתורה הקדושה אנו אף מוצאים רמז על הקשר בין חטאי דור המבול ודור ההפלגה לבין החטא של אדם הראשון, דהנה על דור המבול נאמר בתורה (בראשית ו, ה) "וירא ה' כי רבה רעת האדם", וניכר בלשון הכתוב - 'רעת האדם' - שהתורה ייחסה את מעשיהם ופשעיהם של דור המבול אחר מעשיו ורעותיו של אדם, היינו אדם הראשון, וכשם שהפגם של אדם הראשון היה בקדושה כך גם הם פגמו בעניינים אלה, וזהו הכוונה בהמשך הכתוב (שם, ז) "ויאמר ה' אמחה את האדם אשר בראתי מעל פני האדמה", וגם כאן הכוונה הוא למחות את הניצוצות של אדם הראשון.

אותו הדבר אנו מוצאים גם בדור ההפלגה, שאף הם היו תוצאה מחטאו של אדם הראשון, וגם הם הרשיעו הרבה לאלוקים, אם כי הפגם שלהם לא היה כל כך בענייני קדושה כמו דור המבול, אלא יותר בעבודה זרה ומינות,

הערות והוספות

ממלכותו, והשדים בני אדם הראשון הם, שכל מאה ושלושים שנה שפירש אדם מאשתו במות הבל היו הרוחות מתייחמות ויולדות הימנו.

א. וראה ברש"י על הפסוק בשמואל (שמואל ב ז, יד) "וְהִכְחָתִּיזוּ בְשֵׁבֶט אֲנָשִׁים וּבִנְיָנוּ בְנֵי אָדָם", שכתב בזה הלשון: ונגעי בני אדם - זה אשמדאי שדחאו (לשלמה)

(במאמר 'זאת בריתי אשר תשמרו ביני וביניכם' הרחבנו לבאר שייכות הפגם של אדם הראשון לחטא דור ההפלגה), ועל בני הדור ההוא אומר הכתוב (שם יא, ה), "וירד ה' לראות את העיר ואת המגדל אשר בנו בני האדם", וגם עתה הכוונה לבני אדם הראשון שהוא היה המקור לחטאם.

בגלות מצרים נצרפו נשמות ישראל ונטהרו מפגם אדה"ר

בך עברו השנים וחלפו העתים, דור הולך ודור בא ועדיין ניצוצותיו של אדם הראשון מפוזרים בעולם ואינם מגיעים לידי תיקונם, ולא זו בלבד, אלא שבמשך הזמן עוד ניתוסף עליהם גם הפגם של דור המבול ודור ההפלגה ואין מי שיתקן את כל ההשחתות האלה, כך נמשך הדבר דור אחר דור עד שהגיע זמנם של נשמות בני ישראל להתגלות בעולם, נשמות קדושות וטהורות מחוצבים ממחצב הנשמות שתחת כסא הכבוד, חלק אלוך ממעל ממש².

אלא שלפי שעה לא יכלו אלו הנשמות הקדושות של ישראל להתגלות בעולם, מאחר שעדיין היו נשמותיהם מעורבות בתוך הסיגים והקליפות של חטא אדם הראשון, ולכן היו צריכים מקודם להעביר את נשמות ישראל בתוך כבשן האש, להצטרף ולהזדכך מן הקליפות והחוחים המקיפים את השושנה, ורק אחר כך יוכלו לבוא לידי התיקון השלם, וזה היה כל התכלית של גלות ושעבוד מצרים, לטהר ולזקק את הנשמות הקדושות - נשמות ישראל - מתוך הקליפות בהם היו מסובכים.

הערות והוספות

הקדמנו הקדמות יקרות שכל נשמות עם ישראל הם ממוחצב עליון חלק ה', כי כולם דבקים בה' דכתיב (דברים ד, ד) ואתם הדבקים בה'.

ב. ראה לשון ה'אור החיים' הק' בפרשת עקב על הפסוק (דברים יא, כב), "לאהבה את ה' אלקיכם ללכת בכל דרכיו ולדבקה בו", וזה לשונו: ואומר ולדבקה בו, כבר

אבן זה היה הסיבה לכל הגזירות והשעבודים שעברו על בני ישראל בארץ מצרים, הכל היה בכדי למרק את נשמותיהם של ישראל מחטאו של אדם הראשון ומשאר כל החטאים שהשתלשלו מזה, דהיינו החטאים של דור המבול וההפלגה, על ידי הגזירה של "כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו" (שמות א, כב) התמרק הפגם של דור המבול שהיה באותו העניין, ועל ידי הגזירה של "וימררו את חייהם בעבודה קשה בחומר ובלבנים" (שם, יד), בא לידי תיקונו גם הפגם של דור ההפלגה שליבנו לבנים לבנות מגדל ולהילחם בשכינה הקדושה.

על ידי כל אלו הצירופים והתיקונים הזדככו נשמות בני ישראל מכל הקליפות שסובבו אותם ומנעו מהם להתגלות בטרתם, וכמשל גרגירי הזהב שכשמוציאים אותו ממצמקי האדמה הרי הם מעורבים בסיגים וזוהמה עד שמי שאינו בקי בזה לא יוכל להבחין כלל שזהב מונח בתוכו, העפר הזה נראה לו כשאר עפרות תבל, רק לאחר שהצורף ישליך את העפר אל תוך עֶשֶן הכבשן הכוער באש גדול ונורא, או אז יתחיל להתגלות יפעת יופייה של הזהב המבצבץ ועולה מתוך הזוהמה, עד שבסופו של דבר מלקט הצורף מתוך כור הברזל את הזהב הצורף, זהב טהור ממש, הפלא ופלא, ואת הסיגים הנותרים וכל שאר הפסולת הריהו משליך כדומן אשר על פני האדמה.

פרשיות אלו מסוגלים לתשובה ביותר

אלא שעתה נשאלת השאלה כמאליה, ובכן, מה השייכות של כל הדברים האלה אלינו, אלפי שנים לאחר שכבר יצאנו מארץ מצרים ביד חזקה ובזרוע נטויה, למאי נפקא מינה בשבילנו מה היה התיקון של אותו הדור של גלות מצרים.

כאן אתא ובא רבינו מורה דרכינו ומאיר נתיבותינו, הלא הוא האר"י הק', ומגלה לנו (שער רוח הקודש תיקון כז), כי בכל שבוע ושבוע כשקוראים בתורה

את פרשת השבוע, מתעורר כאן למטה בתחתונים רושם והשפעת המאורעות שהיו בימים ההם, והיות שהפרשיות האלו של שמות, וארא, בא, בשלח, יתרו, משפטים, עוסקים בעניין של גלות מצרים, וגלות מצרים הרי הייתה תיקון לחטאו של אדם הראשון, לפיכך, בכל שנה ושנה בהגיע הימים האלו, זוכים אף אנו להזדמנות יקרת ערך לתקן את עוונותינו שפגמנו בענייני קדושה וטהרה, כמו אז בזמן שעבוד מצרים, ולב יודע מרת נפשו היכן אנו עומדים בדברים אלו ועד כמה אנו צריכים לתקן את מעשינו.

אף רמז נאה נתנו בזה, הראשי תיבות היוצאים מן הפרשיות הללו - שובבי"ם, והוא על סמך הכתוב (ירמיהו ג, כב) "שובו בנים שובבים אֲרָפָה משוכותיכם", זהו גם הבת קול שיוצא בכל יום ויום וזועקת 'שובו בנים שובבים' (זוהר חדש איכה נו:), הנה כי כן בימים האלה של שובבי"ם צריכים אנו להישמע אל הקריאה 'שובו בנים שובבים' המנסרת בחללו של עולם מקצה אל קצה ולשוב בתשובה על כל מה שפגמנו, ואם כי 'אין לך דבר בעולם שעומד בפני התשובה' (זוהר חדש א בראשית לג:) ובכל עת וזמן מזומן האדם לעשות תשובה, מכל מקום הימים האלה מסוגלים ביותר לזה.

לשון רבינו האריז"ל

לשלמות הדברים נעתיק כאן את הדיבורים הקדושים ככתבם וכלשונם כפי שמופיעים במקורם (שער רוח הקודש תיקון כז), וזהו הלשון שם:

"ענין השובבי"ם הנודעים, ר"ל שיש מנהג קדום בכל ישראל, להתענות מ' יום רצופים שיש מן יום הראשון של פרשת שמות עד פרשת תרומה וקצת מן תצוה וכו', ונתנו סימן בהם 'שובו בנים שובבים' ר"ת, שמות וארא בא בשלח יתרו משפטים. והנה עיקר התענית בהם במ' ימים אלו לא נתקנו אלא על עון הקרי. וימים אלו מסוגלים להתענות בהם על הקרי יותר מכל ימות השנה".

"ומעם הדבר יתבאר לך ממה שביארנו בענין גלות מצרים בחומר ובלבנים מה ענינו, ושם נתבאר כי אותם שנשתעבדו בגלות מצרים. היו אותם הניצוצות של הנשמות שיצאו מאדם הראשון באותם מאה ושלושים שנה שפירש מן אשתו, והיה מוליד שדין ורוחין על ידי טפות קרי, וכל אלו נתקנו בגלות מצרים ההוא".

"ולכן בזמן הפרשיות אלו יש בהם סגולה לקבל תשובת האדם המתענה בהם על עון הקרי, ולכן הם מתחילים מן פרשת שמות, מפני שאז בפרשה ההיא היה התחלת השעבוד, ומסתיימים בפרשת משפטים, לטעם שנתבאר שם... גם דע, כי עיקר אלו התעניות נתקנו בימים אלו, לכפר על עון ש"ז לבטלה. שעליהם כתיב שוחטי הילדים וגו' (ישעיה נז, ה)". עד כאן לשון קדשו².

ימים אלו מסוגלים להתענות בהם

רבינו האריז"ל אף מוסר לנו את דרך התשובה וסדר העבודה הראוי לימים אלו, וכמו שכתב בלשונו, "יש מנהג קדום בכל ישראל להתענות מ' יום

הערות והוספות

בספר **'שערי תשובה'** (סימן תרפה): מנהג המתענים במדינות אלו בשנה פשוטה שובבים לבד ובשנה מעוברת מוסיפים ת"ת, עכ"ל.

והרב החיד"א ז"ל כתב בספר ברכי יוסף (אורח חיים סימן תרפה) בזה הלשון: ומנהג תעניות אלו בכל השנים, אלא שבשנה מעוברת מתקן יותר כמ"ש מהרח"ו זצ"ל, ובימים אלו הוא תקון גדול לקדש עצמו במותר לו, ואין להאריך כאן, עכ"ל. אמנם

ג. בכמה וכמה ספרים קדמונים מצאנו שעיקר תקנת ימי השובבי"ם היה רק בשנה מעוברת, אולם מדברי רבינו האריז"ל המובאים כאן לא נשמע שחילק בין שנה מעוברת לשנה פשוטה, אלא תקנה זו נוהגת מדי שנה בשנה, וכדעה זו מצאנו בספר **'פרי מגדים'** (אורח חיים אשל אברהם סימן תרפה) שכתב בזה הלשון: שובבים ת"ת במעוברת, ויש נוהגין בפשוטה שובבי"ם ובמעוברת שובבי"ם ת"ת, עכ"ל. כיוצא בזה כתב גם

רצופים" - "וימים אלו מסוגלים להתענות בהם יותר מכל ימות השנה", ומשמע מדבריו, שכל הרוצה שתתקבל תשובתו לרחמים ולרצון צריך להרבות בתעניות וסיגופים, כך גם עולה מתוך דברי כל הפוסקים והאחרונים שהביאו בדבריהם את עניין ימי השובבי"ם, שאופן התשובה הנכון הוא רק על ידי תעניות וסיגופים.

התכלית של התעניות - מבואר בספרים הקדושים (ראה בשל"ה הק' מסכת תענית פרק תורה אור קפב) - הוא בכדי לשבר ולהכניע את החומר שבגוף, שהרי בשעה שהאדם הלך אחרי שרירות ליבו לא מנע את עצמו מלפטם ולהאביס את גופו בכל מיני תאוות רעות ובהמיות, עד שנעשה כל הגוף מדושן ומפוטם מן העברות והחטאים, ודבר שפתיים אך למחסור שכאשר הגוף שואב את כוחו ועידונו מן הדברים האסורים הרי הם מושכים ומטים את לבו לצד הטומאה, ומונעים ממנו להתקרב ולהתדבק אל אור קדושת השי"ת ולשאר כל הדברים שבקדושה.

לפיכך, כאשר רוצה האדם לעשות תשובה ולשוב אל השי"ת כבראשונה, הדבר הראשון שצריך לעשות הוא להסיר ולבטל את הדברים החוצצים ומרחקים אותו ממקור הקדושה, דהיינו לסלק ולבטל את החיות שניתוסף בו מצד הטומאה, ולדבר זה מועיל מאד התענית, כי בזמן שהאדם יושב בתענית מתחסר החלב והדם שבגופו הלך וחסור, וחסרון זה הוא תמורת החלב והדם ושאר כוחות הטומאה שהוסיף על ידי האיסורים.¹

הערות והוספות

שלדעת רבינו האריז"ל צריך להתענות בימי השובבי"ם פ"ד תעניות בכל שנה ושנה.
 ד. וראה בספר 'ראשית חכמה' (שער התשובה - פרק רביעי) שביאר על נכון את ענין התענית, על מה ולמה צריכים להתענות

יצוין שלעת עתה לא נודע היכן מצא בכתיב האריז"ל שבשנה מעוברת מתקן יותר, ואולי היה ברשותו כתב יד של 'שער רוח הקודש' בו היה כתוב כן. אך בספר 'יסוד ושורש העבודה' (שער יב, המפקיד פרק ב) כתב בפירושו

גיעת התורה תמורת התעניות וסיגופים

אולם מאחר שאין רוב הבריות מסוגלות להרבות בתעניות וסיגופים, בפרט בדורות האחרונים שנחלשו הגופות והתמעטו הכוחות, ובמקום שהתענית תביא את האדם לידי חיזוק והתעלות בעבודת השי"ת, כמו שהיה מלפנים בישראל, הרי זה גורם רק ההיפך מזה, היות שהתענית מתשת את כוחו של האדם ואין דעתו מיושבת עליו ללמוד כראוי ואף אין לו את המוחין לכוון בתפילתו כפי הצורך, ונמצא שיצא שכרו של התענית בהפסדה של התורה והמצוות.

לפיכך קבעו רבותינו מאורי הדורות, שמי שהתענית גורמת לו רפיון וחולשה, אל לו להרבות בתעניות וסיגופים, אלא תמורת זה יראה להתחזק מאד מאד בלימוד התורה הקדושה הרבה יותר מהרגלו, בין אם זה בכמות ובין

הערות והוספות

חטאה', ואין תקנה עד שישבר הקליפה על ידי צום ובכי ומספד, כמו שיתבאר באופן שישבר רוחו ואבריו לפני ידו"ד, כמו שאמר ובזמנא דיתבר בר נש רוחיה בכל איברין דיליה קדם ידו"ד, ואין דרך לשבירת כל אבריו ורוחו אלא על ידי סיגוף התענית שחלבו ודמו שהם עיקר כל האברים מתמעטים ומסתגפים. וכמו שעל ידי אכילה ושתיה נתגאה כוחו וכסה המוץ והתבן שהוא חשך על אור העליון מנשמתו וניצוץ השכינה גם כן שנתלבש בחשך ההוא, כך יסגף עצמו בלי אכילה כדי להכניע עצמו ולברור האור מהחשך. ובפרט תלמידי חכמים צריכין להתענות כדי להכניע גופם, כי אין הנשמה

ואיזה תועלת יש בזה, וזה לשונו: ביאור ענין הצום שהוא מצטרך לבעל תשובה, וכמו שנתבאר על ידי הנביא יואל ע"ה (יואל ב, יב) שובו אלי בכל לבבכם ובצום ובבכי ובמספד והקדים הפסוק בכל לבבכם ויש בו אתנח ואחר כך אמר ובצום ובבכי ובמספד, והכוונה כי עיקר הכל הקודם אל הצום והבכי הוא היות התשובה מלב ומנפש וכי'.

וכן אמר לעיל מזה (בתיקוני זוהר), ואלין קלפין אינון מחיצה בין ישראל לאביהם שבשמים, וכיון שהאדם חוטא בעונו מגביר הקליפה ומעבה המחיצה ועושה אותה כמחיצה של ברזל, על דרך (ישעיה ה, יז) 'הוי מושכי העון בחבלי השוא וכעבות העגלה

אם זה באיכות, ובזה יוצא ידי חובת סיגופים, שהרי הגוף מעצם טבעו משתוקק להיות חופשי מכל עול ורסן, הגוף מתאוה תמיד לילך אחר התענוגים הגשמיים והבהמיים, וכאשר האדם כופה את נפשו ומשתעבד אל התורה הקדושה, היפך הטבע הגשמי, נחשב לו הדבר לסיגוף המעולה ביותר, ועל ידי זה הוא מכניע את החומריות שבו וזוכה לזכך ולעדן את נפשו בתשובה שלימה ואמתית^ה.

בלשוננו הידוע של ה'שם משמואל' (פרשת ויחי תרפ"א) בשם זקנו הרה"ק מקאצק זי"ע, שכתב בזה הלשון: "הנה ימי השובכ"ם ת"ת הם זמן התיקון לחטא הידוע, ויש שמתענים ועושין סיגופים, מוטב שיאמר כל אחד לנפשו מוטב להשתעבד בביתה של תורה ולצמצם את כל מעשיו ותהלוכותיו שיהיו בדרך התורה ולא להשתעבד לתעניתים וסיגופים, כמו שהגיד כ"ק זקיני האדמו"ר הגדול זצללה"ה מקאצק שההילוך בדרך התורה הוא הגדול שבסיגופים לגוף, עכ"ד, ומובן שהאיש השם שכמו להשתעבד לתורה, הן

הערות והוספות

מהקדושה ולהחזירם ביחוד שלם לכמות שהיו, והם שני בחינות וכו'... והשני הם נפשות העשוקות אשר עשק אדם בליעל (-דהיינו הס"מ) מאדם הראשון בחטאו אשר שלל שלל רב, כידוע הפלגת הנשמות אשר הרבה לעשוק, ואין לך דבר שפוקד עליו להוציא בולעו מפיו זולת אמצעות עסק התורה יעשה כל דבר עיקר. יעלה ניצוצי הקדושה שנפלו קודם עולם התיקון, ויוציא מס"מ בולעו מפיו ומפוצצו וממחה כוחו עד אשר יקיא חיל בלע, והוא מאמרם ז"ל (קדושין ל ב) אם פגע וכו' אם אבן הוא נימוח ואם ברזל מתפוצץ.

מאירה עד שיכנע הגוף וכוחותיו, וכו', ולכן צריך להתענות כדי להגביר כח הנשמה ולהחליש את החומר ואת תענוגיו, וכבר ביארנו בשער הקדושה כי שבירת התענוגים הוא כענין שבירת קליפת האגוז הקשה. ה. וראה גם לשון קדשו של ה'אור החיים' הק' שמבאר כי אין לך דבר כהתורה הקדושה שבכוחה להעלות את נשמות ישראל ולהעלות את הנשמות שנפלו בפגם אדם הראשון, וזה לשונו: וקודם אקדים דברי רז"ל אנשי אמות שונים בש"ע נהורים אשר אמרו כי תכלית עסק התורה הוא לברר ניצוצי הקדושה אשר נפלו ואשר נאנסו

ביגיעת הלימוד והן בצמצום תהלוכת מעשיו על פי דרכי התורה, מועיל יותר מכל סיגופי הגוף¹.

ואדרבה, מי שהתענית גורמת לו לרפיון בתורה ובעבודה אסור לו להתענות ואף נחשב לו הדבר לעוון, כפי שכותב הרה"ק בעל ה'תניא' ב'איגרת הקודש': "אכן כל זה באדם חזק ובריא שאין ריבוי הצומות מזיק לו כלל לבריאות גופו וכמו בדורות הראשונים, אבל מי שריבוי הצומות מזיק לו שאפשר שיוכל לבא לידי חולי או מיחוש ח"ו כמו בדורותינו אלה, אסור לו להרבות בתעניות וכו', אלא כפי אשר ישער בנפשו שבודאי לא יזיק לו כלל. כי אפילו בדורות הראשונים בימי תנאים ואמוראים לא היו מתענין ככהאי גוונא אלא הבריאים דמצו לצעורי נפשיהו, ודלא מצוי לצעורי נפשיה ומתענה נקרא חוטא (תענית יא.) וכו'. ומכל שכן מי שהוא בעל תורה שחוטא ונענש בכפליים כי מחמת חלישות התענית לא יוכל לעסוק בה כראוי¹.

בן מובא גם בשם הרה"ק הרבי ר' אלימלך מליזענסק זי"ע (אהל אלימלך קעב), שאליהו הנביא זכור לטוב התגלה אליו, וגילה לו כי בשמים ובמתיבתא

הערות והוספות

ז. ומסיים שם בזה הלשון: אלא מאי תקנתני כדכתיב וחטאך בצדקה פרוק, וכמ"ש הפוסקים ליתן בעד כל יום תענית של תשובה ערך ח"י ג"פ וכו' והעשיר יוסיף לפי עשרו וכו' כמ"ש המ"א הלכות תענית. ואידי דאתינן להכא נביא כאן גם מה שכתב ב'אגרות קודש אדה"ז' (עמוד מ) בזה הלשון: אך עתה הפעם אגלה דעתי הקטנה אודות הצומות ואודות הגלות, לא באלה חפץ ה' ולא כן קיבלתי מרבותי הקדושים.

ו. יחד עם זאת ראוי להביא את מה שכתב בשו"ת 'דברי יציב' (אבן העזר סימן מא), שבזמן הזה שרובא דעלמא חלשים ואין להם כח, יראו להתענות לכל הפחות ביום חמישי כמנהגן של ישראל ויקבלו התענית מבעוד מועד, ואלו שגם זה אינם יכולים יראו להתענות לפחות עד חצות או תענית שעות כפי יכולתם, ויפדו את נפשם כנגד פ"ד תעניתים, וראה שם בארוכה.

דרקיע נפסקה הלכה שלא יעסקו בתעניתים ובסיגופים כי הדור חלוש, רק יוסיפו לעסוק בתורה ועבודה.

אלו הם יסודי הדברים, ובהמשך המאמרים נעסוק בהרחבה יתירה בביאור אופני התשובה, הדרכים והעצות הנפלאות שהעניקו לנו רבותינו הקדושים לתיקון החטא, ובתוך הדברים יתבארו היטב עוד כמה וכמה עניינים הנוגעים לתיקון של ימי השובבי"ם, על פי היסודות האיתנים אשר הנחילו אותנו הספרים הקדושים ורבותינו מצוקי ארץ, אשר מדבריהם לא נזוז כמלא נימה.

ונמצא חן ושכל טוב בעיני אלקים ואדם

קובע ברכה לעצמו המאמר המיוחד 'שמרני כאישון בת עין', אשר כשמו כן הוא, אוצר בלום ומקיף המבאר את כל העניין של שמירת וקדושת העיניים, החל מדינא דאורייתא ודברי חז"ל ועד לדברי רבותינו הקדושים מצוקי ארץ נ"ע, בתוספת נופך והבנה עד לחלק הקיום והמעשה.

וקבענו את מקומו כאן בסוף הקונטרס הנפלא הלזה, היות שכל התכלית של ימי השובבי"ם האלו הוא לכבס את נשמותינו ורוחותינו מכל הכתמים ומכל העוונות אשר דבקו בהם במשך הזמן, ומובן לכל בר דעת שבכדי שיהיה לדבר זה קיום והמשך גם על להבא, לא די בחרטה ותיקון על העבר בלבד, אלא בנוסף לזה צריך גם קבלה בעוז ובתעצומות על העתיד, שמכאן ואילך נהיה יותר טובים ויותר משומרים.

ממש בשביל כן נתחבר המאמר הזה, על מנת שלא יהיה העיקר חסר מן הספר, ובכדי ליתן לנו את הכלים ואת האמצעים לידע את אשר לפנינו, שנוכל בסייעתא דשמיא להתחזק יותר ויותר בקדושת העיניים וטהרת המוח והלב,

להיות משומרים מן החטא ומן הדומה לו, שנוכל לחיות חיים של קדושה וטהרה לאורך ימים ושנים.

ובזה נישא תפילה קצרה, שיהיו נא אמרינו אלה לרצון לפני אדון כל, שח"ו לא יצא שום מכשול מתחת ידינו, ובעזר הבורא ית"ש יתקבלו דברינו היוצאים מן הלב על ליבות בני ישראל מבקשי האמת ודורשי ה', אכן, אם בזכות הדיבורים האלה יתעורר אפילו אחד מישראל לתשובה ולתיקון המעשים והיה זה שכרנו, כן יזכנו הקב"ה לישב באהלה של תורה ויראה כל הימים.

תורת ה' תמימה משיבת נפש^x

יגיעת התורה חשובה כתעניתים וסיגופים והוא התשובה המעולה מכל

עיקר התשובה ע"י תורה - לברר הלכה בליבון וברור יפה

והימים האלה - ימי השובבי"ם - נזכרים ונעשים בכל שנה ושנה לימים של תשובה ותיקון המעשים על כל מה שלא נשמרו כדבעי בקדושת הגוף וטהרת הנשמה, ולעולם, בכדי לכפר על נפשותינו ורוחותינו היינו צריכים להרבות בימים אלו בתעניות וסיגופים עד אין שיעור, כפי המובא בכתבי האריז"ל ובשאר כל ספרי הקדמונים, אך למעשה, בדורותינו אנו, דור יתמי

הערות והוספות

'תורת ה' תמימה משיבת נפש', כמו שכל הבריאה היה על ידי התורה, כן מתקנים כל הפגמים על ידי התורה, וזהו שכתוב (הושע יד, ג) 'קחו עמכם דברים ושובו אל ה'". וזה הלומד על מנת לעשות לתקן הכל על ידי התורה, 'ונשלמה פרים שפתינו' על ידי העסק בתורה מתקרבים אליו יתברך כמו על ידי הקרבן.

א. ראה בספר 'תפארת שלמה' (פרשת וילך) שכתב בזה הלשון: 'תורת ד' תמימה משיבת נפש' - משיבת לשון תשובה, כי התורה מסייעת לבני ישראל לשוב בתשובה נכונה.

וראה גם מה שכתב בספר 'שפת אמת' (שבת תשובה תרנ"ג): ועיקר התשובה הוא בכח התורה כמו שכתוב (תהלים יט, ח)

דיתמי, כבר כתבו הספרים הקדושים שאין לנו להרבות בסיגופים ותעניות, מאחר שבזמננו הגופים חלושים עד למאד ואינם יכולים לעמוד בקושי הסיגוף, וכל מי שמרבה בסיגופים רק מחליש את כוחו ומונע מעצמו לעבוד את הבורא ברוך הוא כראוי, ומאי תקנתו, יעסוק בתורה הקדושה וירווח לו.

דברים יסודיים ושורשיים בעניינים אלו כתב לנו הרה"ק רבי אברהם יהושע העשיל מאפטא זי"ע (אוהב ישראל פרשת ויחי ד"ה ויקרא יעקב אל בניו), ואלו הם דבריו: "ועל פגם הברית תיקנו קדמונינו ז"ל להתענות ולעשות תשובה בימי פרשיות של שובבי"ם כידוע מספרים הקדושים, והנה הגם שנתמעטו כעת כח הדורות בעוונותינו הרבים ואינם יכולים לעשות סיגופים ותעניות כראוי, עם כל זה מי שנוגע יראת ה' בלבבו צריך להתאמץ בכל יכלתו ולעשות תשובה על זה החטא כי גדול הוא מנשוא, ובפרט בימי פרשיות של שובבי"ם המסוגלים לכך".

ממשיך הרה"ק מאפטא וכותב: "ועיקר התשובה הוא על ידי תורה ותפלה וצדקה כל אחד ואחד לפי יכולתו, ובפרט בלימוד תורה שבעל פה ולברר הלכה בליבון ובירור יפה, בזה הוא מקבץ חלקי הטוב והניצוצין קדישין ומברר אותן מתוך הקליפות להוציא בולעם מפייהם וכו'". ושונה את דבריו ומסיים: "וזהו עיקר התיקון של פגם הברית, כי לימוד תורה שבעל פה בכוונת הלב וביראת שמו יתברך הנכבד והנורא, וכל שכן מי שזוכה ללמוד תורה לשמה ממש, ועל ידי תשובה כראוי מאסף ומייחד כל חלקי הטוב והניצוצין קדישין למקורן ולשורשן", עד כאן לשונו.

שני טעמים שהתשובה לחטא זה הוא רק על ידי תורה

הרי לנו מפורש מתוך דבריו הקדושים שלימוד התורה הקדושה הוא התיקון העיקרי לפגם זה, אלא שצריך להבין מדוע באמת יועיל תלמוד תורה

לכפר על החטאים האלה, והרה"ק בעל ה'אבני נזר' זי"ע בהקדמתו הנפלאה לספרו 'אגלי טל' מבאר היטב היטב את הקשר ההדוק בין יגיעת התורה לבין עסק התשובה, דבריו הבהירים מתחלקים לשני חלקים, ועתה נבוא לבארם אחת אל אחת בתוספת דיבורים והרחבה ממשנתם של רבותינו מאורי הדורות, וזה החלנו:

א. תשובה עילאה - תשובה שבאה ממקום המוח

בזוהר הקדוש פרשת ויחי (רי"ט): כתב דברים נוראים בענין החטא הידוע הזה שהוא גרוע מכל העבירות שבעולם, וזה לשונו: "לית לך חובא בעלמא דלא אית ליה תשובה בר מהאי, ולית לך חייביא דלא חמאן אפי שכינתא בר מהאי", [איך לך חטא בעולם שאין לו תשובה פרט לזה, ואיך לך רשע שלא רואה פני שכינה פרט לזה]. הנה כי כן כותב לנו הזוהר הק' באופן הברור ביותר, כי הגם שעל ידי כח התשובה אפשר לתקן את כל העבירות שבעולם, אולם על חטא זה לא יועיל התשובה כלל וכלל, כל הנכשל בחטא זה אין לו תקנה עולמית ולא יזכה לראות את פני השכינה לעתיד לבוא רח"ל, נורא נוראות.

אך על אף הדברים המפורשים האלה, כבר כתב לנו ה'ראשית חכמה' (שער הקדושה פרק יז) שדברי הזוהר הללו לא נאמרו אלא במי שעושה תשובה תתאה, הוא זה שאינו יכול לעשות תשובה, אולם לא דיבר הזוהר הק' כלל במי שעושה תשובה עילאה, כי העושה תשובה עילאה בוודאי שתעלה לו ארוכה למכתו אפילו על חטא זה ואיך לך שום דבר העומד בפני התשובה.

אלא שעתה צריכים אנו לדעת מהו אותו 'תשובה עילאה' שהתכוון אליו בספר 'ראשית חכמה', ויש לומר על פי המובא בזוהר הק' (פרשת נשא קכג.) ש'תשובה עילאה' הוא תשובה על ידי עסק התורה בדחילו ורחימו (וכן הוא בתניא אגרת התשובה פרק ח), ולפי זה נמצא ברור, שכל מי שעושה תשובה על ידי

העסק והיגיעה בתורה הקדושה לשם שמים, בוודאי זוכה לתשובה שלימה ולתיקון השלם על כל חטאיו, אפילו על אלו החטאים שאין מועיל עליהם תשובה בסתמא.

יגיעת המוח בחכמת התורה הוא התיקון לפגם שבמוח

אפם כי עדיין נותר לנו לברר מדוע באמת בעינינו כאן תשובה עילאה מתוך עסק התורה, למה לא יועיל לנו דרך התשובה הרגיל, הלא בשאר כל העבירות די לנו בזה, מה נשתנו אלו מאלו, ובכדי שנוכל להבין את הענין לאשורו יש לנו להקדים תחילה ולהבין אל נכון מה זה תשובה וכיצד היא פועלת ומתוך כך נבוא אל ביאור הדברים.

והביאור בזה הוא על פי המבואר בזוהר הק' (ח"ג כח:) שהלב הוא מקום משכן מידת הבינה, ואילו המוח שהוא למעלה הימנה הוא מקום משכן החכמה, והנה, רוב העבירות שהאדם נכשל בהם גורמות לפגם בלב ומטמטמות אותה, ואם חפץ האדם לתקן את אשר פגם צריך לעשות תשובה ולהתחרט בלב, כי גם התשובה הוא בבחינת 'בינה' כדכתיב (ישעיה ו, י) "ולבבו יבין ושב ורפא לו", ועל ידי התשובה שהוא בחינת בינה מתקן את בינת הלב שפגם עם החטא.

אמנם דרך זו של תשובה יש בה תועלת רק לעבירות התלויות בפגם הלב מקום הבינה, מה שאין כן כאשר אנו באים לעשות תשובה על החטא הידוע לא יועיל לנו דרך התשובה הרגילה, כי מאחר שהחטא הזה הזיק את המוח העליון וגרם לפגם במידת החכמה, אם כן מה יועיל לנו תשובה רגילה שמתקנת רק את הלב התחתון ואת מידת הבינה, ואם באנו לתקן את אותו החטא צריכים אנו להגיע לידי דרך אחרת של תשובה, תשובה שבאה ממקום המוח והחכמה.

ועל כן אין לנו עצה ואין לנו תבונה אחרת אלא לעסוק בתורה הקדושה, כי התורה הקדושה הוא בחינת 'חכמה', כמו שמצינו לחז"ל (בראשית רבה פ' לך לך פ' מד יז) שכינו את התורה בשם 'נובלות חכמה של מעלה', ורק כאשר המוח עצמו יתייגע בעסק התורה הקדושה או אז יזכה לתקן את אשר פגם במידת החכמה ששוכנת שם, כי תשובה אמיתית ותיקון השלם יכולים לעשות רק באותו המקום ובאותו הענין שקלקל (ראה 'צדקת הצדיק' לרבינו צדוק הכהן מלובלין אות קח)².

משל למה הדבר דומה, לחבל ארוך שהתנתק באמצעו וצריך לחזור ולקשרם היטב, מובן מאליו שלא יהיה כל תועלת מן הקשר אם יעשה אותו בכל

הערות והוספות

ובפרשת האזינו (תרע"ב) הוסיף: והחטא הידוע הפגם הוא במוח, ומאחר שפגם למעלה ממקום התיקון על כן אינה מועילה תשובה, אבל תורה שהתיקון הוא גם כן במוח שוב מהני גם על פגם זה.

וראה בספר 'פרי צדיק' לרבינו צדוק הכהן מלובלין (פרשת וילך שבת תשובה) שכתב בדומה לזה, וזה לשונו: ויש לומר שמרמז על חטא פגם הברית שנזכר בזוה"ק (ח"א ר"ט ב) שאינו מועיל תשובה, וכדאיתא בספר ראשית חכמה, מפני שכל החטאים באים רק על ידי טמטום הלב ותשובה הוא בלב זולת חטא הזה מגיע הפגם מן המוח.

וכתב עוד שם (פרשת בשלח): ומה שמובא בזוה"ק (ח"א ר"ט ב) דתשובה אינו מועיל היינו מפני שהפגם במוח ותשובה מבינה ליבא, אבל על ידי תורה שהוא מחכמה יש מרפא, ועל דרך מה שאמרו בבני עלי (ראש השנה יח.) אבל מתכפר בתורה.

ב. הננו מביאים כאן כמה לשונות מן הספרים הקדושים שהשתיתו את דבריהם על יסוד דברי ה'ראשית חכמה' הנ"ל, ומבארים את העניין מדוע לא יועיל כאן שום דרך תשובה מלבד עסק התורה, וראה מה שכתב ב'**שם משמואל'** (ויגש תרע"ו) וזה לשונו: והנה בהא דחטא הידוע איתא בקצת מקומות בזוה"ק דלא מהני תשובה, והטעם איתא בזרע קודש הובא בהקדמה לאגלי טל, משום דתשובה היא מלב כדכתיב (ישעיה ו, י) 'ולבבו יבין ושב וגו' ופגם שבזרע הוא במוח והרי הקלקול למעלה ממקום התיקון, עכ"ל.

עוד מובא שם (שלה תרע"ז): הגיד כ"ק אבי אדומו"ר זצלה"ה כי תשובה היא בינה ליבא וכמ"ש 'ולבבו יבין ושב ורפא לו', ומועילה כשהחטא הוא בלב אבל כשהפגם הוא במוח שהוא למעלה מהלב אין התשובה שהיא בלב מועלת.

מקום אשר יבחר על פני החבל, אלא צריך לעשות את הקשר דווקא באותו מקום שבו היה הקריעה, ליטול את ב' הקצוות הפרודות ולאגדם יחד בקשר הדוק וחזק מאד, כך ישוב החבל לקדמותו ולחיבורו כבראשונה ויתמשך סופו אחר תחילתו. אותו הדבר הוא גם בענייננו, דמאחר שהפגם והפירוד היה במוח, אזי גם תשובת המשקל הוא באותו מקום, לאמץ ולייגע את מוחו בעיון ויגיעת התורה, שבזה חוזר ומתקן את מה שפגם במוח ומקשר עצמו שוב אל חבל הקדושה.

ובתב בספר התניא (איגרת התשובה פרק ט), שזהו מה שאמרו רבותינו ז"ל (ויקרא רבה כה א), "אם נכשל אדם בעבירה חייב מיתה בידי שמים - מה יעשה ויחיה - אם היה למוד לקרות דף אחד קורא שני דפים". והטעם שאמרו לבעל תשובה לכפול את תלמודו הוא מאותו הסיבה שעושים קשר כפול במקום שנפסק החבל, כי אם רוצים שיחזיק הקשר היטב ויתמשך לאורך זמן, צריך לעשות אותו שיהיה כפול ומכופל, ואותו העניין הוא במי שחטא במוח והפסיק שם את הקשר בינו לבין הקב"ה, גם הוא, אם רוצה להתקשר שוב בשכינה הקדושה ובאילנא דחיי, צריך לכפול את הקשר שיהיה חזק ויציב, ואם היה רגיל ללמוד דף אחד מעתה ילמוד שני דפים.

ב. 'וימררו את חייהם' - שעבוד הגוף ליגיעת התורה

איתא באר"י ז"ל (דרושי הפסח דרוש א - הובא בהקדמה), שהיות ואדם הראשון פגם בחטא הידוע (עירובין יח:): ונפלו ניצוצות הקדושים בתוך הקליפות, לפיכך היו בני ישראל צריכים לירד לארץ מצרים, לתקן את הפגם ולהעלות שוב את הניצוצות למקור הקדושה, ועל ידי השעבוד שנשתעבדו בהם הרשעים עד כלות הנפש - כמו שנאמר (שמות א, יד) "וימררו את חייהם בחומר ובלבנים" - הגיע התיקון השלם לחטאו של אדם הראשון, ולאחר מכן היו ראויים בני ישראל לצאת מארץ מצרים ולהיגאל בתשועת עולמים.

רואים אנו מזה, שהרוצה לתקן את החטא ההוא, צריך מקודם להרגיש על בשרו את הבחינה של 'וימררו את חייהם', כעין שעבוד מצרים שהיה על ידי שעבוד הגוף בחומר ובלבנים, ומתוך יסורים וחולאים רעים רח"ל, ועל ידי זה זוכה לתקן את אשר פגם בטומאתו, וכך גם מובא בכתבי האריז"ל (שער רוח הקודש תיקון כז) ובשאר כל ספרי הקדמונים.

אלא שהבורא ברוך הוא ברוב רחמיו וחסדיו נתן לנו את הברירה להמתיק את השעבוד הנורא הזה ולהמירם בשעבוד אחר, דהיינו על ידי שישעבד האדם את כל גופו אל התורה הקדושה, לעסוק בה ברוב עמל ויגיעה אין קץ, או אז יעלה לו הדבר לתשובה שלימה ולרצון לפני אדון כל, וזוכה לתיקון השלם על כל עוונותיו, אפילו על אלו החטאים שאמרו שאין תשובה מועילה עליהם.

ביותר יובן הדבר על פי מה שפירשו בזוהר הק' (בראשית כז. ובעוד כמה מקומות) את הפסוק 'וימררו את חייהם', ואמרו שכנגד כל אופן של שעבוד במצרים יש כנגדה גם בחינת שעבוד בתורה הקדושה, וכך אמרו שם: 'וימררו את חייהם בעבודה קשה' - בקושיא, 'בחומר' - בקל וחומר, 'ובלבנים' - בליבון הלכתא, 'ובכל עבודה בשדה' - דא ברייתא, 'את כל עבודתם' - דא משנה, עד כאן. על כל פנים הנך רואה מכאן, שעל ידי השעבוד שמשעבד האדם אל התורה הקדושה, ללמוד אותה ולעסוק בה ביגיעה עצומה, עולה לו הדבר במקום יסורים גשמיים וזוכה לתיקון ותשובה שלמה.

קבלת עול תורה הוא הסיגוף הגדול ביותר

אך אפשר להסביר את העניין עוד בטוב טעם ודעת, הלא כל אחד יודע שהגוף מעצם בריאתו נוטה לגשמיות ולחומריות, הגוף מתאוה אחר תענוגי העולם הזה, אכילה ושתייה, שינה ומנוחה, הגוף שואף לקבל את כל צרכיו על

טס של כסף מבלי לאמץ את מוחו ומחשבתו כלום, ועל אחת כמה וכמה שהגוף שונא להעמיס על עצמו איזה עול או שעבוד כל שהוא.^א

אמור מעתה, שכאשר האדם מקבל עליו עול תורה, ומשקע את עצמו בלימוד התורה הקדושה ביגיעה ובתעצומות, להתיש את מוחו ולאמץ את ראשו, הרי הוא עושה בכך את ההיפך הגמור מרצונו הטבעי, ודבר זה הוא השעבוד הגדול ביותר והסיגוף המעולה מכל הסיגופים, ובוודאי שדבר זה חשוב ומקובל לפני המקום ברוך הוא, כאילו שיעבד את גופו בחומר ובלבנים ובכל עבודה קשה, וראויה תשובתו שתתקבל לרחמים ולרצון.

בהדברים האלה אנו מוצאים מפורשים בספר הקדוש 'נועם אלימלך' (פרשת ויחי), וכה כתב שם: "עיקר קבלת שכרינו, הוא מצד שהבורא יתברך שמו נתן בנו יצר הרע המסית אותנו בכל עת ורגע, ומתגבר עלינו להתאוות תאוה ולהרהר חלילה בעבירה, וכל יצר מחשבותיו רק רע כל היום. והאדם עומד כנגדו ובתחבולות יעשה מלחמה נגדו להזהר ולהשמר מכל דבר רע, מחניפות ושקרים וליצנות ולשון הרע ותאות והרהורים והדומה להם, לזה צריך מלחמה ועבודה רבה לשבר כח התאוות היצר הרע - וזהו עינוי וסיגוף גדול - על ידי זה הקדוש ברוך הוא מקדשו ומטהרו כאילו עשה מצוה, כי על ידי המצות אנו מתקדשים ומתטהרים, כאמור אשר קדשנו במצותיו".^א

העדות והוספות

ד. והוא כאותו הלשון של ה'שם משמואל' (פרשת ויחי תרפ"א) שהבאנו בהקדמה, ולנחיצות הדברים נעתיקו שוב, וזה לשונו: "הנה ימי השובבי"ם ת"ת הם זמן התיקון לחטא הידוע, ויש שמתענים ועושין סיגופים, מוטב שיאמר כל אחד לנפשו מוטב להשתעבד בביתה של תורה ולצמצם את כל

ג. יש מליצה המהלכת בפי הבריות האומרת שתיבת 'גוף' רומזת לכל הדברים שהגוף מתאוה אליו, שראשי התיבות של גוף הוא: גוף וויל פאפען, גוף וויל פרעסן, גוף וויל פעניען. כלומר, הגוף מתאוה לאכילה שתייה שינה ולשאר תענוגות העולם ובלבד שלא לקבל עליו שום עול.

שֶׁבֶט לֹוי הַשְּׁתַעֲבָדוּ בַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה

עַל דֶּרֶךְ זֶה בִּיאֵר הַמַּגִּיד הַנּוֹדֵעַ רַבִּי שְׁלוֹם שְׁבֵדְרוֹן זְצוּק"ל אֵת פֶּשֶׁר הַמְּאֹרְעוֹת שֶׁאִירְעוּ בְּזִמְנֵי שִׁיעֲבוֹד מִצְרַיִם, שֶׁהֵלֵא דְבַר זֶה יְדוּעַ (שְׁמוֹת רַבָּה - שְׁמוֹת ה', טז) כִּי בְּנֵי שֶׁבֶט לֹוי הָיוּ פְּטוּרִים מִן הַשְּׁעֲבוֹד, וְהֵגַם שְׁכָל אַחֵיהֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מְשׁוֹעֲבָדִים הָיוּ לַפְּרָעָה בְּמִצְרַיִם בַּחֹמֶר וּבִלְבָנִים וּבְכָל עֲבוּדָה, מוֹכִיִּם וּמוֹשְׁפָלִים בְּיַדֵּי הַנּוֹגְשִׁים, בְּאוֹתוֹ הַזִּמְנֵי מִמֶּשׁ יֵשְׁבוּ בְּנֵי לֹוי בְּמִקְוָמָם בְּמִנּוּחָה וְעַסְקוּ בַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה (רֵאָה בַּמְדַּבֵּר רַבָּה - בַּהֲעֲלוֹתָךְ טו', יב).

וְהוּא קֶשֶׁה מְאֹד, מַה הִיָּה הַמְּשׂוֹא פָּנִים לְשֶׁבֶט לֹוי יוֹתֵר מִשָּׂאֵר כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, מְדוּעַ נִפְטְרוּ מֵעוֹל הַשְּׁעֲבוֹד הַקֶּשֶׁה כּוּ בְּשַׁעַה שְׁכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל סָבְלוּ בְּצַעַר הַשְּׁעֲבוֹד, וְכַתְּמִיהֵת הַגְּמֵרָא (פְּסָחִים כה:): 'מֵאֵי חֲזִית דְּדִמָּא דִּידָךְ סוּמַק טְפִי, דִּילְמָא דִּמָּא דֶּהֱוֹא גְּבֵרָא סוּמַק טְפִי'.

הַעֲדוֹת וְהוֹסְפוֹת

לִיבּוֹן הַלְּכַתָּא. כִּי יִגִּיעַת תּוֹרָה שְׁבַעֲל פַּה עֲבוּדָה כְּבִידָה לְנַפְשׁ דּוֹגְמַת שִׁיעֲבוֹד מִצְרַיִם לְגוּף. וְטוֹבֵי לְדוֹכֵי וְהוּי דְּרופְתֵי דְּאוּרִייתָא. וְהֵם זְכוּ לְזֶה עַל יְדֵי עֲבָדוֹת וְעִינוּי מִצְרַיִם דְּשִׁלוֹשׁ מִתְּנֻנּוֹת וְכוּ' עַל יְדֵי יִסּוּרִין. וּמִתֵּן תּוֹרָה עַל יְדֵי יִסּוּרֵי מִצְרַיִם וְקוּשֵׁי הַשִּׁיעֲבוֹד שֶׁהַתְּחִיל מִשְׁנֹלְדָה מֵרִים שְׁמֻמְנָה יֵצֵא דוֹד הַמֶּלֶךְ ע"ה שׁוֹרֵשׁ תּוֹרָה שְׁבַעֲל פַּה (וּמֻמְנֵי הַמְּשִׁיחַ שֶׁהוּא יִגְלֶה כָּל אֹרֶךְ הַגְּנוּזָה לְכָל הַלְּבָבוֹת דְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל שְׁלֵא יִצְטָרְכוּ עוֹד לְשׁוּם יִגְיָה, כִּי עֵינֵי בְּעֵין יִרְאוּ וְגו', כִּי יִזְכּוּ אֵז עַל יְדוּ לְהַעוֹלָם שְׁכּוֹלוּ שֶׁבֶט וּמִנּוּחָה שֶׁהִיא הַנִּיחָא שְׁאַחַר הַיִּגְיָה דְּשֵׁשׁ אֲלִפֵּי שְׁנֵי עוֹלָם הַזֶּה בַתּוֹרָה וְעֲבוּדָה).

מְעַשְׂי וְתַהֲלוֹכוֹתָיו שִׁיְהוּ בְּדֶרֶךְ הַתּוֹרָה וְלֹא לְהַשְׁתַּעֲבֵד לְתַעֲנִיתִים וְסִיגוֹפִים, כְּמוֹ שֶׁהַגִּיד כ"ק זְקִינֵי הַאֲדַמּוּ"ר הַגְּדוֹל זְצִלְלָה"ה מִקְּאֲצַק שֶׁהֵיִלּוֹךְ בְּדֶרֶךְ הַתּוֹרָה הוּא הַגְּדוֹל שְׁבַסִּיגוֹפִים לְגוּף, עַכ"ד, וּמוֹבֵן שֶׁהָאִישׁ הַשֵּׁם שְׁכֻמוֹ לְהַשְׁתַּעֲבֵד לְתוֹרָה, הֵן בִּיגִיעַת הַלִּמּוּד וְהֵן בְּצִמְצוּם תַּהֲלוֹכַת מְעַשְׂי עַפ"י דְּרַכֵּי הַתּוֹרָה, מוֹעִיל יוֹתֵר מְכָל סִיגוֹפֵי הַגּוּף".

וְרֵאָה גַּם דְּבָרִים נִפְלְאִים שְׁכַתֵּב בְּעִנְיֵין זֶה רַבִּינוּ צְדוּק הַכֶּהֵן מְלוֹבְלִין (פְּרִי צְדִיק קְדוּשַׁת שֶׁבֶט מְאֹד ז'), וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: וְיְדוּעַ מַה שְׁמוּבָא בְּרַעִיָּא מְהִימָא (ח"ג קנ"ג א) עַל עֲבוּדַת מִצְרַיִם בַּחֹמֶר דָּא קַל וְחוֹמֶר וּבִלְבָנִים

אולם לפי מה שביארנו עד עתה, לא תיקשי לך ולא מידי, כי באמת גם שבטו של לוי לא נפטר מעול השעבוד, הם אכן לא היו משועבדים לפרעה במצרים, אבל משועבדים גם משועבדים היו אל התורה הקדושה, הם קיבלו עליהם עול תורה ומצוות, ללמדה ולהגות בה יומם ולילה לא ישבותו, הם הכניעו את תאוות ליבם וכל חפציהם למען כבוד שמו יתברך, ואין שעבוד זה פחות בערכו מן השעבוד בחומר ובלבנים, ומאחר שהיו משועבדים בשעבודה של תורה היו פטורים משעבודה של מלכות, וכדאמרו חז"ל (מסכת אבות ג, ה), "כל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ, וכל הפורק ממנו עול תורה נותנין עליו עול מלכות ועול דרך ארץ", שהשעבוד אל התורה הוא תמורת השעבודים האחרים.⁷

טובי לדזכי דהוי דרופתקי דאורייתא

שורש הדבר שעסק התורה הקדושה הוא במקום שעבוד הגוף כבר מצאנו בדברי חז"ל, כמו שאמרו בגמרא (סנהדרין צט:), "כל אדם לעמל נברא, שנאמר (איוב ה, ז) כי אדם לעמל יולד", והגמרא מבררת לאיזה עמל המכוון כאן, האם עמל הגוף ויגיעת כפיים, או שמא יגיעה בפה, ומסקנת הגמרא שהאדם נברא לעמול בתורה. אומר על כך רבא: "כולהו גופי דרופתקי נינהו, טובי לדזכי דהוי דרופתקי דאורייתא", פירוש, כל הגופים טרחנים הם ולעמל נבראו, אשרי מי שזוכה להכניס טרחתו בתורה.

הערות והוספות

ליצחק ויצחק ליעקב ויעקב ללוי, וזרעו הושיבו ישיבות שלא פסקה מהם תורה כלל, ולפיכך לא נשתעבדו במצרים, שלא עסקו במלאכה בימיהם כי אם בתורה.

ה. ראה מה שכתבו ב'דעת זקנים מבעלי התוספות' פרשת כי תשא (שמות לב, כו), וזה לשונם: בספר הרמב"ם ז"ל אומר (הלכות עבודה זרה א, ג), שאברהם מסר קבלת התורה

במו כן פירשו במדרש (תנחומא מקץ סימן טז) את הפסוק (תהלים צד, יב) "אשרי הגבר אשר תיסרנו י-ה ומתורתך תלמדנו", ואמרו שם, שאין לך אדם שאין לו יסורים, כל אחד מתייסר בעניין אחר, זה חושש בשינו או כואב לו העין, עד שמגודל הייסורים מנדד שינה מעיניו ואינו יכול ליתן תנומה לעפעפיו, אולם כנגד זה ישנם אנשים הבריאים בכל גופם ובכל נפשם אלא שמרצונם הטוב בחרו לנדד שינה מעיניהם ולעסוק בתורה הקדושה כל הלילה, ועל אותם אנשים שמתייגעים בתורה בכל מאודם אמרו חז"ל 'אשרי אנוש שיסוריו בתורה'.

גם את ענין זה היטיב הגאון הצדיק רבי שלום שבדרון זצוק"ל לבאר במשל נפלא¹, מעשה בבן כפר פשוט והמוני שנקלע בדרכו אל עיר הנמל הגדולה, שם אניות יהלכון קטנות עם גדולות, הוא לא השביע את עינו מן המראות הנפלאות שנגלו לנגד עיניו, כל מיני ספינות נכנסות אל תוך הנמל בזה אחר זה, וברגע שספינה עוגנת מיד עולים עליה חבורות של פועלים שמתחילים לפרוק מקרבה כל מיני סחורות ופרקמטיא, כלים מכלים שונים, ממש פלאי פלאים.

אלא שלפתע נעמד כמשתאה, הוא מבחין במראה תמוה מאד, אל תוך הנמל נכנסת לה ספינה שזה עתה הגיעה מארץ רחוקה, ולגודל פליאתו עולים הפועלים על סיפונה ופורקים ממנה אבני טרשים וסלעים כבדים, המראה התמוה הזה הציק לו מאד, הוא לא הצליח להבין את פשר הדבר, וכי חסרים אבני טרשים בארץ הזאת עד שצריכים להתייגע עליהם ולהביאם ממדינות הים.

הערות והוספות

1. משל זה כבר מובא בספר 'משלי יעקב' הברכה משל תלט), אך שם המשיל זאת להמגיד מדובנא זצוק"ל (פרשת וזאת לעניין אחר.

הוא לא הצליח לכבוש את תמיהתו עד שהיה מוכרח לפנות אל הפועלים שיסבירו לו את פשר הדבר, אחד מן הפועלים פינה עבורו מזמנו היקר ונתן לו להבין שאנייה זו הייתה מוכרחת להגיע לכאן ממדינה אחרת, אך מאחר ובאותה שעה לא היה על סיפונה שום דברי סחורה ופרקמטיא לא היה באפשרותה להפליג אל תוך הים, כי מרוב קלות הספינה על פני המים עלולה היא להתהפך מכל גל וגל ומכל רוח מצויה, אשר על כן לא נותר כל ברירה כי אם להעמיס עליה אבנים כבדים וסלעים שחלילה לא תתהפך הספינה על פניה.

פיים רבי שלום את המשל הנוקב וביאר את הנמשל, כל אחד ואחד כשיורד לעולם הזה משול הוא לספינה המהלכת בלב ים, ודבר זה נמצא בבחירתו האם יעמיס על ספינתו דברי תורה יקרים מפז ומפנינים, כי טוב סחרה מכל סחורה, או שמא יטען אותם באבנים וסלעים, כלומר, ביסורים וחולאים רעים רח"ל, כי אין שתי ברירות, או זה או זה, הספינה אינה יכולה להישאר ריקנית. ופשוט, שכל מי שעיני שכל לו בראשו יעדיף להעמיס את סיפונו במשאה של תורה מאשר בדברים אחרים ח"ו.

ריבוי הצומות עלול להזיק

עוד כתבו בספרים הקדושים, שכיום הזה בוודאי עדיף להימנע מן הסיגופים והתעניות, על אף שהם מועילים ביותר לתשובה, וכמה סיבות בדבר, קודם כל היות שהסיגופים מתישים ביותר את כוחו של אדם ומביאים אותו לידי רפיון והתרשלות, כדכתב התניא קדישא באיגרת התשובה (פרק ג), שם האריך לבאר את התועלת של הסיגופים והתעניות, אלא שלאחר מכן הוא מוסיף בזה הלשון: "אכן כל זה באדם חזק ובריא שאין ריבוי הצומות מזיק לו כלל לבריאות גופו וכמו בדורות הראשונים, אבל מי שריבוי הצומות מזיק לו שאפשר שיוכל לבא לידי חולי או מיחוש ח"ו כמו בדורותינו אלה, אסור לו

להרבות בתעניות... ומכל שכן מי שהוא בעל תורה שחוטא ונענש בכפליים, כי מחמת חלישות התענית לא יוכל לעסוק בה כראוי".

ובן מובא בשל"ה הק' (מסכת יומא פרק נר מצוה, צ - הובא בביאור הלכה תקעא ס"ב), שתלמיד חכם העוסק בתורה אסור לו להתענות, למען לא יבוא לידי ביטול תורה חלילה, וכותב שם בזה הלשון: מצאתי בספר החרדים דף ס"ו (פרק ס"ה), שכתב וזה לשונו: עוד תקנה אחרת מצאתי בתוך ספרי המקובל האלהי חסידא קדישא הרב רבי יצחק לוריא אשכנזי ז"ל, (בספר אחד כתיבת יד, נקרא 'בית מדות'...), שם מצאתי כתוב, כל מה שתמצא בדברי הראשונים תוכחה על עון, סיגופים ויסוריין קשין, שלג וחרולים והפסקות עינויים, לא נזכרו אלא למי שאין עמלו בתורה, אבל מי שתורתו אומנתו, ויודע דעת ויראת ה', זאת היא תקנתו, לא יחלש ולא יתבטל מלימודו", עד כאן.

המעם הנוסף, דמכיוון שכל התכלית של הסיגופים והתעניות הוא בכדי לרומם ולהוציא את האדם מן העבירות שעשה ולתקן את נשמתו, ואילו הסיגופים וכל עצם ההתעסקות עם העבירות שעשה בעבר פועלים דווקא את ההיפך^ז, הם מביאים את האדם לידי יאוש ורפיון, לפיכך אמרו, מוטב אל יסגף עצמו ואל יעסוק בחטאי העבר ובלבד שלא יבוא לידי יאוש, אלא קודם יעסוק בתורה והמאור שבה יחזירנו למוטב.

הערות והוספות

ז. (בעל האבני נזר) זצלה"ה שמעתי משל לזה שאין ראוי לאדם לחשוב בדחיית הרע מעליו, כי בעודו חושב בבחינת הרע אפילו כדי לדחותו אי אפשר שלא יקלוט על כל פנים ריח רע, כמו הגורף ביבין ובית הכסא שאף שמנקהו אי אפשר שלא יקלוט ריח רע, אלא יפנה כל מחשבתו ללימוד התורה ובענין הלכה ואז הרע כלה מאליו.

ז. וכבר נודע מצדיקים הקודמים שעצם ההתעסקות עם העבירות, אפילו כאשר מתכוון לתועלת - דהיינו לנקות את חדרי הלב מן הלכלוך והזוהמה, יש בזה בנותן טעם לפגם, כי לא ימלט שבמהלך הניקיון לא יטונף מן הלכלוך והזוהמה שמשדל להוציא, וכפי שכתב בספר הק' **'שם משמואל'** (פינחס תרע"ז) וזה לשונו: ומפי כ"ק אבי אדמו"ר

בעין זה כתב גם בספר הק' 'שם משמאל' (יתרו תרע"ג) בזה הלשון: "ובאמת זו עצה היעוצה לכל איש הבא ליטהר, לא תהיה ראשית מעשיו להכניע את החומר בתעניתים וסיגופים, ולהתמרמר בנפשו אפילו על חטאת נעורים, פן יבוא מזה ח"ו לידי יאוש, אלא בראשונה צריכין להגביה את כחות נפשו, ולהסתכל במעלת נפשו ובמקור חצבה, ויגבה לבו בדרכי השי"ת, ורק אחר כך ישוב להכניע את כחות החומר בתשובה בתפילה ובתחנונים על העבר"ת.

אלמדה פושעים דרכיך וחטאים אליך ישובו

הכלל העולה לנו מכל האמור לעיל, שהימים האלה - ימי השובכ"ם - הם ימים המסוגלים לתשובה על החטאים החמורים ביותר, והדרך היחידה שיכולים לכפר על העבירות האלו הוא רק על ידי יסורי הגוף ובקבלת תעניות וסיגופים על עצמו, אלא שכבר הורונו רבותינו שהמקבל עליו להתייגע בתורה למעלה מכוחו, על ידי זה הוא מקיים את בחינת 'וימררו את חייהם' ויוצא ידי חובת יסורים, ואז אף זוכה לתקן את נשמתו ולצחצחה מכל סיג ופגם.

הערות והוספות

מה"ר אלימלך מליזענסק וגילה לו. כי בשמים ובמתיבתא דרקיע נפסקה הלכה שלא יעסקו בתעניתים ובסיגופים כי הדור חלוש. רק יוסיפו לעסוק בתורה ועבודה, עד כאן.

והדבר צריך להיאמר, שאם בימיהם אמרו כן מה נענה אנן איזובי קיר, ואם הם כבר הזהירו על תעניות וסיגופים מחמת חולשת הגוף, על אחת כמה וכמה בזמננו, דור יתום, שירדה לעולם חולשה בין בגוף ובין בנפש, על אחת כמה וכמה שצריך להזהר שלא להפריז יתר על המידה.

ת. עוד כתב **בעל התניא** באגרותיו (ע' מ): אך עתה הפעם אגלה דעתי הקטנה אודות הצומות ואודות הגלות, לא באלה חפץ ה' ולא כן קיבלתי מרבתי הקדושים, ע"כ.

ונציין גם למה שכתב בספר 'אהל אלימלך' (קעב): מא"ז הנ"ל ששמע מחותנו הגה"ק מה"ר ארי' ליבש מאופאלא, שסיפר שבימי חורפו עסק הרבה בסיגופים שונים ובתעניתים. פעם אחת בא אליו איש זקן אחד ואמר לו בזה הלשון. אברך, למה תעסוק בסיגופים ובתעניתים, הלא ידענו כי אליהו הנביא זכור לטוב בא אל הרה"ק

והנה, ביגיעת התורה ישנם הרבה חלקים והרבה דרכים, ומצאנו בספרים הקדושים כמה וכמה דרכים ואופנים לבאר מהו סדר הלימוד הנכון בימים אלו, אך הצד השווה שבכולם, הוא הנחיצות להתחזק בימי השובבי"ם בעסק התורה בכלל וביגיעת התורה בפרט, כי רק מתוך כך יכולים לזכות לתשובה שלימה ולתיקון המעשים.

לפיכך אמרנו ללקט מעט בשיבולים ולאסף כעמיר גורנה את דבריהם של צדיקים בחובת השעה, זה בכה וזה בכה, וכל ערום יעשה בדעת ויבחר לעצמו את הדרך אשר קרוב ביותר לכישרונותיו ולכוחות הנפש שבו, אך העיקר והתכלית הוא, שהלימוד יהיה בתוספת יגיעה על יגיעתו בשאר ימות השנה, בין אם זה באיכות ובין אם זה בכמות.

הרבה דרכים להתייגע בתורה

בספר 'אוהב ישראל' שכבר הובא לעיל כתב, שדרך התשובה בכלליות הוא על ידי תורה ותפילה וצדקה, אבל בעיקר יכולים לתקן על ידי הלימוד תורה שבעל פה ובירור הלכה בליבון ובירור יפה, וכה כתב בלשון קדשו: "ועיקר התשובה הוא על ידי תורה ותפלה וצדקה כל אחד ואחד לפי יכולתו, ובפרט בלימוד תורה שבעל פה ולברר הלכה בליבון ובירור יפה".^ט וזהו עיקר התיקון של פגם הברית. כי לימוד תורה שבעל פה בכוונת הלב וביראת שמו יתברך הנכבד והנורא. וכל שכן מי שזוכה ללמוד תורה לשמה

הערות והוספות

ט. שבעל פה הינה עבודה כבידה לנפש דוגמת שיעבוד מצרים לגוף, וטובי לדזכי והוי דרופתקי דאורייתא (-אשרי מי שזוכה להכניס טרחתו בתורה).

ט. וראה בהערות דלעיל, שם הבאנו מדברי רבי צדוק הכהן מלובלין, שכתב לבאר על פי הזוהר הק' את גודל התיקון בחלק התורה שבעל פה דייקא, כי יגיעת תורה

ממש ועל ידי תשובה כראוי מאסף ומייחד כל חלקי הטוב והניצוצין קדישין למקורן ולשורשן".

ואילו ב'אגלי טל' נותן את הדגש על לימוד העיון, כמו שכתב: "כי תיקון הברית תלוי ביותר בלימוד התורה, וביותר בלימוד התורה בעיון".¹ ומוסיף עוד, שהמעולה ביותר הוא העיון בהלכות שבת, היות שמצוות שבת הוא תיקון בפני עצמו על אותו פגם, ובוודאי שיגיעת התורה בהלכות שבת כוחה יפה על אחת כמה וכמה, ויגיעת שניהם משכחת עוון. ומסיים שם: "ואף שלא כל אדם זוכה ללמוד תורה לשמה כבר אמרו חכמינו ז"ל (פסחים ג:) , לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה".

ה'משנה ברורה' (סימן תקצא - ביאור הלכה ס"ק ב) מביא להלכה את דבריו של ה'חיי אדם' (הלכות שבת ומועדים - כלל קלב סעיף מב), שעל עבירות כגון אלו צריך קודם כל לשוב לפני השי"ת ולבכות מקירות הלב, אך העיקר הוא שילמוד יותר מן הרגיל, "כי התורה היא מקוה טהרה ונמשל לאש, וכל אשר יבא באש באש יובא וטהר, וימעט מכל התענוגים ויאכל רק כדי קיום גופו שלא יחלש כדי שיהיה לו כח לעבודת השם", ומן הראוי לציין, שגם ה'משנה ברורה' מדגיש את העניין של שמירת שבת, וכותב שם שיראה לשמור את השבת בכל פרטיה ודקדוקיה ובזה יהיה לו תיקון לנשמתו, וראה שם את המשך דבריו.

הערות והוספות

הקריאה ולימוד בלבד, ואפי' מי שאין ביכולתו לחדש חידושין דאורייתא נמי צריך עכ"פ לייגע את מוחו להבין בשכלו היטב עד שיחקקו ד"ת ויקבלם בשכלו כל איש לפי הבנתו ודעתו, וטוב מעט בכוונה מהרבות שלא בכוונה.

1. וראה גם ב'שם משמואל' (פרשת ויגש תש"פ) שכתב בזה הלשון: ויש לומר דהיינו הך שכתב האריז"ל דעיקר תשובה הוא עסק התורה, ולשון עסק התורה בוודאי הפירוש העיון שהוא שקיל וטרי בתורה כל איש לפי יכולתו, והוא נוגע בשכל, ולא התמדת

וְבָזָה נבוא לעצה הידועה של לימוד חמש שעות ברציפות, דבר זה נתפשט מאד בקרב תפוצות ישראל ומקורו בספר 'יסוד העבודה' (ח"ג פרק ה, ז-ח) להרה"ק מסלונים זי"ע, והא לך לשון קדשו: "אמרו חכמינו ז"ל, עשית עבירות חבילות חבילות עשה נגדם חבילות חבילות של מצוות. עוד אמרו חז"ל כבעל תשובה, 'אם היה רגיל ללמוד דף אחד מעתה ילמוד שני דפים, פרק אחד מעתה שני פרקים'. והטעם בזה, אחת שזהו התיקון על דרך מדה כנגד מדה, והשנית, בכדי שיהיו זכותיו מרובים"^{יא}... ואמרו חז"ל, תורה מכפרת מגני ומצלי ותלמיד חכם אין אש של גהינם שולט בו".

וְכִאֵן מגיע להמשך דבריו: "והקובע לו ללמוד ערך ה' שעות, בלא שום הפסק דיבור בענין אחר, ובלא ענין טעימה בעלמא, ועל דרך תענית שעות, נראה לי שדבר זה הוא ענין נפלא המועיל ומזכך ומכפר ומביא אותו אדם לתשובה וכפרה מעולה".

אֱלוֹ אם כן דבריהם כגחלי אש שיצאו מפום ממלל רברבן רבותינו מצוקי ארץ נשמתם עדן, והצד השווה שבהם, שכולם דרשו להתחזק בימים האלה ולהתאמץ יותר בתורה, ועל ידי העמל והיגיעה בתורה יוצא ידי חובת יסורי הגוף, וכפי ששגור אצל אנשים יראים ומורמים מעם בשעה שמגיעים בלימודם לאיזה תוספות מוקשה נוהגים לומר בפיהם: "אנו הולכים כעת לסגף את הגוף ולהתייגע בתוספות", וזהו כמו שביארנו, שהיגיעה שבתורה הוא הסיגוף המעולה שביותר, ואכן כל אחד לפום דרגא דיליה יראה בימים האלו להוסיף לימוד על לימודו, ומי שקשה לו העיון ירבה יותר בבקיאות, העיקר לעסוק בתורה ולא להיות יושב בטל, ובזכות זה בוודאי יזכה לתשובה שלימה ותיקון המעשים.

הַעֲדוֹת וְהוֹסְפוֹת

יא. (מנחות קי.). כל הלומד בתורה כאלו הקריב כל הקרבנות, וביותר הלומד בענינים.

יא. עוד כתב שם: ועוד נכלל בזה שילמוד בעניני הקרבנות ועונשין, כי אמרו חז"ל

כל ההתחלות קשות מכאן ואילך יערב לכם

אמת שבתחילה עושה זאת מתוך יראה ולומד תורה מתוך יגיעה ועמל, אבל כל העושה כן מתוך יראה סופו שיעשה זאת מאהבה, דברי תורה נעשים חביבים עליו ביותר עד שזוכה לטעום בה טעם גן עדן וכטעם לשד השמן, וכמאמר המדרש (דברים רבה פרשת כי תבוא ז, ג) שהמשיל את התורה אל השמן, "מה השמן הזה תחילתו מר וסופו מתוק, כך הן דברי תורה, אדם מצטער בהן בתחלה ועושה בהן אחרית טובה, שנאמר (איוב ה, ז) והיה ראשיתך מצער ואחריתך ישגה מאד"³¹.

הלא כל הסיבה שהאדם אינו מרגיש את עריבות מתיקות התורה הוא רק מחמת עכירות העבירות שבידו, וכמו שהחולה בגופו לא ירגיש טעם ערב במה שטועם, אפילו אם יכניס לתוך פיו את כל מעדני העולם, כי החולי פוגם את חוש הטעם, כמו כן מי שיש בידו עבירות הריהו סובל מחולי הנפש ולא יוכל להרגיש את עריבות מתיקות התורה עד שיחזור בתשובה וישוב לאיתנו הראשון (ראה כהדברים האלה באריכות בספה"ק 'דגל מחנה אפרים' פרשת בשלח בשם הרה"ק בעל ה'תולדות יעקב יוסף').

אבל אם מתייגע על דברי תורה ומשקיע בהם עמל וטורח, זוכה על ידי זה לתשובה שלמה ותיקון המעשים, ואז נעשים דברי תורה מתוקים בפיו עד שאינו יכול לפרוש מהם ואינו מרגיש שום קושי בהם, וכבר נודע פתגם

הערות והוספות

אינו מסכים לזה, וכך צריך כל איש לקבל על עצמו אפילו על מנת כן. ובאמת המקבל עליו עול תורה ומצוות באופן זה אפילו שהן כבדות, אז רק אז יזכה לנועם מתיקות העבודה, וזהו שברש"י (שמות יט, ה) 'יערב

יב. וראה ב'שם משמואל' (שבועות תרע"ו) שכתב בזה הלשון: 'ויט שכמו לסבול' (בראשית מט, טו) אפילו שיהיה קשה עליו. כי דבר שיומתק על האיש לעשותו איננו בגדר עול, ועול נקרא מה שכבד על האדם וטבעו

קדשו של ה' אור החיים' הק' בפרשת כי תבוא (דברים כו, יא) "אין טוב אלא תורה, שאם היו בני אדם מרגישיין במתיקות ועריבות טוב התורה היו משתגעים ומתלהטים אחריה ולא יחשב בעיניהם מלא עולם כסף וזהב למאומה כי התורה כוללת כל הטובות שבעולם"²⁷.

המורם מכל האמור

בללו של דבר, שתי טעמים היו לנו מדוע עסק התורה הוא במקום תעניות וסיגופים, וגם כיצד הוא מועיל לסליחת עון ולכפרת פשע, הטעם הראשון, היות שהפגם נעשה במקום המוח והתורה גם הוא במקום המוח, על כן תבוא התורה שבמוח ותתקן את הפגם והפירוד שנעשה במוח. הטעם השני,

הערות והוספות

כי מי שזוכה לטעום בנפשו קצת טעם מתיקות התורה וקיום מצוותיה באהבה הרי אין קץ וערך ושיעור לנועם מתיקות הלזה כמו שאמר הכתוב (משלי ג, יח) 'דרכיה דרכי נועם וגו'" ואמר (תהלים לד, ט) 'טעמו וראו כי טוב ה'". וההוגה בה לשם ה' באהבה אז חכו ממתקים וכל פיהו מלא מטעם נופת צוף נועם עריבות ידירות מתיקות התורה יותר מכל הדברים הנחמדים שבעולם כמאמר הכתוב (שם י"ט, ח) תורת ה' תמימה משיבת נפש וגו' עד הנחמדים מזהב ומפז רב ומתוקים מדבש ונופת צופים. וזה אינו על דרך האמונה כי אם טעם ממשות נפלא במתיקות האהבה שאין קץ וערך אליה ואין חשוקה ותענוג בעולם כזה למי שזכה קצת לטעום מתענוגיה ודדיה ירוו בכל עת במתיקות נפלא ממציאיות הסברות אמיתיות

לכם מכאן ואילך - שכל התחלות קשות', היינו שהתחלה צריכה להיות באופן זה אף על פי שתהיה קשה, ואחר שמקבלין עליהן עול תורה באופן זה מעלה עליהן כאילו לא חטאו מימיהן.

ג. תורתנו הקדושה היא מתוקה ונחמדה לאין ערוך ואין דומה לה, אלא שלא כל הבריות זוכים להרגיש את המתיקות שבה באותו המידה, כל אחד ואחד מרגיש לפום דרגא דיליה ולפי מה שזכה לטהר את נפשו ורוחו מן העבירות שבידו.

ראה דברים יקרים ונפלאים בספר הק' **באר מים חיים'** (פרשת שמיני פרק ט), ובתוך הדברים הוא כותב שטעם התורה אינו רק בחינה רוחנית שצריך להאמין בה במושכלות, אלא הוא טעם ממשי שהלומד תורה בקדושה יכול להרגיש בה בחוש, וזה לשונו:

כי עיקר התכלית של התעניות והסיגופים הוא בכדי לשעבד את הגוף ולהכניע את החומר, ובזמננו אנו שהגופים עייפים והנפשות חלושות יכולים הסיגופים להזיק יותר מאשר להועיל, לפיכך אמרו רבותינו שישעבד האדם את עצמו אל התורה הקדושה ביגיעת הגוף והנפש, ועל ידי זה הוא זוכה לתקן את נשמתו בקדושה ובטהרה.

קביעת זמן השובבי"ם לפי פרשיות השבוע בדויקא

אפם כי בטרם נכלה את דברינו נאמר בזה עוד מלין אחדין אשר ממנו נראה את החשיבות הגדולה שנתנו חכמינו ורבותינו ז"ל ללימוד התורה בימי השובבי"ם, וכי הם סברו שעיקר התיקון בימי השובבי"ם הוא על ידי עסק התורה.

דלכאורה יש להבין מדוע קבעו רבותינו ז"ל את זמן התיקון לימי השובבי"ם, הלא כל הסגולה של ימי השובבי"ם הוא רק מחמת שהפרשיות האלו של שובבי"ם עוסקים בגלות וגאולת מצרים שהיו תיקון על חטאו של אדם הראשון, ומאחר שהקריאה מעוררת את הזמן ובימים האלו מתעוררים

הערות והוספות

תענוגים וחמודת אהבת מתיקותיה כנאמר (משלי ה, יח) 'אילת אהבים ויעלת חן', ונאמר (שיר השירים ז, ז) 'מה יפית ומה נעמת אהבה בתענוגים', ומרוה עצמו באור התורה עד שכל מיני אהבת עולם הזה מקטן ועד גדול הכל כאין אהבתם ומתיקותם, נגד אהבת ומתיקות התורה. וזוכה להביט בנפלאותיה ודרך החיים והאור הגנוז בה עד שמתענג בה יותר מכל מחמדי עולם.

החדשות החביבין על בעליהן ולומדיהן לשמה יותר מכל הון יקר נמצא ומסולא מפז ומפנינים יקרים, והכל למען שמו באהבה בכדי להיות נחת רוח לפניו שאמר ונעשה רצונו.

ובזה הענין אין יד כל אדם שוה בו כי לא כל האדם זוכה לראות ולהנות מאור הזה כי אם כדרך שבא לראות באור התורה בקדושה ובטהרה ובזיכוכ גופו ואיבריו מכל מין טומאה, כך הוא בא לראות באור נועם

שוב אותם הכוחות וההארות של אותם הימים, על כן יכול כל אחד ואחד לתקן גם הוא את כל הפגמים שתיקנו בני ישראל באותם הימים.

אלא שהדברים צריכים ביאור והבנה, כי אם אנו אומרים שקריאת הפרשה מעוררת את הזמן של גלות וגאולת מצרים, אזי על אחת כמה בחודש האביב בימי חג הפסח שאז מתעורר הכח של יציאת מצרים ביתר שאת וביתר עוז, כפי הידוע מן הספרים הקדושים שבכל חג ומועד מתעוררים אותם הכוחות וההארות שהיו בזמן הנס, ואם כן יש לתמוה מדוע קבעו את ימי התיקון בזמן קריאת הפרשות של יציאת מצרים, הלא עיקר ההתעוררות של יציאת מצרים הוא בחג פסח ולא עתה, ולכאורה היו צריכים לקבוע את חג הפסח לזמן התיקון עבור כל אלו הפגמים ולא עתה, וכיצד זה לא מצאנו לאחד מחכמינו ורבותינו שעוררו על כך?⁷

ויש לומר שרבותינו העדיפו לקבוע את זמן התיקון דווקא לפי התעוררות הזמן של פרשיות התורה ולא לפי תקופת מועד השנה, ולרמז לנו שעיקר התיקון על כל הפגמים האלה הוא באמצעות התורה הקדושה, על ידי עסק התורה וההתייגעות עליה, לפיכך קבעו את התיקון לפי פרשיות התורה ולא בחג הפסח, בכדי לגלות את הקשר המיוחד של תיקון זה אל התורה הקדושה.

יעזור השי"ת שבזכות העסק והיגיעה בתורה הקדושה נזכה לתשובה שלימה ולכפר על נפשותינו, לטהר את נשמתנו מכל סיג ופגם ומכל חטא ועון ופשע, ונזכה לטעום טעם מתיקות ודביקות התורה הקדושה מתוך קדושה וטהרה, ולא ימוש התורה מפינו ומפי זרענו מעתה ועד עולם.

הערות והוספות

7ד. והנה כבר עמדנו על התמיהה הזאת בדרך ארוכה במאמר 'זאת בריתי אשר תשמרו בני וביניכם', שם יישבנו את הדבר בכפתור ופרח ומשם תדרשנו, אולם עתה אמרנו לבאר בעוד אופן ובדרך קצרה שיותאם מאד לכלליות דברנו במאמר זה.

7ד. והנה כבר עמדנו על התמיהה הזאת בדרך ארוכה במאמר 'זאת בריתי אשר תשמרו בני וביניכם', שם יישבנו את הדבר בכפתור

נחפשה דרכינו ונשובה

כמה ענינים המועילים לשלמות עבודת התשובה בימי השובבי"ם

החרטה ושבירת הלב והבכי זה נחוץ מאוד

היה איש אחד שמצד עצמו היה תלמיד חכם וירא שמים, אלא שבתקופת צעירותו פחז עליו יצררו ונכשל בחטאים קשים ונוראים רח"ל, לאחר זמן החל ליבו נוקפו על המעשים שעשה בשנים קדמוניות עד שלא מצא מנוח לנפשו, התגלגלו הדברים עד לשולחנו של הגדול בדורו, הלא הוא הגאון הקדוש רבי יחזקאל לנדא זי"ע בעל ה'נודע ביהודה', הגאון זצ"ל דן בדבר מכל צדדיו, ולאחר זמן שלח עבורו תשובה ערוכה ומבוררת היטב בו מסר לו סדר תשובה ודרך של תיקון, דבר דבור על אופניו, תשובה זו מופיעה בספרו הבהיר 'נודע ביהודה' (מהדורא קמא - אורח חיים סימן לה), והרבה יש ללמוד מזה לכל מי שחפץ לעשות תשובה על החטאים.

בתוך הדברים כותב הנודע ביהודה כהלשון הזה: "אומר אני שודאי נחוץ הוא לבעל תשובה כדי לשבור לבו הזונה שיוכל להתחרט בלב שלם, וכל זמן שלא נשבר לבו אי אפשר להיות החרטה בלב שלם בלי ערמה, וכל זה מן

הסתם. אבל מי שיוכל לזכוח יצרו על ידי התורה, שכבר העידו חז"ל שאם אבן הוא נמוח, וגם התורה מתשת כח, לזה אני מיקל מאוד בתענית וסיגופים, אבל החרטה ושבירת הלב והבכי זה נחוץ מאוד והמרכה בבכי במסותרים משובח", עד כאן לשונו.

אם נתבונן בדברים אלה נראה כי הם נסובים על שני צירים מרכזיים, קודם כל כתב גם הוא כפי שכבר הובא בשם הרבה מספרי האחרונים, שכהיום הזה אין לסגף את הגוף יותר מדי, ותחת זאת ישעבד את גופו אל התורה הקדושה, ללמוד ולהגות בה ביתר שאת ויתר עוז, אך יחד עם זאת הוסיף עניין נוסף, שהבעל תשובה יש לו להרבות בבכי, כפשוטו, יִרְבֶּה לבכות ולהתאונן על חטאיו אשר חטא מתוך חרטה ושבירת הלב, כי בכיות אלו בכוחם להרחיץ ולהדיח את הנשמה מן הטינופים שדבקו בה על ידי החטאים^א.

הערות והוספות

הלבנים אשר לבשנו הכזה הוא לבושי מלכות, שסוף אדם למות וילבש הבגדים הללו, אבל המלך מבקש איה בגדי הקדושה, שהלביש אותנו שהשחרנו ולכלכנו בעונותינו, ותחת בגדי יקר בגדי מחלצות, לבשנו בגדים צואים, וגם שואל אותנו על האם אשר עמנו בגלות.

על כן אחי ורעי איה המים אשר הכינותם, ניתן את הבגדים במים רבים, הנה אבינו אתנו עתה, נשפוך דמעות כנחל, הורידו דמעה, לא תחוסו עיניכם כי עתה העת והעונה, וגם נתודה לפני אבינו שבשמים, כי נהגנו קלנא בשכינתא, וכזאת וכזאת עשינו, נצומה ונבקשה על זאת לגאול את השכינה, ולהוציאה מגלות.

א. כאן המקום להציג את דבריו הנרגשים - במליצה ובתחנונים - של רבינו הנודע ביהודה שכתב בספר הצל"ח (דרוש כ' לעשרת ימי תשובה - ליוהכ"פ), בו מעורר את עדת צאן מרעיתו לתשובה ולתיקון המעשים לקראת יום הכיפורים, וביותר מעורר שם על הצורך לשפוך דמעות כמים, כי רק על ידי הבכי והדמעות אפשר לזכות לתשובה שלימה, וזה לשונו:

והנה בזמן קצר היספיק סיגוף ימי התשובה לתקן גודל הפגמים שפגמנו בכל האיברים, ובפרט בברית קודש, ואין תקנה כי אם להכין מים רבים, לשפוך דמעות כנחל, הורידו כנחל דמעה, והנה עתה בא המלך, הנה המלבושים

שערי דמעה לא ננעלו

עניין הבכי בשעת התשובה אנו כבר מוצאים בספרי הנביאים, עוד בשעה שהוכיח הנביא את בני ישראל ועורר את לבם לשוב בתשובה לפני השי"ת, כבר הזכיר להם את חובת הבכייה, כמו שנאמר (יואל ב, יב) "וגם עתה נאום ה' שובו עדי בכל לבבכם ובצום ובככי ובמספד".

כמו כן מסופר בזוהר הק' (ח"ג פרשת אחרי עה:): על אדם אחד שנכשל בעבירה חמורה ונענש מיד למחרתו, העונש היה שנקלע למקום שם התקוטטו שני אנשים, והאחד הרים את ידו להכות את חברו ובטעות היכה את החוטא שעבר שם לתומו, כה עצומה הייתה המכה, שהגיעה עד למוחו והיה נתון בסכנת נפשות, בצר לו פנה אל רבי שמלאי שיתן לו רפואה למכתו, ורבי שמלאי נתן לו עצה שבכל יום ויום יעשה תשובה על אותו החטא שעבר עליה בשאט נפש ובוזה יהיה לו ארוכה ומרפא.

לאחר זמן עבר אותו אדם בשוק בסברתו והנה רבי יוסי ורבי אבא באו לקראתו, וסיפר להם הלה, שהחל מאותו היום והלאה בו הורה לו רבי שמלאי דרך של תשובה, אזי בכל יום ויום הוא מביט באספקלריא על צורת בבואתו, וכשרואה לנגד עיניו את הרושם שנשאר על פניו מן המכה ההיא, אזי מתחיל לבכות בבכייה רבה לפני השי"ת שימחל לו ויסלח על עוונו שגדל מנשוא, אחר כך נוטל את הדמעות שנשרו לו על לחייו ורוחץ בהן את פניו, התנאים הקדושים התפעלו מאד מתמימות לבו ויראתו של אותו אדם ועל כן נתנו לו עצה טובה כיצד למחות מעל פניו את הרושם שנותר עליו מן המכה.

בספר 'ראשית חכמה' (שער התשובה - פרק חמישי) הביא את המעשה הזה, ולמד משם על גודל העניין של בכי ודמעות שהם מסוגלים לרוחץ את כל הזוהמה והטינוף שנתהוו מן העבירה, ועל כן ראוי לכל אחד שיבכה בדמעות שלישי על עוונותיו ולאחר מכן ישטוף בדמעות אלו את פניו, וכדמסיים שם

בזה הלשון: "ויכוין לרחוץ הפגם והחושך שבפנים על ידי המים שמוריד מעיניו, כמו שפגם העליון נרחץ על ידי מימי נהר העליון... כן למטה באדם ירחץ החושך שבו על ידי המים היורדים מעיניו, כי שערי דמעה לא ננעלו".

חובת ההתבודדות

ומענין לענין באותו הענין ראוי להוסיף עוד נקודה חשובה שמופיעה בספרים הקדושים, ונצרכת במאד מאד לשלמות עבודת התשובה, וזהו הענין של התבודדות, התבודדות הכוונה לפרוש מחברת המון בני אדם ומשאון המולת העיר הטורדים את מנוחת הנפש ומונעים מן האדם לחשוב מחשבות בישוב הדעת, ויתבודד רק הוא לבדו במקום שבו איוותה נפשו, שם יתעמק להתבונן במצבו הרוחני, היכן הוא אוחז במילי דשמיא בינו ובין קונו, לידע עד היכן התעלה בעבודת השי"ת, במה פגם ומה צריך לתקן.

רק על ידי ההתבודדות יכול האדם להגיע לידי ידיעה והכרה אמיתית במצבו, כי בתוך כל ההמולה ומרוצת החיים שאנו נתונים בה קשה מאד לידע ולהתבונן באמת היכן הוא עומד ומה הם השאיפות שלו, טבע האדם לרמות את עצמו ולהונות את עצמו שהוא בתכלית השלימות, ואם לא יעשה מפעם לפעם הפוגה ממרוצת החיים לחשב חשבוננו של עולם, יוכל להעביר את כל ימיו מתוך דמיון שוא שכל מעשיו כהוגן ואין לו עוד מה לתקן בעולמו, לפיכך נתנו הספרים הקדושים את העצה של ההתבודדות שהוא הרפואה הטובה ביותר לזה.

פורשים מענייני עולם ומקשרים מחשבותם עם אדון הכל

בספר 'חרדים' (מצוות התלויות בארץ פרק ג) הביא דברים שמצא בכתב יד המקובל רבי יצחק לוריא זי"ע (האר"י הק'), ובאותו הכתב יד נאמר שהסיגופים

והתעניות לא נועדו עבור כל אחד ואחד, כי יש אנשים שהסיגופים האלה עלולים לבטלם ולהחלישם מתלמוד תורה, אלא הדרך הטוב ביותר לעשות תשובה הוא שיתבודד האדם הוא לבדו במקום שאין שם עוד אנשים, ובאותו הזמן ידמה בעיניו כאילו הוא עומד לפני השי"ת ומדבר אליו דיבורים רכים ופשוטים, ומתוך כך יבוא לתשובה אמתית.

וז"ה לשונו: "מי שתורתו אומנתו ויודע דעת ויראת ה', זאת היא תקנתו, לא יִחַלֵּשׁ ולא יתבטל מלימודו, אך יום אחד מן השבוע יתרחק מבני אדם ויתבודד בינו לבין קונו, ותתקשר מחשבתו בו כאילו כבר עומד לפניו ביום הדין, וידבר לא-ל יתברך רכות כאשר ידבר העבד אל רבו והבן אל אביו", כן כותב בעל החרדים, ורבינו הכהן הגדול מאחיו מביא את הדיבורים האלו ככתבם וכלשונם בתוך חיבורו הגדול ספר 'משנה ברורה' (ביאור הלכה סימן תקעא)².

וממשיך בעל ה'חרדים' לשבח עוד את העצה הנפלאה של התבודדות, ואף מציין בדבריו עוד גדולי ישראל שהפליאו דבר זה, בתוך הדברים מבאר עוד את גודל התועלת שבהתבודדות, וכה כתב שם: "בכמה חיבורים נמצא שהתבודדות והפרישות והדביקות היו נוהגים בה חסידי ישראל, היינו שבהיותם לבדם מפרישים מדעתם ענייני עולם ומקשרים מחשבותם עם אדון הכל, וכך למד מהר"ר יצחק [לוריא] המקובל הנזכר, שזה מועיל לנפש שבעתים מהלימוד, ולפי כח ויכולת האדם יפרוש ויתבודד יום אחד בשבוע או יום א' בחמשה עשר יום וכו'", עד כאן לשונו.

הערות והוספות

להתבודד בינו לבין קונו, ממילא, כל מי שמקפיד לילך בדרכיו ולפסוק על פי פסקיו בוודאי צריך גם להשתדל לקיים את הדבר הזה.

ב. כידוע שהספר 'משנה ברורה' נתקבל בכל תפוצות ישראל לפוסק אחרון ועל פיו ישק דבר, וחזינו כאן שהוא עצמו מביא בשם ספרי היראה את החובה

עניין זה של התבודדות אנו מוצאים בהרבה מאד ספרי הקודש ולא נוכל להביא כאן את כולם כי רבים הם, אך רק נציין למה שכתב בספר הק' 'בית אהרן' (סדר היום ואזהרות קודש ג), וזה לשונו: "התבודדות יום אחד בשבוע בחדר מיוחד בתענית ותשובה ותורה לחלק לכל שבוע וכו', וביום התענית יזהר שלא ישיח שיחה בטלה כל היום רק יעסוק בתורה ויראת ה' כל היום, ויזהר שיהיה לשמה ובדחילו ורחימו, ויבכה בדמעות לפני קונו שיכפר לו על עונו וכו', וירבה בתורה בכל יכלתו, ואם אפשר שיתבודד עצמו בכל יום". ולבסוף ממשיך וכותב: "ואף בלא תענית יראה להתבודד לא פחות משעה ויתודה לפני בוראו ויבקש שיכפר לו", עד כאן.

גם בספר התניא (איגרת הקודש/ פרק יב) יש רמז לעניין זה של התבודדות, שם הוא כותב שההתגלות האמתית של כבוד ה' יהיה לעתיד לבוא, רק אז יתפרדו כל פועלי און ויזרח אור ה' יתברך בעולם, אולם הוא מוסיף שגם בתוך הגלות המר הזה וההסתר פנים הנורא שאנו שרויים בו ישנם כמה אופנים שעל ידי זה יכולים אנו להשיג מעין הגילוי הנפלא הזה, ובתוך הדברים כותב בעל התניא שאפשר להשיג זאת על ידי "תפלה או שאר עתים מזומנים להתבודד עם קונו", דהיינו שעל ידי ההתבודדות של האדם עם קונו יכול כל אחד להשיג מעין גילוי של לעתיד לבא.¹

תהלים - כמו שסלחת לדוד שאמר מזמורים אלו לפניך

אך בטרם נכלה את דברינו נוסיף כאן עוד עניין נפלא המובא בספרים הקדושים, שנתנו סגולה מיוחדת המסוגלת לתשובה שלימה ובפרט

הערות והוספות

הדורות, שם נקבצו כעמיר גורנה מאמרים רבים מפי ספרים וסופרים העוסקים בשבח מידה זו, ראה שם ותמצא נחת.

ג. בספר 'טיב המועדים - אלול' ישנו פרק מיוחד העוסק בארוכה במעלת ההתבודדות במשנת רועי ישראל שבכל

בימים האלה של שובבי"ם, והוא מרומז בפסוק הראשון של פרשת שמות שהוא גם הפרשה הראשונה של פרשיות שובבי"ם.

התורה הקדושה מתחילה ואומרת "ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה", וכתב מרן הרב החיד"א ז"ל שהסופי תיבות היוצאים מן 'בני ישראל הבאים מצרימה' הוא 'מילה', ואילו הסופי תיבות של 'ואלה שמות בני ישראל הבאים' הוא 'תהלים', ולומר לך באו שאמירת תהלים מועילה ביותר לפגם זה ולהעלות שוב את הניצוצות שהלכו שבי לפני צר.

מקור נפלא לדבר זה הוא על פי המובא במדרש (שוח"ט א, א, ח) שאמר דוד המלך עליו השלום, שכל מי שיקרא בספר תהלים שכתב תיחשב לו האמירה כאילו עסק בסוגיות החמורות של נגעים ואהלות שבסדר טהרות, ואיתא בכתבי האריז"ל (פע"ח - שער הנהגת הלימוד - א) שהלימוד בסדר טהרות הוא תיקון למידת יסוד, נמצא לפי זה, שכל האומר תהלים כאילו למד בסדר טהרות שהם תיקון לקדושת היסוד.

והרה"ק רבי יחזקאל שרגא משינאווע זי"ע מוסיף ליתן עוד רמז בפסוק זה (דברי יחזקאל - שמות), ומגלה שהראשי תיבות של 'שמות בני ישראל הבאים מצרימה' הוא 'השבים', והסופי תיבות הוא 'תהלים', רואים אנו שוב את הכח של אמירת תהלים בימים האלה בכדי לזכות לתשובה שלימה, ומוסיף שם הרה"ק משינאווע בזה הלשון: "ואמרו משמו של הרב הקדוש מוהר"ר מרדכי מטשערנאבל זלה"ה שסגולה לזה להתענות בערב שבת קודש ובשבת קודש יאמר תהלים וטוב לתיקון החטא הזה".⁷

הערות והוספות

ד. המתבונן בתפלת 'יהי רצון' הנדפס בספרים לאומרה לפני אמירת תהלים, יראה מיד שעיקר הבקשה שאנו מבקשים שמה הוא על עניין התשובה, שבזכות אמירת תהלים נזכה לתשובה ולכפרת עוונות, כמו כן גם ב'יהי רצון' שלאחר התהלים, שיש שם

אף הרה"ק רבי נחמן מברסלב דורש כעין זה (ליקוטי מוהר"ן תניינא תורה עג), וכותב שהסופי תיבות של: 'ואלה שמות בני ישראל הבאים' - הוא 'תהלים', ואילו הסופי תיבות של המשך הפסוק: 'מצרימה את יעקב איש וביתו' - הוא 'תשובה', בזאת מרמז לנו הכתוב על הכח הגדול של תהלים שמביא את אומרו לידי תשובה שלימה, כמו כן יש בכח אמירת פסוקי ומזמורי התהלים להמציא לכל אחד מישראל את פתח התשובה המיוחד בשבילו ואף לפתוח אותו לפניו לרווחה, ולא רק זו, אלא שאפילו מי שמצד עצמו אין לו שום התעוררות לתשובה רח"ל, אזי על ידי התהלים זוכה לעורר את ליבו שיהא רוצה בתשובה.

ובפי שכתוב ב'ליקוטי מוהר"ן': "מי שרוצה לזכות לתשובה, יהיה רגיל באמירת תהלים, כי אמירת תהלים מסוגל לתשובה... עד שכל אחד ואחד, כפי מה שהוא, יכול למצוא את עצמו בתוך ספר תהלים, ולזכות לתשובה על ידי אמירת תהלים... ועל כן הוא דבר גדול מאד לעסוק תמיד באמירת תהלים, כי תהלים הוא התעוררות גדול מאד מאד להשם יתברך, אשרי שיאחז בו"^ה.

הערות והוספות

ואותיותיהם ונקודותיהם וטעמיהם והשמות היוצאים מהם מראשי-תבות ומסופי-תבות לכפר פשעינו ועוונותינו וחטאתינו ולזמר עריצים ולהכרית כל החוחים והקוצים וכו', ומשם ימשך לנו שפע לנפש רוח ונשמה לטהרנו מעוונותינו ולסלוח חטאתינו ולכפר פשעינו, כמו שסלחת לדוד שאמר מזמורים אלו לפניך, כמו שנאמר 'גם ה' העביר חטאתך לא תמות'.

ה. וראה מה שכתב שם עוד בליקוטי מוהר"ן, וזה לשון קדשו: והנה הכל חפצים ליראה את שמך, ואף על פי כן לאו כל אדם זוכה

הרבה בקשות על כל מיני עניינים, אבל הבקשה הראשונה הוא לזכות לתשובה בזכות אמירת תהלים, ומכאן נדע ונבין עד כמה מועיל אמירת תהלים לתשובה שלמה.

וכך אנו אומרים שם ב'יהי רצון' שלפני אמירת התהלים: "יהי רצון מלפניך ה' אלקינו ואלקי אבותינו, הבוחר בדוד עבדו וזרעו אחריו והבוחר בשירות ותשבחות, שתפן ברחמים אל קריאת מזמורי תהלים שאקרא כאילו אמרם דוד המלך, עליו השלום, בעצמו זכותו יגן עלינו, ויעמד לנו זכות פסוקי תהלים וזכות תבותיהם

וחטאך בצדקה פרוק

גם צדקה הוא מן העניינים המועילים בימים האלה, וטוב מאד להרבות בימים האלה בנתינת צדקה, וכלשון קדשו של הרה"ק מאפטא בפרשת ויחי (ד"ה ויקרא יעקב אל בניו) שכתב בזה הלשון, "ועיקר התשובה הוא על ידי תורה ותפלה וצדקה כל אחד ואחד לפי יכולתו", וכך גם כתב הרה"ק בעל התניא ז"ע באיגרת התשובה (פרק ג), שכהיום הזה שאין אנו יכולים להרבות בתעניתים כמו בדורות הקודמים, אשר על כן כל מי שצריך להתענות יפדה את התענית בצדקה, וכדכותב שם בלשון קדשו, "כדכתיב (דניאל ד, כד) 'וחטאך בצדקה פרוק'. וכמו שכתבו הפוסקים ליתן בעד כל יום תענית של תשובה ערך ח"י ג"פ וכו' והעשיר יוסיף לפי עשרו וכו'".

הערות והוספות

שהקים עולה של תשובה. ונעים זמירות ישראל, כי על ידי בחינת 'נעים זמירות ישראל', דהיינו ספר תהלים שיסד, על ידי זה הוקם עולה של תשובה, כי על ידי תהלים זוכין לתשובה כנ"ל.

וזהו שאמרו רבותינו ז"ל (עבודה זרה ד:): לא היה דוד ראוי לאותו מעשה, אלא כדי להורות תשובה ליחיד וכו'. נמצא, שעיקר הוראת התשובה על ידי דוד המלך. ועיקר התשובה של דוד המלך, הוא ספר תהלים, שאמרו בהתעוררות גדול מאד, וברוח הקודש. עד שכל אחד ואחד כפי מה שהוא, יכול למצוא את עצמו בתוך ספר תהלים, ולזכות לתשובה על ידי אמירת תהלים כנ"ל.

לעשות תשובה. כי יש אחד, שאין לו התעוררות כלל לתשובה. ואפי' מי שיש לו התעוררות לתשובה, אינו זוכה להגיע אל האות והשער של תשובה השייך לו. ואפילו אם מגיע לשם, יכול להיות שהשער של תשובה סגור. ומחמת כל זה, אין האדם זוכה לתשובה. ועל ידי אמירת תהלים, אפילו מי שאין לו שום התעוררות לתשובה, הוא מתעורר לעשות תשובה. וגם זוכה על ידי תהלים, להגיע אל השער ואות השייך לו, ולפתוח השער. נמצא שזוכה על ידי תהלים לעשות תשובה.

וזה בחינת (שמואל ב, כג) 'נאום הגבר הוקם עלי', ודרשו רבותינו ז"ל (מועד קטן טז:)

ועתה אל תעצבו

אין עושים תשובה אלא מתוך שמחה של מצוה

אדם הראשון שב בתשובה על חטא עץ הדעת

הנה כבר נודע לנו מפי ספרים וסופרים שהימים האלו של ימי השובבי"ם הינם ימים המסוגלים, אשר נועדו לתקן את הפגם שפגם אדם הראשון לאחר שגורש מגן העדן, וכך היה סדר השתלשלות הדברים, עם גמר היצירה שיכן הקב"ה את אדם הראשון ואת חוה אשתו בתוככי הגן הנאה מקדם לעדן, מעוטר היה הגן בכל מיני אילנות נחמדים למראה ועמוסים בפירות משובבי עין ונפש מהם היה יכול ליהנות כאוות נפשו, מלבד עץ אחד - עץ הדעת שמו - עליו ציווה הקב"ה לאדם הראשון לבל יהיין לאכול הימנו.

אולם למעשה לא עמד אדם הראשון באזהרה זו, ונגרר אחר עצת אשתו לאכול מעץ הדעת, לאחר שגם היא נמשכה אחר פיתויי הנחש הקדמוני והסתותיו כי אין ממה לחשוש ולא יארע כלום אם יאכלו מן הפירות, וכך המרו שניהם את הציווי המפורש של הקב"ה. את התוצאות של אותו החטא אנו מרגישים עד לעצם היום הזה, כאשר תיכף לאחר מכן גירש הקב"ה את האדם וחוה אשתו מגן העדן, כשיחד עם זאת נגזרה מיתה על כל הבריות, כמו כן עד

לאותו הזמן היה המזון מצוי בלא טורח, ומאז ועד עולם צריכים הבריות לעמול פרנסתם, בזיעת אפיך תאכל לחם.

בשנובה אדם הראשון לראות ולהבין את גודל הפגם אשר פגם בחטאו, התעוררו בקרבו רגשי חרטה וצער גדולים עד למאד, וקיבל על עצמו לשוב בתשובה שלימה ולתקן את אשר פגם, ואמרו בגמרא (עירובין יב:): שבעקבות כך פירש אדם הראשון מביתו ומחוה אשתו למשך זמן של מאה ושלושים שנה, ובאותם השנים ישב בנידוי ובפרישות גדולה עד למאד ועסק בתשובה ותיקון המעשים.

אולם מאחר שלגודל חסידותו ישב אדם הראשון בפרישות למשך שנים כה ארוכות ולא הביא בנים לעולם כדרך כל הארץ, אזי יצאה ממנו תקלה ונתפורו ניצוצותיו בעולם שמהם נבראו כל מיני שדים ורוחות, ומבואר בכתבי האריז"ל (שער הכוונות - דרושי הפסח דרוש א) שבגיין אותו הפגם השתלשלו הדורות של המבול ודור ההפלגה, והם היו צריכים לתקן במעשיהם את פגמו של אדם הראשון.

אך בפועל, לא רק שלא תיקנו כלום אלא עוד קלקלו יותר, ורק שנים רבות לאחר מכן, כאשר ירדו זרעו של יעקב אבינו לארץ מצרים ונשתעבדו שם בשעבוד גדול ובעבדות קשה ונוראה, אזי מכח הצער של 'וימררו את חייהם' עלה בידם לתקן את הפגם של אבי כל הברואים עד שזכו לצאת משם ולקבל את התורה באהבה.

מה נעשה בדיןך

והנה, החטא השני שמופיע בתורה מיד לאחר חטאו של אדם הראשון בעץ הדעת הוא החטא של קיין בנו שהרג את הבל אחיו, הקב"ה העמיד את קיין למשפט ודן אותו על מה שהרג את הנפש, ומסופר במדרש שלאחר מכן

פגש אדם הראשון את בנו כשהוא יוצא מן המשפט והוא שמח וטוב לב, ושאל אותו 'מה נעשה בדינך' - באיזה עונש הענישו אותך, ענה קין ואמר, 'עשיתי תשובה ונתפשרתי', מששמע זאת אדם הראשון מספר לנו המדרש: "התחיל אדם הראשון מטפח על פניו, אמר, כך היא כוחה של תשובה ואני לא הייתי יודע? מיד עמד אדם הראשון ואמר (תהלים צב) 'מזמור שיר ליום השבת וגו''", עד כאן.

מדרש זה הוא פליאה ביותר וכמה דברים יש להבין בה, קודם כל מדוע יצא קין מן הדין כשהוא שמח וטוב לב, שנית, מה התכוון קין לומר 'עשיתי תשובה ונתפשרתי', שלישית, איזה חידוש בעבודת התשובה התגלה כאן לאדם הראשון שלא היה יודע עד כה, הלא אדם עצמו עסק בתשובה למשך מאה ושלושים שנים, וכיצד הוא אומר כעת שלא היה יודע כוחה של תשובה.

אדם הראשון סיגף את עצמו ויצא מזה תקלה

ובברי ליישב את העניין על נכונה שומה עלינו להתבונן בעבודת התשובה של אדם הראשון ולעומת זה בסדר תשובתו של קין, ונראה שחילוק גדול היה ביניהם, כי הנה אדם הראשון עשה תשובה מתוך צער ויסורים כפי המובא בגמרא דלעיל, הוא התנהג במנהגים של פרישות ואף הכניע את גופו ביותר, אולם בסופו של דבר, על אף שכוונתו הייתה רצויה וכל מעשיו עשה לשם שמים, בסוף יצא תקלה מתחת ידו, ונמצא שתוך כדי הפעולות שעשה בכדי לשוב בתשובה על עונו הראשון, מזה עצמו הסתבב עוון אחר ונולדו ממנו שדין ורוחין ושאר כל המזיקין.

כל כך גדולה הייתה הפגם העוון החדש, עד שהיו צריכים לכמה דורות שלמים בכדי לתקן אותו, ולא הואילו בידם מאומה עד שהגיעו דור המדבר ותיקנוהו, ועדיין נשאר הרושם של אותו החטא עד לעצם היום הזה, וזהו אכן

העבודה של ימי השובבי"ם לתקן את העוונות מעין אלו, ומתוך שביקש אדם הראשון לתקן נמצא מקלקל^א.

עשיתי תשובה ונתמשרתי

לבן מה מאד גדלה פליאתו של אדם הראשון בשעה שראה את קין בנו יוצא מן המשפט והוא שמח וטוב לב, הכיצד זה מסוגל לשמוח לאחר שנכשל בחטא כה גדול ונורא, הלא תשובה צריך לעשות מתוך צער והתמרמרות ולא מתוך שמחה וטוב לבב, ועל כן שאל לקין מה נעשה בדיןך עד שאתה כה שמח וצוהל.

ענה לו קין, 'עשיתי תשובה ונתפשרתי', כלומר, לא עשיתי תשובה מתוך צער ויגון, אלא אדרבה הייתי שמח על שהקב"ה ברוב רחמיו וחסדיו נתן לי דרך של תשובה בכדי לתקן את אשר העויתי, אף על פי שהוא מנוגד להשכל האנושי, שהלא כיצד ייתכן לתקן לאחר שכבר פגם ושיחת, הלא מי שחטא לפני מלך בשר ודם אפילו אם ירצה לעשות תשובה בכל מאודו אין מניחין בידו, אלא מענישין אותו בכל חומר הדין, ואילו אצל מלך מלכי המלכים הקב"ה, אפילו אם חטאו כנגדו את החטאים הגדולים ביותר עדיין הפתח פתוח לבוא לפניו יתברך שמו בהכנעה ובשברון לב, להתוודות ולקבל על עצמו בכל לב שמכאן ואילך אל ישוב לסורו, ותשובתו מקובלת עד שנעשה כתינוק שנולד.

הערות והוספות

סוף תורה היא וללמוד אני צריך וכל כוונתנו הוא רק ללמוד לענייננו את המוסר שבוה שנוגע אלינו.

א. כמובן שלא באנו כאן לתת טעמים בעניינים שהם למעלה מהשגתנו וח"ו להטיל דופי באדם הראשון, אך סוף כל

ולא זו בלבד שאין לך שום דבר העומד בפני התשובה, אלא שהקב"ה בכבודו ובעצמו יושב ומצפה לרשעים שישובו בתשובה, ואפילו מבקש מכל החוטאים שישובו אליו וימחל להם, כמו שמסופר בגמרא (חגיגה טו.) על אחר (אלישע בן אבויה) שכפר בעיקר ויצאה בת קול ואמרה "שובו בנים שובבים - חוץ מאחר", הרי לנו שכל אחד ואחד מישראל ללא שום יוצא מן הכלל - חוץ מאחר - יכול ואף מזומן לשוב לפניו, ואפילו על אחר עצמו כבר כתבו בספרים שאילו היה מתעקש בכל תוקף לעשות תשובה הייתה תשובתו מתקבלת לרצון, שהרי אין דבר העומד בפני התשובה (ירושלמי פאה א, א) ².

הערות והוספות

ידח ממנו נדח לזאת שולח ה' יתברך היראהורי תשובה בלבם בזה הכרוז היוצא בכל יום שובו בנים כו' כנודע מספרים הקדושים, ומעורר אותם שישובו בתשובה שלימה. או על ידי איזה סיבה מעוררם שישובו היינו כמו שכתוב (תהלים צ, ג) תשב אנוש עד דכא ותאמר שובו בני אדם, והקדוש ברוך הוא בעצמו פותח להם שערי תשובה ושואל ומבקש מכל אחד ואחד לעשות תשובה.

אכן יש עבירות חמורות כל כך כמו האומר אחטא ואשוב (יזמא פה ב) וכדומה, אז אין מהראוי שה' יתברך יחזור אחריו לעוררו ולבקש ממנו שיעשה תשובה. רק צריך האדם להתעורר מעצמו ולשום אל לבו בלא אתערותא דלעילא מקודם ולהתודות לפניו יתברך בכל לבבו וישפוך שיחו לפניו יתברך שישלח לו עזר וסיוע מן השמים שייגמור תשובתו בכי טוב. ואז באמת מקבלין תשובתו גם כן בשונו מדרכו וחי.

וזהו מאמרם ז"ל (שם) אין מספיקין בידו

ב. לחיבת הדברים נעתיק כאן את דבריו של הרה"ק מאפסא בספר 'אוהב ישראל' (לימי הרצון והתשובה), בו הוא מבאר את הידוע שאין שום דבר העומד בפני התשובה, ואפילו אחר אם היה עושה תשובה היה מתקבל לרצון, וכעין דברים אלו מופיעים בעוד הרבה ספרים קדמונים, וזה לשונו:

גמרא חגיגה (טו א) יצאה בת קול ואמרה שובו בנים שובבים חוץ מאחר. והוא תמיה גדולה לעיני כל בר דעה כי הלא ידוע ומפורסם שאין לך דבר בעולם שעומד בפני התשובה וכמו שקיבל השם יתברך תשובת מנשה הגם שהכעיס בוראו מאוד. אך באמת נראה לי דאין הכוונה דגם אם היה שב בתשובה לא היה הקדוש ברוך הוא מקבלו. חלילה לה' יתברך מעשות כדבר הזה ולא כיוצא בו.

אכן שורש הדבר הוא כך מגודל רחמי ה' יתברך שמרחם על כל בריותיו וגם על החוטאים נגדו יתברך וחושב מחשבות לבל

תשובה מתוך שמחה וטוב לבב

וזהו הביאור במה שאמר קין 'עשיתי תשובה ונתפשרתי', דהיינו שכביכול עשה תשובה באופן של פשרה והבנה מתוך שמחה וחדוה ולא על ידי יסורים וחולאים רעים, ובכל זאת קיבל הקב"ה את תשובתי ומחל על עוונותי¹,

הערות והוספות

וזה שאמרה הבת קול שובו בנים כו' היינו לכם אני אומר ומעורר אתכם ומבקש מכם שתשובו אלי חוץ מאחר, איני יכול לעוררו ולומר לו זה כנ"ל. אך כשיבין זה מעצמו וישוב בכל לבבו כראוי לו באמת אז מה טוב ומה נעים. וכמו שמצינו בעון העגל שרמזו ה' יתברך למושה באומרו (שמות לב, י) ועתה הניחה לי כו' כדי שישכיל ויבין שבו הדבר תלוי (שמו"ד ס"פ מב). וכמו שבאמת כן היה שהשכיל והבין משה רבינו ע"ה כוונתו יתברך והתפלל לפניו יתברך לעורר רחמים על זרע ישראל והועיל בתפלתו. כמו כן רמז לו ה' יתברך לאחר שיבין כוונתו יתברך שהוא לטובתו ושב ורפא לו כי אין דבר כו' כנ"ל. והכל נמתק וניתקן בתשובה. וכן יהי רצון שנשוב אליו באמת כראוי אמן.

ג. כלשון קדשו של הרה"ק ה'ישמח ישראל' מאלכסנדר (ישמח ישראל - שבת שובה יא) בשם כ"ק אביו זי"ע, שפירש את דברי המדרש 'נתפשרתי' מלשון 'פשרה' - כמו שאומרים העולם: 'מיר האבען זיך פערגלייכט'.

לעשות תשובה, ולא אמרו אין מקבלין תשובתו. אך ודאי כוונתם הוא שאין מעוררין אותו מן השמים שישוב אך ורק ממתנין ומצפים ומייחלין מתי יתעורר מעצמו לעשות תשובה שלימה ואז בלי ספק שמקבלין תשובתו בשמחה.

וכלל גדול אמרו חכמינו ז"ל (ירושלמי פאה פ"א ה"א) באמת שאין לך דבר העומד בפני התשובה. וזאת היתה כוונת הבת קול שהכריז שובו בנים כו' חוץ מאחר, היינו שהקדוש ברוך הוא הוא בעל הרחמים ומתאוה מאוד שכל החוטאים ישובו אליו באמת לבל ידח ממנו נדח ובפרט נשמה היקרה כמוהו שהיה גדול בתורה ובחכמה. אך שורש הדין וקו האמת והמשפט ניתן שלא לעוררו ולבקש ממנו שישוב. לזאת עשה ה' יתברך ברוב רחמיו וחסדו הגדול סיבה זו כדי שישכיל ויבין אחר ושיג בחכמתו כוונת ה' יתברך שבאמת רוצה שישוב אליו ויקבלו בסבר פנים יפות. אך שכביכול אינו יכול לומר לו בפירוש ולעוררו שישוב בתשובה כמו שמתנהג את עצמו עם שאר החוטאים מחמת שהכעיסו הרבה וידע רבונו כו'.

והשמחה הייתה על עצם הזכות שזיכה אותנו הקב"ה לשוב בתשובה ולתקן את כל העוונות.

ובששמע זאת אדם הראשון התפלא מאד על האופן הזה של תשובה, ולא שלא ידע כלל על עבודת התשובה, בוודאי שידע, שהרי גם הוא עשה תשובה מאה ושלושים שנה, אבל לא ידע שאפשר לעשות תשובה מתוך שמחה של מצוה, ותשובה זו מקובלת הרבה יותר, מה גם שתשובה מתוך שמחה אינה גורמת לפגמים אחרים כמו התשובה מתוך עצבות, כי עצבות הוא הדבר הגרוע ביותר ומביאה לידי פגם ועוון, כמו שאכן אירע באדם הראשון, שמתוך התשובה עצמה נולדו בו פגמים חדשים.

וראה בספה"ק 'מאור ושמש' (פרשת בהעלותך) שמרעיש על כך ביותר וכך הוא אומר: "יסוד גדול בעבודת ה' להרחיק עצמו מעצבות ומרה שחורה רחמנא ליצלן בכל האפשרות, שמצינו בזוהר הקדוש שעצבות הוא שמץ עבודה זרה, עיין שם. והמופת (ראיה) לזה, דמי שהוא עצבון - משוטט במוחו מחשבות עבודה זרה. על כן צריך להתרחק מהעצבות מאד ומאד, כי הוא מביא את האדם לכל מיני עבירות. והעצבון תחילתו הוא שמתגבר בקרבו תאוות אכילה, כאשר עינינו רואות האיש אשר הוא שרוי במרה שחורה רחמנא ליצלן - אוכל בתאוה ורעבתנות ובמהירות. ומתאוות אכילה נמשך אחר תאוות אחרים" (ראה כיו"ב בספר 'יסוד העבודה' ח"ג פ"ח).

יתר על כן אמרו בספרים הקדושים, שעוד יותר ממה שמשתוקק היצר הרע להכשיל את האדם בעצם החטא, הרי הוא צריך את העצבות שלאחר החטא, וזה עצתו כסל למו של היצר הרע, קודם הוא מכשיל את האדם בחטא ואחר כך שובר את ליבו בקרבו שכבר אין לו תקנה, דבר זה מושך את האדם לעצבות ומרה שחורה, ומכאן ואילך הדרך קצרה ביותר עד שמגיע לעבירות הגרועים ביותר, ומסוגל היצר הרע לשכנע אפילו אדם שאינו חוטא כלל ולצייר

בעיניו כאילו הוא החוטא הגרוע מכולם, בכדי שעל ידי זה יבוא האדם לידי עצבות ושברון לב וחלילה ילך מדחי אל דחי¹.

וכפי שכותב עוד ה'מאור ושמש' (פרשת וישב): "כאשר בא הצדיק להתבודדות גדול ומפשפש במעשיו וחושב לעצמו שהוא גרוע שבגרועים והוא לאפס ולאין, אדרבה הוא חושב לעצמו שהוא מלא עבירות, כן דרך הצדיקים המתבודדים עצמם ועושים תשובות גדולות, אזי תחבולתו של היצר הרע להביא הצדיקים הללו בעצבות גדול ובמרה שחורה חס ושלום, שיאמר לנפשו שהוא מלא עבירות, ואז יוכל לתופסו חס ושלום, להכשילו באיזה דבר. אך הצדיק צריך זאת להבחין תיכף, שזאת הוא מחשבת היצר הרע, וצריך תיכף לצאת מגדר הלז שלא להחשב לעצמו שהוא מתבודד עצמו כדרך הצדיקים לשוב על עוונותם, רק להביא עצמו לתוך שמחה, וינצל מהכשלת היצר הרע".

שבת בחינת תשובה מאהבה ובשמחה

לפיכך, תיכף כששמע אדם הראשון מקין בנו שישנו עוד דרך של תשובה שהוא לא ידע עליה עד עתה, תשובה מתוך שמחה, והוא עוד אפילו יותר מעולה מן התשובה שעושים בעצבות, מיד כותב המדרש, "התחיל אדם הראשון מטפח על פניו, אמר, כך היא כוחה של תשובה ואני לא הייתי יודע?

הערות והוספות

שקודם, כי זו היא עצת היצר הרע. כי יותר חשוב להיצר הרע העצבות שאחר עשיית העבירה מהעבירה גופא, כדי שיוכל אח"כ להפילו לעצבות, כידוע זה בשם רבינו הקדוש מלובלין זצוק"ל [עיין בדברי אמת פ' לך עמ' יט].

ד. וראה בספר 'אמרי נועם' (פרשת מצורע) שהביא זאת בשם הרבי מלובלין זי"ע, וזה לשונו: בעת עמדו בתפלה צריך להיות בשמחה ובהתלהבות גדולה באהבה ויראה, ולא יעלה כלל על מחשבתו מהעבירות

מיד עמד אדם הראשון ואמר, 'מזמור שיר ליום השבת טוב להודות לה' ולזמר לשמך עליון' (תהלים צב).¹

וַיִּתְבַּאֵר המדרש על פי המובא בספרים הקדושים ש'שבת' הוא בחינת 'תשובה'², כמו שכתב ב'סידורו של שבת' (חלק א שורש א ענף ד) ש'שבת' הוא נוטריקון - 'שבת בו תשוב', ומבאר ה'שם משמואל' (שבת תשובה תר"פ) שהעניין של שבת מורה על תשובה מתוך עונג - תשובה מאהבה - ומהפך את הזדונות לזכויות, שלא כמו התשובה בימות החול שנעשה מתוך התמרמרות, שאז הוא רק תשובה מיראה שהזדונות נעשים לשגגות (ראה גם ב'פרי צדיק' פרשת ויגש אות ח)³.

מַחֲמַת זה הטעם פתח אדם הראשון ואמר 'מזמור שיר ליום השבת', היות שעתה גמר בליבו לשוב בתשובה מתוך שמחה ואהבה ולא מתוך עצבות וצער, כי זהו דרך התשובה האמתית, לעשותו מתוך שמחה וטוב לבב ולא מתוך עיצבון ורעות הרוח חס ושלום.⁴

הַעֲדוֹת וְהוֹסְפוֹת

עובד עבודה זרה כדור אנוש מוחלין לו, דכיון דשומר שבת כהלכתו מקבלין תשובתו ומוחלין לו עונותיו.

ו. מוסיף ה'שם משמואל' וכותב בזה הלשון: ובזה יש לפרש דברי התנחומא (פ' בראשית סי' ג') שעונג שבת מועיל יותר מאלף תעניות, היינו תשובה מיראה, שמאהבה הרי נעשים כזכויות, ומוכרחים לומר דמיירי בתעניות שבתשובה מיראה, שאינו עושה אלא כשגגות, ועונג שבת מכפר לגמרי.

ז. וכבר נודע מן הספרים הקדושים ששמחה איננה סתירה לשברון לב, ועל אף שתשובה צריך לעשות מתוך שברון לב אבל

ה. וראה כהדברים האלה ממש בספר 'בית הלוי' על התורה (בראשית ב, ב) וזה לשונו: ולפי המבואר לעיל תשובה ומצות שבת הכל בחינה אחת הם, דענין שבת הוא לידיע דמחדש העולם בכל רגע בריה חדשה ואין רגע הקודמת סיבה לרגע שלאחריה, וזהו הבחינה דמקבל התשובה ומנהיגו לא כמעשיו הקודמים והראשונות לא תזכרנה. ובמדרש בכמה מקומות (ילקוט תהלים קב רמז תתנה) אמר על בעל תשובה ואתה בורא אותו בריה חדשה ומשום הכי אמר (אדה"ר) מזמור שיר ליום השבת, וזהו גם כן שאמרו (שבת קיח) כל המשמר שבת כהלכתו אפילו

כמו שכתב ה'חתם סופר' ז"ע (עה"ת דברים כד, ה), שהעושה תשובה על העבירות חייב לעשותו מתוך שמחה של מצוה, וכלשון קדשו: "השמחה וההתלהבות בעבודת התשובה - כי העצלות והעצבות בזה הוא עון פלילי, כמו שנאמר (דברים כח, מז) תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב מרוב כל". כך גם כתב בספר ה'תניא' (איגרת התשובה יא), שהתשובה מתוך שמחה הינה הדרגה העליונה והמעולה ביותר של תשובה ונקראת 'תשובה עילאה'.

גם יוסף הצדיק, לאחר שהתוודע אל אחיו ולא יכלו להביט בפניו מגודל הכושה שמכרוהו לעבד, ניחם אותם ואמר להם: "ועתה אל תעצבו ואל יחר בעיניכם כי מכרתם אותי הנה" (בראשית מה, ה), ופירש ב'תפארת שלמה' (ויגש) בזה הלשון, "ועתה - הוא לשון תשובה (בר"ר בראשית כא, ו), לכן אמר, אף על פי שאתם צריכין לשוב בתשובה על המעשה הזה אשר עשיתם, אך אל תעצבו, לא בעצבות הוא דרכי התשובה, כי התשובה היא מצות עשה מן התורה וצריך לעשותה בשמחה, כמו שכתוב (תהלים ק, ב) עבדו את ה' בשמחה. ולכך ועתה הוא לשון תשובה, כי הבעל תשובה צריך לומר - מעתה הנני שב, הנני חוזר בתשובה ולא אשוב לכסלה עוד רק עתה אהיה ברוך ה' מהיום והלאה"^ח.

הערות והוספות

לעצבותם, הלא 'לב נשבר' הוא דבר טוב ולמה צריך רפואה בשביל זה, ומתרץ שיש שני מיני 'לב נשבר', יש שבא מתוך שמחה והוא לב נשבר טוב ומועיל, ויש לב נשבר מתוך עצבות ומרירות שזהו גרוע מאד ובאמת צריך רפואה לזה, ועל לב נשבר כזה אמר הכתוב 'הרופא לשבורי לב ומחבש לעצבותם'.

ח. כסגנון זה ממש פירשו עוד הרבה מן הספרים הקדושים.

יחד עם זאת כדאי שיהיה בשמחה ולא מתוך עצבות חלילה. וכן כתב ב'אהבת שלום' (פרשת ויגש) וזה לשונו: ידוע שאף על פי שצריך לאדם להיות לב נשבר, אף על פי כן צריך להיות בשמחה, על דרך אמרם ז"ל (חובות הלבבות שער הפרישות פ"ד) הפרוש צהלתו בפניו ואבלו בלבו.

ובספר 'שיח שרפי קודש' (שמחה - ז) מקשה בשם היהודי הק', מדוע נאמר בתהלים 'הרופא לשבורי לב ומחבש

אנכס בו לבי כבורית

שבת קודש מסוגל לתיקון כל הפגמים שבקדושה

שבת הוא זכר ליציאת מצרים שיצאו בו מכל הטומאות

אף על פי שכל ימי השובבי"ם מסוגלים לתשובה, אולם בוודאי ישנם ביניהם גם זמנים מיוחדים שהצדיקים העידו עליהם כי הם מוכשרים ביותר לתשובה, ושבת קודש הוא מן הזמנים היותר מסוגלים ובפרט השבתות של ימי השובבי"ם, כמו שכתוב בספר הק' 'בית אהרן' (קמג:): בשם הרה"ק רבי אשר מסטאלין זי"ע, 'השבתים של שובבי"ם המה תיקון למי שצריך תיקון'.

הרה"ק מראפשיץ זי"ע בספר 'זרע קודש' (פרשת בא) ביאר היטב את טעם הדבר ואת הכח של שבת קודש להעלות את האיש הישראלי משפל המדריגות ועד לרום המעלה, ממש מאשפות ירים אביון, והוא היות שבשבת קודש מעוררים בני ישראל את הזכר של יציאת מצרים, על ידי שאנו אומרים בשעת הקידוש 'תחילה למקראי קודש זכר ליציאת מצרים'.

וכמו שבזמן יציאת מצרים היו בני ישראל משוקעים במעמקי הקליפות וברגע אחד הוציא אותם הקב"ה מאותו מקום טומאה ותועבה והעלה אותם עד לרום מעלות הקדושה, כך גם בכל שבת ושבת מתעורר אותו הכח אצל כל איש

מישראל, ואף על פי שעד עתה היה מרוחק מאד ממדרגות הקדושה, אבל שבת הוא בבחינה של 'תחילה למקראי קודש זכר ל'יציאת מצרים', בשבת יכול כל אחד להתחיל בהתחלה חדשה ולהיקרא קדוש, ללא שום קשר אל המצב בו היה שרוי אך לפני כמה רגעים, ממש כמו שהיה בזמן יציאת מצרים, והוא נס ופלא שלמעלה מדרך הטבע והשכל".

קיום העולם הזה על ידי עשר ספירות

ועתה אמרנו לבאר עוד את הקשר המיוחד בין קדושת שבת קודש לקדושת היסוד, ואת הכח הסגולי של שבת קודש לכפר ולתקן את הפגם של חילול הקדושה, על פי הידוע לנו ומקובל בידינו מחכמי האמת.

דהנה ידוע לכל שאורו של הקב"ה הוא אין סוף ממש ואינו ניתן להשגה כלל בכלים הגשמיים, וכמו שאנו אומרים בכל יום ב"ג עיקרים שסידר הרמב"ם, "אני מאמין באמונה שלמה, שהבורא יתברך שמו אינו גוף ולא ישיגוהו משיגי הגוף ואין לו שום דמיון כלל".

אולם כשהתאוה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים ורצה להשרות את שכינתו בקרבנו, אזי כביכול צמצם את שכינת עוזו לעשר ספירות, ועל ידי הספירות האלו השתלשל אור קדושתו להאי עלמא בצמצום אחר צמצום,

הערות והוספות

אפשר זה, לזה אומרים זכר ליציאת מצרים, שהיינו גם כן משוקעים עוד במ"ט שערי טומאה וכמעט נשקענו רק שהשי"ת עשה לנו נס, והנס הזה הוא שער שבכל עת שנצרך לזה לצאת משיקוע הטומאה לקדושה, יוציא אותנו השי"ת על ידי הזכר של יציאת מצרים.

א. וראה את לשון קדשו בספר 'זרע קודש', וכה כתב שם: אומרים אז (בקיודש) תחילה למקראי קודש זכר ליציאת מצרים, פירוש שעתה נפתח לו שער ופתח והתחלה להיות מכאן ואילך נקרא קודש, אף שהיה משוקע מקודם בעבירות, והגם שלפי השכל והטבע אי

וכלשון הרמב"ן (בראשית א, א) שכתב - "כי בעשר ספירות נברא העולם", ועל ידי הספירות האלו מנהל הקב"ה את עולמו בכל עת, ואלו הם העשר הספירות: (כתר) חכמה, בינה, דעה. חסד, גבורה, תפארת. נצח, הוד, יסוד, מלכות².

ובשם שישנם עשר ספירות בהנהגת העולם בכלליות, כך גם מצויים העשר ספירות בשאר כל היצירה בפרטיות, וכגון בששת ימי המעשה, שכל יום ויום מימות השבוע רומז לספירה אחת מן הספירות, וכמו כן גם בקרב הבריות מצוי הבחינות האלו, שבכל מצב שעומד בו האדם הריהו שייך לאיזה מידה מן הספירות האלו (בבחינת עולם שנה נפש)³.

השומר עצמו בקדושה זוכה למידת יסוד הכוללת הכל

והעיקר מה שנוגע לענייננו, הם שבע הספירות האחרונות שנלמדות מן הפסוק בנביא (דברי הימים א כט, יא), "לך ה' הגדולה - והגבורה - והתפארת - והנצח - וההוד - כי כל בשמים ובארץ - לך ה' הממלכה והמתנשא לכל לראש", כאשר חלק מן הספירות נזכרים בפסוק באופן מפורש וחלק ברמיזה, וכתב בזוהר הק' (ח"ב מב: - קטז). שהתיבות 'כי כל בשמים ובארץ' רומזים למידת 'יסוד' שהוא המידה שכל היקום כולו נסמך עליה, וכדתירגם שם בתרגום יונתן 'אחיד בשמיא ובארעא'.

העדות והוספות

ג. ראה הלשון בספר התניא (פרק ג): והנה כל בחינה ומדרגה משלש אלו נפש רוח ונשמה כלולה מעשר בחינות כנגד עשר ספירות עליונות שנשתלשלו מהן הנחלקות לשתיים שהן שלש אמות ושבע כפולות פי' חכמה בינה ודעת ושבעת ימי הבנין חסד גבורה תפארת כו' וכך בנפש האדם שנחלקת

ב. לא באנו להיכנס כאן לעומקם של דברים העומדים בכבשונו של עולם, שהם עמוקים מיני ים ולא כל אחד יכול למשמש בהם, אלא רק כתבנו כאן מקצת המושגים בהעברה בעלמא, על פי המובא בספרים הקדושים, אך ורק בכדי להבין את מה שנוגע אלינו.

מידה זו של יסוד כוללת הכל, כדמובא בספר 'תורת המגיד' (פרשת נח) בשם הרבי ר' בער - המגיד ממצזריטש - זי"ע שאמר בזה הלשון: 'היסוד יש בו כח לעלות למעלה ולהוריד ולהמשיך השפע מעילא לתתא, מפני שהוא כולל הכל כידוע'.

אבן, מי הוא זה ואיזהו אשר זוכה להיות בבחינת יסוד אשר כל העולם נסמך עליו, הווי אומר שזהו הצדיק, הוא הוא היסוד אשר עליו העולם עומד, כדכתיב במשלי (י, כה) "וצדיק יסוד עולם", הצדיק הוא היסוד של העולם, וכתב בשל"ה הק' (מסכת תמיד פרק נר מצוה אות מג) שעל צדיקו של עולם העידו חכמינו ז"ל ואמרו (חגיגה יב:): 'עמוד אחד יש מארץ עד הרקיע וצדיק שמו, ועליו העולם עומד, שנאמר 'וצדיק יסוד עולם'.

אלא שהדרך להגיע למדרגת צדיק ולבחינת 'יסוד' כבר מבואר בכל הספרים הקדושים שהוא רק על ידי השמירה התמידית בכל ענייני הקדושה, דהיינו ששומר על עצמו בכל תוקף ועוז שלא להיכשל ח"ו אפילו בחשש איסור, וככל שהאיש הישראלי נזהר יותר ואף עומד בנסיונות הטומאה ומתגבר עליהם תמיד, אזי מוסיף והולך במעלות הקדושה וזוכה להשיג את בחינת 'יסוד' ולהיות מן הצדיקים יסודי העולם שעליהם העולם עומד^ד.

ולבן נקרא יוסף הצדיק 'צדיק יסוד עולם', מאחר שהתגבר על הנסיונות הקשים ביותר בענייני קדושה וטהרה, זאת למרות שהיה יחידי בארץ מצרים מקום ערוות הארץ ושטופים בזימה, ועל אף שהעמידו אותו בנסיון

הערות והוספות

ד. וכל הנזהר במידת היסוד זוכה ממילא להשיג יותר בניקל גם את שאר מעלות הקדושה, ומי שח"ו אינו נזהר בעניינים אלו אזי קרוב ליפול גם בשאר דברים, וראה מה

לשתים שכל ומדות. השכל כולל חכמה בינה ודעת. והמדות הן אהבת ה' ופחדו ויראתו ולפארו כו' וחב"ד נקראו אמות ומקור למדות כי המדות הן תולדות חב"ד.

נורא שהוא למעלה מכח אנושי, בכל זאת התגבר בכוחות אדירים והשליך ממנו כל חמודות תבל ובלבד שלא להיכשל חלילה בחטא.

שבת ומילה - משורש אחד של בחינת יסוד

אולם באמת, גם מי שנכשל רח"ל ולא עמד כל כך בנסיונות, חלילה לו מלהתייאש, שהרי הקב"ה אינו נועל את דלתו לעולם בפני השבים, וגם אין לך שום דבר העומד בפני התשובה, הרבה דרכים למקום לשוב לפניו יתברך ולתקן את כל אשר עיווה ולא בשמים הוא, וכפי שכבר הארכנו לבאר היטב בפרקים האחרים, אפס כי אפילו לאחר שעשה תשובה עדיין עלול להישאר איזה רושם מן הפגם אשר פגם עם החטא, וגם את הרושם הזה צריך לתקן ולמחוק מן העולם, אלא שבכדי לתקן את זאת צריך לתקן את החטא בשורשו במקום אשר שם פגם.

ואמרו בספרים הקדושים, שהעניין של שבת קודש הוא תיקון נפלא על פגם היסוד, וההסבר בזה הוא פשוט עד למאד, היות ששני העניינים

הערות והוספות

נאפו ודם בידיהם', וע"כ בשמירת הברית תלוי הכל.
וכן איתא בשפת אמת (פרשת נצבים תרס"א) וזה לשונו: בפסוק (דברים ל, ד) 'אם יהיה נדחך בקצה השמים משם יקבצך ה' אלקיך ומשם יקחך', התורה נקראת 'שמים' והברית נקרא 'קצה השמים'. כי התורה תלוי בשמירת הברית. וכמו שכתוב (דברים ל, יב) 'מי יעלה לנו השמימה' - דרשו ראשי תיבות 'מילה'. אם כן המילה בקצה השמים והוא מעלה את האדם לשמים ותורה.

שכתב ב'שם משמואל' (פרשת נח תער"ב), וזה לשונו: ויש לומר עוד, דכמו שמידת יסוד בקדושה היא כוללת הכל, לעומת זה בקליפה הפגם במידה זו שהיא שמירת הברית כוללת הכל, ועל כן תמצא בדור המבול שעניינם הוא פגם בגילוי עריות, נמשך עם זה גם עבודה זרה ושפיכות דמים, כמו שפירש רש"י 'ותשחת' זה עבודה זרה, ושפיכות דמים זהו 'כי מלאה הארץ חמס', ובגזל נאמר (משלי א) 'את נפש בעליו יקח', ובפשיטות הרי נאמר (יחזקאל כג, לו) 'כי

האלו, גם שבת קודש וגם ברית קודש נקראים בשם 'ברית', כלומר, שני המצוות האלו הם לא מצוות בלבד כשאר כל המצוות, אלא הם גם אות ברית וסימן של התקשרות בין הקב"ה לבין בני ישראל, וכל השומר ומקיים את שני המצוות האלה הריהו מקיים בזה את הקשר הנצחי שנכרת בין ישראל לאבינו שבשמים^ה.

מצוות מילה נקראת ברית, כמו שאנו רואים בתורה הקדושה בשעה שציווה הקב"ה לאברהם אבינו בראשונה את מצוות ברית מילה, בפרשת לך לך (בראשית יז), ובתוך הפרשה הזאת הזכירה התורה הקדושה י"ג פעמים את הלשון 'ברית', כמו שכבר עמדו על זה חכמינו ז"ל במתניתין (נדרים ג, יא) ואמרו, "גדולה מילה שנכרתו עליה שלש עשרה בריתות".

כמו כן גם שבת קודש נקראת ברית, כלשון הכתוב (שמות לא, טז) "ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת לדורותם ברי"ת עולם". וכעין זה מצאנו בדברי רבותינו ז"ל (מכילתא דרבי ישמעאל יתרו - פרשת בחדש פרשה ב) על הפסוק (שמות יט, ה) "ושמרתם את בריתי" - "רבי אליעזר אומר, זה ברית שבת

הערות והוספות

לדורותם ברית עולם, עד כאן לשונו. וראה עוד בספרים הקדושים שאמרו ששני המצוות אלו הם היסוד והשורש לאמונה, וכן הוא הלשון בשל"ה הק' (מסכת שבת פרק תורה אור עב) שכתב על מצות שבת - "דע, כי השבת מורה על שורש האמונה ושורש כל התורה וכו'". ועל מצות מילה אנו מוצאים הלשון בספר 'עקידת יצחק' להגה"ק רבי יצחק עראמה זצ"ל שכתב - "כי המילה היא עיקר ושורש האמונה האלקית [כמו שכתבנו בשער י"ח]".

ה. ראה ב'פנים יפות' (שמות כג, יד) שביאר כי המצוות של שבת ומילה הם בבחינת דבקות והתקשרות להש"ת, וזה לשונו: וכתב [דברים ז, ד] ואתם הדבקים בה' אלהיכם וגו' וכל שכן ביום השבת שהוא אחדות האמיתי כמ"ש לעיל 'דאחאדת ברזא דאחד'... ומזה הטעם מצות מילה אפילו בשבת, מפני שהוא הדבקות של ישראל בה' להסיר הערלה מהם, לכך נקראת ברית וכן שבת נקרא ברית, כדכתיב [לקמן לא, טז] לעשות את השבת

ורבי עקיבא אומר זה ברית מילה", על כל פנים חזינן מכאן ששני המצוות האלו גם יחד נקראים בשם 'ברית' והם קושרים אותנו אל אבינו שבשמים בקשר אמיץ וחזק כל ינתק.

עוֹד מובא בזוהר הק' (ח"ב רעו.) שגם שבת קודש הוא בבחינת מידת 'יסוד', אותו מידה של יוסף הצדיק שהיה שמור בקדושתו, ומבאר בזה הזוהר הק', ששבת קודש הוא מאותו שורש של עבודת הקדושה, כי שניהם הם בבחינת יסוד, ומי שחפץ לכפר על פגם קדושת היסוד, צריך להקפיד ביותר על שמירת שבת שגם הוא מאותו השורש, ועל ידי זה זוכה לתקן את מה שפגם במידת היסוד!.

במצות שבת מתקן כל מה שפגם ביסוד

גם ב'אור החיים' הק' ביאר ששני המצוות האלה של שבת וברית ממקור אחד יהלכון, וכל הנזהר באחד מן המצוות האלו גורם לעצמו שיהיה שלם גם במצוה השנית, ולכן אמרה תורה (ויקרא יט, ג) "ואת שבתתי תשמורו" - שבתות בלשון רבים, כי מצוה נובעת משורש אחד שמתחלקת לב' ראשים, ב' שבתות וב' שמירות, שמירת שבת ושמירת הברית, וזה לשון קדשו:

העדות והוספות

את יום השבת. ומשום כך אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל: בבקשה מכם היו זוכרים הצדיק ההוא שנמכר על ידיכם והיה לעבד במצרים, ובאותו החטא נגזר עליכם להשתעבד בכם במצרים ולכפר החטא ההוא שמכרתם אותו. שמרו את יום השבת ויתכפר לכם, שהרי יום השבת כנגדו הוא, כמו שבארנו בסוד האמונה.

ו. ראה את לשון הזוהר הק' (בתרגום ללשון הק'): 'זכור את יום השבת לקדשו' - בסוד הברית, שהוא יסוד שאחוז בו יוסף... בא וראה, בעשרת הדברות שבמשנה תורה כתוב, 'וזכרת כי עבד היית במצרים ויפדך ה' אלהיך משם'. כאן מלמדת אותנו התורה סוד עליון, שהרי הצדיק ההוא שנמכר חי לעבד במצרים וחללו (ויראו) אותו, לעמתו הוא זכור

"ואת שבתותי תשמורו... ואמרו בזוהר חדש (ריש פ' תולדות) כי יום שבת הוא כנגד יוסף הצדיק, והוא סוד השלום, ולזה אנו אומרים 'שבת שלום' ואנו מברכין 'הפורס סוכת שלום', והיא בחינת יסוד הכל, ויוסף לצד צדקתו אשר שמר את ברית קודש מגשת אל הטומאה ירש בחינה זו. והוא מה שאמר כאן 'ואת שבתותי' - ב' שבתות, אחד שמירת עצמו מלטמא את ברית קודש, ואחד שמירת שבת, ושניהם בחינה אחת, ולזה נקראים שניהם אותות, בשבת אמר (תשא לא, יג) 'אות היא ביני וגו''. ובמילה אמר (לך יז, יא) 'והיה לאות'. ותדע כי ב' הבחינות בערך המעשי הם ב' (מצוות) אבל בערך המסוכב מהם הוא בחינה אחת - והשומר אחד מהם יסוכב התיקון והתקשרות נפשו בב' המצוות - ולזה אמר ואת שבתותי".

בענין זה יש לציין להקדמתו הנודעת של הגה"ק בעל 'אבני נזר' זי"ע בספרו 'אגלי טל', שם הוא מסביר את הסיבה מדוע מכל חידושי תורתו בחר להעלות על מכבש הדפוס דווקא את החידושים על הסוגיות שבהלכות שבת, ומבאר על פי המובא בזוהר הק' ששבת קודש הוא תיקון על מכירת יוסף הצדיק שהיה מצוין בשמירת היסוד, ואומר שם בזה הלשון, "ובזה יוכן כי שבת נחוץ לתיקון הברית וממילא גורם שמירת הברית".

וכותב עוד, שבזה יוכן מאמר חכמינו ז"ל (שבת קיח:) שאלמלא משמרין ישראל את השבת מיד נגאלין, שהרי כל סיבת הגלות מבוארת באריז"ל (שער ההקדמות פד:) הייתה רק בשל פגם הברית של אדם הראשון, ואם יהיו ישראל משמרים את השבת כהלכתה הרי הם מתקנים בזה את פגם הברית, וכשאותו הפגם מתוקן ממילא בטל כל סיבת הגלות וזוכים לגאולה.¹

הערות והוספות

שהוא מיוחד לתיקון פגם הברית. והוא גם כן שמירה להבא דכתיב (ישעיה נו, ב) 'שומר שבת מחללו ושומר ידו מעשות כל רע',

ז. ראה כהדברים האלה גם בספר 'פרי צדיק' פרשת שמות (אות ד) וזה לשונו: ושבת ברזא דברית כמו שמובא בזוהר (ח"ב צב).

הרי לך מכל האמור כאן, ששבת קודש נקרא ברית ושבת הוא גם בחינת יסוד, וכאשר האיש הישראלי משמר את השבת כדבעי, הרי הוא זוכה בזה לתקן ולמחות בשורשו את הפגם אשר פגם במדרגות הקדושה ובמידת היסוד, וזהו התיקון הראוי לדברים האלו.

עיקר התיקון בשבתות של שובבי"ם

ומבואר בספרים הק', שבכל שבת ושבת מתקופת ימי השובבי"ם יש בו תיקון לחלק אחר של אותו פגם, שכן בכל פרשה שאנו קוראים בתורה מתעורר כנגדו מעין המאורע של הפרשה ההיא, וכדכתב בספר 'תולדות אהרן' (פרשת וארא) לרבי אהרן מזיטאמיר זי"ע בזה הלשון, "ועיקר התיקון הוא בימים של שובבי"ם כמבואר בהאר"י ז"ל, ובפרט בימי שבתות של פרשות הללו, שהפרשה שקורין באותו שבת הוא התגלות על הזמן".

בשל"ה הק' (פרשת שמות ד) אף הולך ומונה את מהות התיקון שבכל פרשה, פרשת שמות מסוגל למרק ולזכך את הגוף מן העברות, היות שקורין בו על צער השעבוד וקושי העבודה, פרשת וארא מסוגל לתשובה בלב שלם, פרשת בא מסוגל לעבודה, וכן הלאה והלאה, ומבאר שם באריכות ענייני העבודה שבכל פרשה ופרשה.

הערות והוספות

ובסעודת יום שבת שהוא כנגד שבת עילאה כמו שמובא ברעיא מהימנא (שם) תיקון לכל אחד מישראל ואף הנדחים בארץ מצרים מכל מקום על ידי שבת עילאה שהוא השופר גדול יכולים להתעורר לתקן הכל שיהיה טוב מאד ואומרים נהורא ישרי בה שזוכין לאור זרוע לצדיק.

ודרשו במכילתא (בשלה ויסע ה') שמשומר מן העבירה, ונראה שמרמזו ביחוד על פגם זה שנקרא רע כמו שאמרנו. וכן הוא תיקון על העבר שנדרש (שבת קיח): שאפילו עובד עבודה זרה כאנוש מחול לו. ובעובד עבודה זרה נכלל כל העבירות וקל וחומר שעל ידי שמירת שבת יש תיקון לפגם הברית.

הוא יגאל אותנו מעבדות לחירות

והנה, על אף שמעיקרא היינו צריכים להשקיע עבודה גדולה בכל הפרשיות של שובבי"ם מבואם ועד צאתם, אולם למעשה, גם מי שהגיע לפרשיה האחרונה של השובבי"ם, דהיינו פרשת משפטים, ולפתע הוא מתעורר בבהלה ונזכר שהעביר את כל ימי השובבי"ם בלא תכלית ובלא מטרה, ובמקום להיות טרוד בדרכי התשובה ואופני התיקון היה שקוע בהבלי הזמן, בכל זאת אל לו להתייאש, כי כל עוד לא יצא מימי השובבי"ם עדיין התקוה בידו לתקן את כל אשר עיווה, וטוב מאוחר בלא כלום.

ובספר 'פרי צדיק' לרבינו צדוק הכהן מלובלין זי"ע (פרשת משפטים יא) כתב, שפרשת משפטים עוסקת בהלכות שחרור עבד עברי מעול עבדותו, ויש בזה לימוד גדול עבורנו, כי לעולם מי שפגם בענייני קדושה היה צריך להיות דינו להימכר לעבד, כמו שאנו מוצאים בחם בן נח שפגם בקדושה ונקנס בעונש של עבדות על זרעו עד עולם (ראה בראשית רבה פד, יז), והנה בפרשת משפטים אנו רואים שעל בן ישראל לא שייך עבדות לעולם, ואפילו אם כבר נכשל בחטאו ונמכר לעבד בסופו של דבר בשנה השביעית יש לו עלייה וזוכה לתיקון, 'ובשביעית יצא לחפשי חנם' (שמות כא, ב).

המעם שהעבד יוצא לחופשי דווקא בשנה השביעית, הוא היות שהבחינה השביעית היא מידת מלכות, ההיפך מעבדות, ועל ידי הבחינה של מלכות יכולים לתקן את החטא שהביא אותם לעבדות, ולצאת לחופשי חנם מכל החטאים והפגמים שעלו והשתרגו על צווארו, ואפילו אם יסרב העבד לצאת לחירות ויאמר "אהבתי את אדוני את אשתי ואת בני לא אצא חפשי" (שם, ה), דהיינו שכל כך השתרש בחטא עד שכבר אינו מסוגל להינתק מן הטומאה, גם אז עדיין לא אבדה תקוותו, כי בסופו של דבר בהגיע שנת היובל יצא לחפשי בין אם ירצה בכך ובין אם לאו. וכלשון ה'פרי צדיק': "אף הוא לא

ידח, ויש לו תקנה על ידי 'יובל עילאה' שהוא השופר גדול שיעורר אף לב הנדחים בקליפת ארץ מצרים".

ולבן קוראים את פרשת משפטים דווקא בחתימה של ימי השובבי"ם, בכדי לתת תקנה טובה לדורשי ה', לדעת שבסופו של דבר אפשר לתקן את הכל, ואפילו מי שמחמת איזה סיבה שלא תהיה התמהמה בדרכי התשובה ואחר עד עתה, בכל זאת יש לו תיקון על ידי קריאת פרשה זו בדיני חירות העבד בשנת השמיטה ובשנת היובל, ובשבת זו יכול לתקן את הכל על ידי התעוררות כח הקדושה הטמון בפרשה זו, ויכול לצאת מבחינת עבדות לבחינת מלכות, בפרט בשבת קודש שהוא היום השביעי ובבחינת מלכות.

שקלי כסף - להעלות את הכיסופין אל הקדושה

בשול"י הדברים נוסף למה שהובא בספרים הק', כי גם 'פרשת שקלים' - שברוב השנים אנו קוראים אותו בסוף או לקראת הסוף של ימי השובבי"ם - יש בו תיקון גדול לפגם זה, וכתב ה'שם משמואל' (משפטים תר"פ) לבאר בשם אביו הגה"ק בעל ה'אבני נזר' מה תיקון יש בו, כי הנה יוסף הצדיק היה כידוע בבחינה של 'צדיק יסוד עולם', שהיה שלם ומושלם בכל נזר תפארת מעלות הקדושה, ולכן, כאשר האחים הקדושים שבטי י-ה מכרו את יוסף הצדיק לארץ מצרים נגרם רפיון גדול לצד הקדושה ונתפשט בעולם כוחות רעים המושכים להאווה ולפגם רח"ל.

והשקלים הקדושים שנשקלו בקדושה ובטהרה באים לתקן את אותו הפגם בצד הקדושה, שהרי השקלים עשויים היו מכסף טהור, 'כסף' הוא מלשון כיסופין והשתוקקות, ויבואו הכיסופין וההשתוקקות דקדושה וידחו את הכיסופים והתאוות שמקורם מצד הטומאה. וכעין זה איתא גם ב'בני יששכר' (מאמרי חודש אדר מאמר ב - שקל הקודש, דרוש ח), שכתב בזה הלשון: "נראה לי דמצות

שקלים מכפרת על חטא מכירת יוסף שהוא סוד הברית שמכרוהו למצרים ערות הארץ", ועיין שם שמבאר כיצד מצות השקלים מכפרת על העוונות האלו.

לְאֹרֶךְ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה נִדְעַ לְהִתְחַזֵּק בְּשִׁבְתוֹת הָאֲחֵרוֹנוֹת שֶׁל יְמֵי הַשׁוֹבְבִי"ם, אֲפִילוֹ אִם הַיָּמִים הָרֵאשׁוֹנִים לֹא הָיוּ כְּהוֹגֵן כָּל צֶרְכְּכֶם, אֲבָל לְפָחוֹת לֹא נֵאבֵד אֶת שַׁעַת הַכּוֹשֵׁר וְהַזְדַּמְנוֹת הַפִּזוּ שְׁעוֹד נֹתְרָה לָנוּ, וְאֵת הַשִּׁבְתָּ הָאֲחֵרוֹן וְהַיָּמִים שֶׁעֲמָה שְׁעוֹד נֹתְרוּ לּוֹ מִיְמֵי הַשׁוֹבְבִי"ם נִעְבִּיר בְּקִדּוּשָׁה וּבִטְהָרָה מֵתוֹךְ תְּשׁוּבָה וְתִיקוֹן הַמַּעֲשִׂים, וּבִזְכוּת זֶה נִזְכָּה לְתַקֵּן אֶת אֲשֶׁר פָּגַמְנוּ וְנִזְכָּה לְאֹרֶךְ חֵדֶשׁ עַל צִיּוֹן בְּמַהֲרָה בִּימֵינוּ אָמֵן.

השוכן אתם בתוך טומאתם

חביבים ישראל גם בטומאתם וברגע אחד יכולים לשוב בתשובה שלימה

ואת ערום ועריה - ערומים מן המצוות

הימים האלה של ימי השובבי"ם, מתחילת פרשת שמות ועד לסוף פרשת משפטים, מקובלים הם מן האר"י הקדוש (שער רוח הקודש תיקון כז), לימים המסוגלים לתשובה ולטהרת הנשמה מן העוונות הידועים, וטעם הדבר, היות שפרשיות אלו עוסקים בדור של שעבוד מצרים שכל תכלית ביאתם לעולם היה בכדי לתקן את הפגם הידוע של אדם הראשון, ולהעלות את ניצוצות הקדושה שנתפזרו בין קליפות הטומאה, לפיכך, בכל שנה ושנה, בזמן שקוראים את הפרשיות הללו של שעבוד מצרים, אזי הקריאה מעוררת את הזמן ההוא ויחד עמו את סגולת הימים האלו לתקן את כל מה שפגמנו באותו העוון.

אלא שעדיין צריכים אנו להבין את פשרם של דברים, מדוע לנו לעורר את זכר אותו הזמן של שעבוד מצרים, הלא אם נתכוונן במצב בני ישראל באותו הזמן, נראה שמצבם היה ככי רע, ואם בגשמיות כן, שעבדו שמה עבודת פרך בחומר ובלבנים, ברוחניות על אחת כמה וכמה, שהיו משוקעים במ"ט

שערי טומאה, כמו שהנביא אומר (יחזקאל טז, ז), "ואת ערום ועריה", שהיו בני ישראל ערומים לגמרי מן המצוות ומעשים טובים (שמות רבה א, לה), מופשטים מכל זיק של תורה וקדושה (זוהר ח"א כח:).

כל כך היו משוקעים בטומאת וערוות מצרים עד שרובא דרובא מבני ישראל אפילו לא רצו לצאת משם^א, ואם כי אלו הפושעים שלא רצו לצאת מתו בשלושת ימי אפילה בכדי שלא יראו המצרים בכשלונם ולא ישמחו במפלתם, אך כל נחשוב שאלו שכבר נותרו לפליטה היו צדיקים גדולים, גם הם לא היו ברום המעלה יותר מדי, שהרי ידוע כי בשעת יציאת מצרים קפצו המקטרגים בראש וטענו לפני הקב"ה, מה ראית להציל את אלה יותר מאלה - הללו עובדי עבודה זרה והללו עובדי עבודה זרה (ראה זוהר הק' ח"ב קע: וכן בעוד מדרשים).

ובמו שהנביא יחזקאל (כ, ו-יא) מתאונן על בני הדור ההוא שלא רצו להשליך את גילוליהם מידם, וכה הוא אומר: "ביום ההוא נשאתי ידי להם להוציאם מארץ מצרים... ואומר אליהם איש שקוצי עיניו השליכו ובגלולי מצרים אל תטמאו אני ה' אלקיכם, וימרו בי ולא אבו לשמע אלי, איש את שקוצי עיניהם לא השליכו ואת גלולי מצרים לא עזבו וכו'".

נמצאת אומר, שהמצב הרוחני של בני ישראל באותו הזמן היה בכי רע ביותר, בלי מצוות וללא שום לחלוחית של קדושה וטהרה, ולפי זה יקשה לנו מאד, מדוע ועל מה ראו לעורר את זכר הימים ההם בזמן הזה, מה מעלה

הערות והוספות

הדעות היו אותם הרשעים רוב מנין ובנין של כלל ישראל והנותרים לא היו אלא מיעוט קטן, ונחלקו השיטות במנין הנותרים לפליטה שנגאלו משם: א. אחד מחמש מאות. ב. אחד מחמישים. ג. אחד מחמשה.

א. ראה במכילתא דרבי ישמעאל (בא - מסכתא דפסחא פרשה יב) וברש"י על הפסוק 'חמשים עלו בני ישראל' (שמות יג, יח), שחיטבו את מספר בני ישראל שלא רצו לצאת מארץ מצרים ומתו שם, ולפי כל

מצאו באותו תקופה של חושך ואפילה שאנו צריכים לעורר אותו כהיום הזה, לכאורה, חוץ ממגרעות וחסרונות לא תמצא בהם אפילו מעלה אחת.

בני בכורי ישראל

אולם אם נתבונן יותר בעומק, בשום שכל ודעת, נגלה שאכן בני ישראל היו במצב שפל וירוד מאד, אך דווקא משום כן ניכר ביותר חיבתו ואהבתו של השי"ת עליהם, כי אנו רואים שלא חמל עליהם הקב"ה מחמת מעשים טובים שבידם, כי באמת לא היה בידם כלום, אלא כל מה שעשה הקב"ה למענם באותם הימים היה אך ורק מחמת אהבתו אותם באהבה שאינה תלויה בדבר, אפילו שהיו מלוכלכים ומטונפים בזוהמת ארץ מצרים.

גם הזעקה שזעקו בני ישראל אל השי"ת שיושיע אותם מן הגלות המר הזה לא היה מחמת שכאב להם על צער השכינה הקדושה שנמצאת בגלות, כל כאבם היה רק על היגיעה הגשמית שפרעה מעביד אותם בפרך, ובכל זאת אנו רואים שהקשיב ה' לזעקתם וישמע, הקב"ה האזין את שוועתם ונענה אליהם, כדכתיב (שמות ב, כג) "ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו... וישמע אלקים את נאקתם".

והאמת הוא, שעוד בעיצומה של גלות מצרים כבר קרא השי"ת לבני ישראל בכינויים של חיבה ואהבה עד אין קץ, כמו שהיה במעמד הסנה אז ביקש הקב"ה ממשה רבינו לילך לפרעה ולומר לו שישלח את בני ישראל, ובאותו מעמד עיטר הקב"ה את בני ישראל בתואר הנשגב "בני בכורי ישראל", והוא פלאי פלאים, שהרי באותו הזמן היו חוטאים גמורים ואילו הקב"ה מכנה אותם 'בני בכורי ישראל', היש לך חיבה יתירה מזה.

וברבר זה היה הטעות הגדולה של פרעה בשעה שסירב לשלח את בני ישראל, שהרי מי כמותו הכיר את המצב הירוד של בני ישראל ואת שפל

המדריגה בהם הם שרויים, פרעה היה בטוח בעצמו שהקב"ה לא ירצה להילחם עבור עם כזה הריקנים מן התורה ומן המצוות, אבל למעשה טעה בטעות גדולה ומרה, כי לא ידע שהקב"ה אוהב את בני ישראל בכל המצבים שלהם, גם בהיותם משוקעים בטיט ורפש, אפילו כאשר לא ניכר עליהם שמזרע ישראל המה.

גם כשישראל בטומאה שכינה שרויה ביניהם

מעתה יובן היטב מדוע אנו מבקשים לעורר את זכר הימים ההם, שכן אנו חפצים לעורר את הגילוי הנפלא של 'אהבת עולם אהבתך' (ירמיה לא, ב) שהופיע במלוא הדרו אצל הדור ההוא, את אותו אהבה שהראה אלינו הקב"ה ללא שום גבול וללא שום תנאי, אלא רק 'כי אנו עמך ואתה אלוקינו אנו בניך ואתה אבינו'.

הלא הלב יודע את מרת נפשו, כל אחד מכיר היטב את המצב בו הוא נמצא, ופעמים שהלב מרגיש עד כמה נתרחק מהשי"ת, את אשר אסרת התרתי ואת אשר התרת אסרתי, עד שכבר נראה שאפסה תקוותינו וחלפה ישועתינו, ולעולם כבר לא נוכל להתקרב אל השי"ת כבימי קדם.

ביותר מתגברים מחשבות אלו אצל מי שמבקש לשוב על אותם החטאים עליהם אמרו בזוהר הק' (פרשת ויחי ר"ט): שאין תשובה מועילה עליהם, ליבו נשבר בקרבו ושואל את עצמו האם עוד נשאר לו איזה דרך לתקן את אשר עיווה, בוודאי אין הקב"ה אוהב אותו ואינו חפץ בו ובשכמותו, ומרגיש את עצמו נדחה מלפני המקום ברוך הוא, כאשר אבדתי אבדתי.

ובכרי לבטל מחשבות פסולות אלו, קוראים אנו בתורה הקדושה את הפרשיות של שובבי"ם, הפרשיות שעוסקים בכל מהלך ההשתלשלות של ירידת ישראל לארץ מצרים, ושם אנו מגלים לראות כיצד השתעבדו בני ישראל

בעבדות פרעה ועד היכן נשתקעו בתוך טומאת וערוות מצרים, עד שכבר הגיעו לשערי מות – מ"ט שערי טומאה, כמעט ונשתקעו שם עולמית, אבל דווקא בתוך המצב ביש הזה גילה הקב"ה את אהבתו וחיבתו הגדולה ביותר לבני ישראל, דייקא שם עיטר אותם הקב"ה בתואר הנפלא 'בני בכורי ישראל'.

וכבר נודע לנו מן הספרים הקדושים שהתורה היא נצחית והקריאה מעוררת את הזמן, וכשם שבימים ההם התעורר אהבתו של הקב"ה לבני ישראל, אפילו שבאותו שעה היו במצב הגרוע ביותר ששייך, בבחינת 'השוכן אתם בתוך טומאותם' (ויקרא טז, טז), כך גם בזמן הזה, אפילו שנשתקענו בחטאים רח"ל, מכל מקום אנו זוכים לעורר את אהבתו יתברך שמו אלינו, והקב"ה קורא אלינו באהבה ובחמלה "שובו בנים שובבים ארפה משוכותיכם", ואנו מתרפקים לעומתו ועונים בגעגועים, "הננו אָתְּנוּ לָךְ כִּי אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ" (ירמיה ג, כב).

טבת שבט - ימים הנמוכים

לפי זה נבין גם מדוע נקבעו הפרשיות של שובבי"ם דווקא לתקופת החודשים טבת ושבט, כי זאת מקובל בידינו מחכמי האמת, שהחודשים האלו מכונים 'ימים הנמוכים', בזמן הזה מתגברת השליטה של הסיטרא אחרא, ועבודת השי"ת אצל יראי ה' מגיע יותר בקושי משאר כל הזמנים, וכלשון הספר הקדוש 'עבודת ישראל' (פרשת ויגש): "גם הצדיקים ההולכים ומתקרבים בקדושתם תמיד לפני השי"ת, מכל מקום לכל יש עת וזמן תחת השמים שיורדים באפס מה מקדושתם, כגון בימי טבת ושבט"².

הערות והוספות

השנה התחלקו בין יעקב ועשיו, שלושת החודשים ניסן אייר סיון הלכו לחלקו של יעקב, ואילו החודשים טבת שבט - תמוז

ב. מבואר בספר הק' 'עבודת ישראל' (ד"ה במדרש שיר השירים) על פי דברי הזוהר הק' (שמות יב. יתרו עח. זו"ח איכה צב, ד), שחודשי

דווקא משום הכי נקבעו אלו הפרשיות של שעבוד מצרים להיקרא בתקופת ה'ימים הנמוכים', בכדי לדעת שאהבתו של הקב"ה לבני ישראל אין לה שום גבול או מעצור, אלא הקב"ה אוהב את בני ישראל אפילו בימים נמוכים, אפילו בזמנים שבהם עבודתו יתברך שמו מגיע בקושי, ההסתר פנים הוא גדול והחושך יכסה ארץ, גם אז אין גבול וקצבה לאהבתו של הקב"ה אלינו. וכדרך שאמרו בגמרא (יומא נו: ושם), 'השוכן אתם בתוך טומאותם' - שאפילו בשעה שבני ישראל טמאים מכל מקום שכינה שרויה ביניהם.^ג

הערות והוספות

פירוש הכלה העליונה היא המלכות יורדת אז בעולם התמורה והחסרון ונקרא מלשון זנות והשטה וממילא שמתבלבל הצדיק מעבודתו, ואף על פי שהצדיק מתבלבל קצת עכ"ז יקום והתהלך על משענתו וצריך לחזק את עצמו כלב הארי ולא יפול ח"ו רק בירידה שהוא צורך עליה ומקצץ ענפי החשכות ואורח צדיקים כאור נוגה. ויאמר יהודה הוציאוה ותשרף, כלומר הצדיק מתגבר בקדושתו כאש בוערת ושורף המחשבה המבלבלת אותו, למשל כדרכי המלכים הגבורים שאינם נלחמים במדינתם, שלא להחריב ארצם על ידי המלחמה, רק הם יוצאים לקראת אויביהם למקום מדינתם ושם נלחמים בזרוע וזה סימן הגבורה וחזיון הלב.

ג. הבט נא וראה דיבורי חיזוק נוראים שכתב **רבינו צדוק הכהן מלובלין** (מחשבות חרוץ - ט), כל מילותיו נוטפות מור ואהלות ומרעיפים טללי נוחם על כל איש ישראל באשר הוא שם, תורף דבריו נסובים על משה

ואב, נטל עשיו הרשע בחלקו, ובחודשים ששייכים לעשיו הרשע שולט בהם הס"מ ומקשה את העבודה על עובדי ה', וזה לשון קדשו:

דהנה גם הצדיקים ההולכים ומתקרבים בקדושתם תמיד לפני השי"ת, מכל מקום לכל יש עת זמן תחת השמים שיורדים באפס מה מקדושתם, כגון בימי טבת ושבת או בימי תמוז ואב שהם בעצמם ימי ירידה שבהם נחרב הבית בראשונה ושניה והובקעה העיר וכל הצרות עד כי חדל לספור, כדאיתא בזוה"ק דחולקא דיעקב בניסן אייר סיון, וחולקא דעשו... טבת תמוז חצי שבת חצי אב.

זה נרמז בפסוק (בראשית לח, כד) 'ויהי כמשלש חדשים ויוגד ליהודה לאמר', דהיינו שלשון כמשלש שעל ידי צירוף שבת ואב נעשה שלש חדשים. ויגד ליהודה, הוא הצדיק שנקרא יהודה על שם כי ימלא פיו בברכה והודאה תמיד להשי"ת וממליכו. אבל בשלש חדשים אלו ויגד זנתה תמר כלתך,

אהי"ה טוב מעתה

ומי שיודע שהוא אהוב ורצוי לפני המקום ברוך הוא אפילו בזמנים הירודים ביותר, בסופו של דבר זוכה להתעלות ממצבו השפל ולהתקרב אל השי"ת להיות במחיצתו ותחת צל שכינתו, ובפרט בימים האלו שהקריאה הנצחית של 'שובו בנים שובבים' מרחפת בחללו של עולם למקצהו ועד קצהו, ואם האדם חפץ באמת להתרומם מן הארציות ומכל הבלי הזמן בהם נשקע עד ארכובותיו, אל לו להיבהל כלל ממצבו השפל, כי כל מה שצריך לעשות זהו לומר 'רוצה

הערות והוספות

אבדה האמונה ונכרתה מפיהם ולבם, ועיקר האמונה הוא להאמין זה שאף על פי שהוא במקום שהוא עם כל זה ה' יתברך עמו כי אני ה' השוכן אתם בתוך טומאתם, ועל ידי זה ממילא יוכל לצאת מהאפילה והטומאה דכיון שה' יתברך עמו אין רע כלל רק ה' יתברך רצה כן שיהיה ברישא חשוכא והדר נהורא.

ועל דרך שנאמר (תהלים כג, ד) 'גם כי אלך בגיא צלמות' שהוא תכלית החשכות והרע 'לא אירא רע כי אתה עמדי' גם שם בגיא צלמות דאין עוד מלבדו ואפס זולתו אפילו בשאול תחתית, וכמו שנאמר (שם קלט, ח - י) 'ואציעה שאול הנך' וגם שם 'תאחזני ימינך', ובזה הוא יכול לשוב למקורו ושורשו ולצאת מעמקי שאול וכמו ביציאת מצרים דמאפילה זו דייקא יצאו לאור גדול, כי כך רצה ה' יתברך שיהיה קילוסו עולה גם ממקומות היותר אפלים וחשוכים ועד שגם הם ישיגו אור גדול.

רבינו שסירב בתחילה ללכת למצרים ולבשר לבני ישראל את בשורת הגאולה, ולאחר שביקש ממנו הקב"ה ללכת למצרים כתוב בתורה (שמות ד, א) 'ויען משה ויאמר והן לא יאמינו לי ולא ישמעו בקלי', ומבאר רבי צדוק בזה הלשון:

ועל כן משה רבינו ע"ה נתיירא הן לא יאמינו לי כי ידע מצבם אז בתכלית השפלות שאין למטה ממנו... ומזה פחד משה רבינו ע"ה אולי נשקעו כל כך עד שלא יאמינו גם כן והיינו שנעקרו חס ושלום מהשורש הטוב שבהם מורשה מאבות לגמרי.

ועל זה חרה לה' יתברך שיחשוד לזרע ישראל כן שה' יתברך יניחם להשתקע כל כך והם חלקו ונחלתו מאמינים בני מאמינים דבזה אי אפשר להם להשתקע כל כך והגם דצופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו לגמרי חס ושלום ה' יתברך לא יעזבנו בידו, והראה ה' יתברך דאפילו שמשוקעים בחשכות כל כך עם כל זה לא

אני', וכבר הבטיח אותנו הקב"ה ואמר (ראה שיר השירים רבה פרשה ה, ב), פתחו לי פתח כחודדה של מחט, ואני פותח לך פתח כפתחו של אולם.

ובמו שהיה בזמן יציאת מצרים, אז שלח הקב"ה את משה רבינו לגאול את שיה פזורה ישראל מארץ מצרים על ידי השם 'אהיה אשר אהיה' (שמות ג, יד), ופירשו בספרים הקדושים בשם רבינו הקדוש מלובלין זי"ע⁷, שהשם אהי"ה מורה על עולם התשובה, דהיינו שהאדם מקבל על עצמו להיות טוב מכאן ואילך, 'אהיה' מלשון - מעתה אהי"ה טוב, וכאשר האדם מקבל על עצמו להיות טוב מכאן ואילך, או אז נשלם החלק השני של 'אהיה אשר אהיה', והקב"ה אומר לעומתו 'אהיה לך לאלוקים'.

נמצא שעל ידי הכח הזה של תשובה וקבלה טובה נגאלו ישראל ממצרים, וגם אנו במצבנו יכולים להיגאל על ידי תשובה וקבלה טובה, ואל תחשוב כי דבר קשה הוא, לא נפלאות הוא ממך ולא רחוקה הוא ואף גם לא בשמים הוא, כל מה שצריך לעשות הוא רק לומר ולקבל על עצמנו שמעתה אהיה טוב ומיד הקב"ה מקבל את תשובתנו לרחמים ולרצון ומשיבנו אליו ומחדש ימינו כקדם⁷.

הערות והוספות

(בראשית רבה כא, ו) אין ועתה אלא לשון תשובה, כי היצר הרע בא לאדם ואומר לו היאך אתה יכול לעשות תשובה הלא אתה מלא פשעים, ובודאי אין האמת כך, כי האדם הרוצה לעשות תשובה באמת צריך לומר אמת שאני מלא פשעים ומה שעבר עבר ומעתה אני רוצה לעשות תשובה לשוב לה' בכל לבבי, ולזה אמרו חז"ל ועתה הוא לשון תשובה.

ד. ראה בספרים הקדושים: **אור לשמים** פרשת פנחס (ד"ה אך בגורל), **באר מים חיים** פרשת שלח פרק יד, **מאור ושמש** פרשת בראשית (ד"ה אמנם אדם) והפטרת שבת שובה, ועוד.

ה. כיוצא בזה כתב בספר **'עבודת ישראל'** (שבועות) וזה לשונו: ועתה אם שמוע תשמעו בקולי והייתם לי סגולה מכל העמים כי לי כל הארץ (שמות יט, ה). הנה אמרו חז"ל

כי באמת אין הקב"ה וישראל שני עניינים מחולקים, אלא הם מציאות אחת שאינם יכולים להיפרד לעולם, כדמובא בתניא (ליקוטי אמרים פרק ב) שהנפש הישראלית הינה חלק אלו-ה ממעל ממש, כמו שכתוב 'ויפח באפיו נשמת חיים', כביכול הקב"ה הפיח מדיליה נשמת חיים בתוך האדם, וממילא אין שום אפשרות לאיש ישראל להתפרד מהשי"ת, וברגע שרוצה לשוב הריהו קדוש מעיקרא בקדושת עולמים וראוי להתקדש בקדושה של מעלה!

ובמו שבימים ההם היו בני ישראל משוקעים בטומאת וערוות מצרים וברגע שרצו לצאת משם זכו מיד לגילויים נוראים שעין לא ראתה זולתם, כמו קריעת ים סוף וקבלת התורה, כך גם בימים האלה - ימי השובבי"ם - כשקוראים בתורה הקדושה את הפרשיות העוסקות בשעבוד מצרים והגאולה, אזי הקריאה מעוררת את הזמן וגם אנו זוכים להתעורר בתשובה ולקבל על עצמנו להיות טוב מכאן ואילך, ומיד זוכים גם אנו לאלו הבחינות והגילויים שנזכרים בתורה בהמשך הפרשיות של שובבי"ם, כגון קריעת ים סוף, שאפילו שפחה ראתה על הים מה שלא ראה יחזקאל בן בוזי, ומתן תורה שזכו לשמוע אנוכי ולא יהיה לך מפי הגבורה, וכל העם רואים את הקולות ואת הלפידים.

יעזור השי"ת שנזכה גם אנו להתעורר מן הקול המכריז ואומר 'שובו בנים שובבים', ולקבל על עצמנו בקבלה איתנה שמכאן ואילך אנו שבים למוטב, וכלשונו של הרבי מלובלין זי"ע - 'אהיה טוב מעתה', ובזכות זה נזכה לתשובה שלימה ולגילוי כבוד ה' עלינו ועל כל ישראל, עם הגאולה השלימה וקיבוץ נדחי ישראל במהרה בימינו אמן.

הערות והוספות

שני, אלא הכל הוא אחדות הפשוט, כי נשמות ישראל נאצלו מעצמותו יתברך שמו, והקב"ה יב אוורייתא לישראל מעצמותו יתברך.

ו. ראה הלשון בספה"ק 'מאור ושמש' (רמזי שבועות): נראה לפרש... דהנה קודשא בריך הוא ואורייתא וישראל חד (זוהר ח"ג עג א). ולא כאחד שבמספר שיש אחריו

זאת בריתי אשר תשמרו ביני וביניכם

שודש האמונה והדבקות בין כנסת ישראל והקב"ה תלוי בקדושת הברית

אדם הראשון הביא לעולם שידין ורוחות

ישראל קדושים הם, ובימים האלו - ימי השובבי"ם, כל מי שיראת שמים חופפת עליו משתדל לפשפש במעשיו ולבקש דרך של תשובה ותיקון השלם על כל מה שפגם בעניינים של קדושה, הלא הלב יודע את מרת נפשו עד כמה צריכים לתקן בעניינים אלו, כל אחד משתדל ביותר עד כמה שידו מגעת להוסיף חילים, להרבות פעלים בתורה ובעבודה ובשאר כל מילי דשמיא, ובלבד שיזכה לתקן ולו באפס מה את אשר פגם, וכפי שכבר הארכנו בדרכי ואופני התשובה באריכות גדול.

בברי להבין את אשר לפנינו, נחזור כאן אך בקצרה על שורש העניין וההשתלשלות של ימי השובבי"ם כפי שמופיע בכתבי האריז"ל (שער הכוונות - דרושי הפסח דרוש א), כידוע, בשעה שנודע לאדם הראשון על גודל הפגם שנעשה בעליונים ובתחתונים בזמן שחטא בעץ הדעת, ועל כך שבגינו ירדה מיתה לעולם, נשתומם מאד אל ליבו, ולגודל חסידותו גמר בדעתו לשוב בתשובה שלמה עד הקצה האחרון, ולא נחה דעתו עד שקיבל על עצמו פרישות תירה ונוראה למשך זמן של מאה ושלושים שנים, בכל אותה התקופה פרש

מחזה - האם כל חי - וישב בדד, לא עטה על עצמו מלבושים רגילים רק חגר לעצמו כיסוי חגורות של עלי תאנה שדקרו את בשרו.

אוֹלָם דווקא מתוך פרישותו היתירה של אדם הראשון נסתבב ממנו פגם גדול, כי במשך כל השנים האלו שלא הביא תולדות כיוצא בו לעולם, פרשו ממנו ניצוצות שמהם נבראו נשמות של מזיקים, רוחין שידיין ולילין, דבר שנחשב כפגם גדול ונורא עבור אדם הראשון יציר כפיו של הקדוש ברוך הוא, פגם אשר כמה וכמה דורות אחריו עדיין היו צריכים לטרוח ולהתייסר עד אשר הצליחו לתקן את הפגם הגדול הזה.

אנשי המבול וההפלה לא תיקנו את הפגם הקדמון

הראשונים אותם הועידה ההשגחה העליונה לתקן את הפגם של אדם הראשון היו בני דור המבול, הם היו גלגול של אותם נשמות שנולדו ממנו בשנות הפרישות, והם במעשיהם המתוקנים היו צריכים לתקן את הניצוצות שנפלו ונסתבכו בתוך הקליפות ולהעלותם אל שורשם העליון, אלא שבסופו של דבר, לא די שלא הועילו לתקן את מה שהיו צריכים לתקן, אלא עוד קלקלו והשחיתו את קדושתם הרבה יותר, כדכתיב (בראשית ו, יב) "וירא אלקים את הארץ והנה נשחתה כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ" (ראה מסכתות קטנות מסכת כלה רבתי ב, ז).

וחזינן שהתורה הקדושה ייחסה את מעשי ההשחתה של דור המבול אל ראש השושילתא - אדם הראשון, כמו שנאמר (בראשית ו, ה) "וירא ה' כי רבה רעת האדם בארץ", ודרשינן, 'רבה רעת האדם' - רעתו של אדם הראשון עצמו, דהיינו שבני דור המבול השחיתו במעשיהם כמו פגם אדם הראשון.

לאחר שראה הקב"ה כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ וכי אין עוד רפואה למכתם, התנחם מאד על מה שברא אותם והבטיח לכלותם

מעל פני האדמה, או אז נבקעו כל מעינות תהום רבה וארובות השמים נפתחו, והביא הקב"ה את המבול לעולם בו מחה את כל היקום אשר עשה מעל פני האדמה, ומלבד נח שהתהלך בתום צדקו לפני השי"ת ושלושת בניו לא נותרו בעולם שום יצור אנוש, כולם נמחו מעל פני האדמה ועדיין לא זכו לתקן את הפגם של אדם הראשון.

שניים הרבה לאחר מכן, בדור ההפלגה, התגלגלו שוב אלו הנשמות להאי עלמא, מתוך כוונה שעתה יזכו לתקן את הפגם הנורא הלזה, אולם גם הם כקודמיהם לא השכילו לעשות את המוטל עליהם וגם הם נפלו בחטאים, אם כי לא בחטא השחתת הקדושה כמו בדור המבול אלא בחטא אחר, בחטא הכפירה והמינות ובחסרון של אמונה, הם לא האמינו שהקב"ה מלא כל הארץ כבודו והוא עשה עושה ויעשה, אלא רח"ל 'באו בעצה אחת ואמרו... נעלה לרקיע ונעשה עמו מלחמה על יחידו של עולם' (רש"י בראשית יא, א).

גם כאן התייחסו במעשיהם אחר אביהם הקדמון - אדם הראשון, כדכתיב שם (בראשית יא, ה) "וירד ה' לראות את העיר ואת המגדל אשר בנו בני האדם", וכפי שאומר המדרש (בראשית רבה פרשת נח לח ט), 'אשר בנו בני האדם - בניהם של אדם קדמאי', ואף הם כקודמיהם לא איחר עונשם מלהגיע, הקב"ה הפיץ אותם ופיזרם על פני כל העולם כולו (רש"י סנהדרין קט), כמו כן בלל את לשונותיהם שלא יוכלו להבין האחד את שפת רעהו ולא יוכלו לקשור ביניהם קשר של בוגדים.

בשעבוד מצרים זכו בני ישראל לתקן את פגם אדה"ר

עברו עוד כמה דורות שבמהלכם כבר נתגלו אורם הבהיר של האבות הקדושים אברהם יצחק ויעקב, ונשתלשל הדבר שיעקב אבינו ובניו יהיו צריכים לירד לארץ מצרים, שם נשאר לגור הם ובניהם ובני בניהם,

ובני ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאד מאד ותמלא הארץ אתם (שמות א, ז), והדור החדש מבני בניו של יעקב אבינו, הם אלו אשר הועיד אותם הקב"ה לתקן את הפגם אשר פגם אדם קדמאי, צרות רבות, יסורים ותלאויות קשות ומשונות עבר על ראש בני ישראל עד שעלה בידם למרק ולכפר על אותו החטא.

אך לא רק את הפגם של אדם הראשון בלבד היו צריכים לתקן, אלא גם את הקלקולים שנסתבבו ממנו, דהיינו הפגם של בני דור המבול וההפלגה, ובכל חלק מחלקי השעבוד שנשתעבדו בני ישראל בארץ מצרים היה בזה בכדי לתקן ולהעלות אחד מן הפגמים שלהם, כנגד חטא השחתת הזרע של דור המבול נענשו בני ישראל בעונש של "כל הבן הילוד היאורה תשליכו" (שמות א, כב), ואת פגם האמונה של דור ההפלגה היו צריכים לתקן על ידי שעבוד וצער הגוף, כמו שנאמר (שמות א, יד), "וימררו את חייהם בעבודה קשה בחומר ובלבנים ובכל עבודה בשדה... אשר עבדו בהם בפרך".

רק על ידי שני העונשים הללו זכו להזדכך ולתקן את שני הפגמים שנשתלשו על ידי אדם הראשון, פגם הברית ופגם האמונה, ולאחר שהשלימו עצמם וצירפו את נשמתם מן החטאים האלו זכו שיוציא אותם השי"ת מארץ מצרים להיות להם לאלוקים.

ימי השובבי"ם מסוגלים לתקן את כל הפגמים

אבל לא כאן נשלם הענין, אלא מובא בכתבי האריז"ל (שער רוח הקודש תיקון כז) שבכל שנה ושנה בהגיע הפרשיות של שובבי"ם, דהיינו פרשיות שמות וארא בא בשלח יתרו משפטים, שהם הפרשיות בהם אנו קוראים בתורה הקדושה את כל פרשת ירידת בני ישראל לארץ מצרים, השעבוד המר והגאולה הגדולה, אזי הקריאה מעורר את הזמן ויחד עם הקריאה מתעורר גם הכח

הגדול וסגולת הימים ההם, וכשם שעל ידי השעבוד בארץ מצרים זכו בני ישראל לתקן את הפגם של אדם הראשון בעניינים האלו, כך גם בכל שנה ושנה בהגיע ימי השובבי"ם מתעורר יחד עם הקריאה גם הכח הגדול לתקן ולזכך את נפשותינו מכל מיני החטאים והפגמים בענייני קדושת הגוף והנפש.

הספרים הקדושים מלאים וגדושים מזן אל זן בביאור אופני ודרכי התשובה, אם זה בסיגופים ותעניות, כמו שהיו נוהגים יותר בשנים קדמוניות, ובין אם זה על ידי שעבוד הגוף בימים האלו אל התורה הקדושה ביתר שאת וביתר עוז, לקיים מה שנאמר 'וימררו את חייהם', ואלו כמו אלו כוונתם לשמים ואף זוכים לכפר על נפשותיהם ולתקן את נשמתם עד שורשם העליון, וכבר הארכנו הרבה בזה במקום אחר ומשם תדרשנו (ראה במאמר 'תורת ה' תמימה משיבת נפש').

מה ענין אמונה לברית

אכן, עד כאן הכל טוב ויפה שריר וקיים, אולם כל המתבונן לעומק עדיין לא ימצא מנוח לנפשו, שהרי אם הפליגו רבותינו בגודל הכח של ימי השובבי"ם לתקן את פגמי הקדושה היות שהקריאה מעורר את הזמן, אם כן על אחת כמה וכמה שהיו צריכים להרעיש בעניינים אלו בחג הפסח גופא, שאז מתעורר זמן יציאת מצרים בפועל ממש, לא על ידי קריאה מעוררת את הזמן, אלא הוא הוא הזמן אשר בו מתעורר הכח והסגולה של שעבוד וגאולת מצרים, כנודע מן הספרים הקדושים שבכל חג ומועד מתעורר הכח הנפלא שהיה בימים ההם בזמן הזה.^א

הערות והוספות

הקריאה בתורה אודות מעשיהם אנו מעוררים את ההשפעה והזכות שלהם, וזה לשונו: או יאמר ונחלתם לעולם תהי'. הזמן

א. ראה מה שכתב בספר 'ישמח ישראל' (פרשת חיי שרה - ח) שהדורות הראשונים הכניסו קדושה בהזמן, ועל ידי

מדוע זה לא מצאנו כל כך בספרים הקדושים שיפליגו במעלת ימי הפסח והכוח שלהם לתיקון פגם הקדושה, לפחות כמו שמעוררים על כך בימי השובבי"ם, שאז מתעורר האור של יציאת מצרים בבחינה מועטת יותר מימי הפסח, והוא תמוה מאד².

אולם ביותר יש לתמוה על עצם הקשר בין הפגם של אדם הראשון אל מעשיהם של בני דור ההפלגה, הלא בתחילה הקדמנו לבאר שהפגם של אדם הראשון היה בקדושת הברית, ועל דורות המבול וההפלגה הוטל התפקיד בראשונה לתקן את אותו הפגם של אדם הראשון, והניחא הפגם של דור המבול שאכן מתייחס בכירור אחר מעשיו של אדם הראשון, שהרי שניהם פגמו בפגם הברית כמבואר לעיל, אבל מה השייכות של פגם דור ההפלגה לפגמו של אדם הראשון שהיה בעניין אחר לגמרי, הפגם שלהם היה בכלל בענייני אמונה, הם לא האמינו בכוחו הגדול של הקב"ה וחישבו להילחם עמו, ואיזה קשר אנו מוצאים בין הפגם של דור ההפלגה שהוא בעניין האמונה לבין פגם הברית של אדם הראשון.

הערות והוספות

ב. אם כי מצאנו אחד ומיוחד שכן מעורר על כך, הלא הוא הרש"ש הקדוש בכוונותיו להגדה של פסח, שמכניס בסוף דבריו גם את הכוונות של שובבי"ם, באמת מן הטעם האמור, היות שבימי חג הפסח מתעורר הכח של שעבוד וגאולת מצרים ואתו עמו חוזר וניעור גם כח התיקון על פגם הקדושה שתיקנו בני ישראל בארץ מצרים, אולם הרש"ש נותר יחידאה בעניין זה ובשאר כל ספרי הקודש לא מצאנו כל התייחסות לעניין זה.

נקרא לא הו, כי הימים חלפו ועברו כיום אתמול כי יעבור ואין, אך אם זוכה לקדש ולטהר הזמן מכניס הו' בהזמן, ויש לשנים האלה קיום והויות למען יעמדו ימים רבים, וזה נחלתם לעולם תהי', ר"ל בקדושת מעשיהם התמימים היו מכניסים הו' בהזמן, שיהי' לעולם לבני בניהם לעת רצון בעת הצורך בימי עניינו ומורדינו, להקים גם שנותינו אשר אין להם קיום והויות. והקריאה מעורר הזמן והזמן מעורר הקריאה ומסוגל לתשובה.

בדרך זה יש להקשות עוד, הלא בני ישראל בארץ מצרים באו לתקן את הפגמים של שני הדורות גם יחד, פגם הברית של דור המבול ופגם האמונה של דור ההפלגה, והנה אנו רואים שעיקר התיקון שלהם היה על פגם האמונה של דור ההפלגה, שהרי עיקר הקושי בארץ מצרים הייתה הצרה של זימרו את חייהם בעבודה קשה שבא לתקן את פגם האמונה של דור ההפלגה, ואילו הצרה של 'כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו' שבא לתקן את פגם הברית של דור המבול לא היה אלא כמה חודשים ספורים, (משך הזמן בו היה משה רבינו מושיען של ישראל עובר במעי אמו - ראה שמות רבה פרשת שמות פרשה א יח).

ואם אכן נכונים דברינו שדור המבול, דור ההפלגה, ודור המדבר באו לתקן את פגם הברית של אדם הראשון, כיצד זה הזדמן לכאן בפתע פתאום גם הענין של פגם האמונה, לכאורה הוי הדבר כטענו בחטים והודה לו בשעורים, באמצע השתלשלות התיקון על פגם הקדושה של אדם הראשון נדחף לכאן עוד תיקון על פגם האמונה אשר בהשקפה ראשונה נראה כי אין לזה שייכות לענייננו כלל וכלל.

מבחי כל הקושיות הללו חייבים אנו לומר כי שמא חסר לנו איזה הבנה יסודית בכל הענין של תיקון פגם הברית, שכאשר נשיג את ההבנה הזאת יסתלקו מאתנו ממילא כל הקושיות והתמיהות והכל על מקומו יבוא בשלום, לפיכך נבוא כאן בביאור מחודש בכל הנושא של קדושת הברית, על פי יסודות איתנות מפי ספרים וסופרים, ועל פי זה יתיישב לנו הכל ככפתור ופרח.

גדולה מילה שנכרתו עליה שלש עשרה בריתות

אברהם אבינו - ראש המאמינים - היה הראשון שפרסם וגילה לכל באי העולם שיש מנהיג לבירה והעולם אינו הפקר, הוא קירב את המוני העם לחסות בצל כנפי השכינה הקדושה, והוא היה זה שהרבה כבוד שמים

בעולם, דווקא בו בחר הקב"ה למסור את מצות המילה לו ולזרעו אחריו, כמו שנאמר בתורה הקדושה (בראשית יז ושם), "ויאמר אלקים אל אברהם ואתה את בריתי תשמור... זאת בריתי אשר תשמרו ביני וביניכם ובין זרעך אחריו המול לכם כל זכר... ונמלתם את בשר ערלתכם והיה לאות ברית ביני וביניכם".

והאמת הוא, שלא מצאנו בתורה הקדושה עוד מצוה עם הפלגות גדולות כל כך כמו מצוה זו של ברית מילה, וכמו שאמרו לנו חכמינו ז"ל במתניתין (נדרים לא:), "גדולה מילה - שנכרתו עליה שלש עשרה בריתות... גדולה מילה - שדוחה את השבת... גדולה מילה - שכל המצות שעשה אברהם אבינו לא נקרא שלם עד שמל, שנאמר (בראשית יז, א) 'התהלך לפני והיה תמים'... גדולה מילה - שאלמלא היא לא ברא הקדוש ברוך הוא את עולמו, שנאמר (ירמיה לג, כה) 'כה אמר ה' אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתיו'".

ובירושלמי (נדרים פ"ג ה"ט) אמרו, ששקולה מצות מילה כנגד כל המצוות, שהרי מבואר בתורה נביאים וכתובים ששבת קודש שקולה כנגד כל המצוות שבתורה (הירושלמי מוכיח זאת מפסוקי התנ"ך), ובכל זאת אנו רואים שמצות מילה דוחה אפילו את השבת, מוכרח אם כן להיות שמצות מילה עולה במעלתה על שבת קודש ושקולה כנגד כל המצוות שבתורה.

כמו כן אנו מוצאים בכל הספרים הקדושים שהאריכו לבאר את המעלות הנפלאות של מצוה זו, ובספר 'כד הקמח' לרבינו בחיי (ערך מילה) מאריך באריכות נפלאה להוכיח ממדרשי חז"ל, שכל הקיום של העולם הוא בזכות מצוה זו, כמו כן, בזכות המצוה הזאת זוכה האדם לקבל את פני השכינה, וכן אנו רואים אצל אברהם אבינו, שתיכף לאחר שמל את עצמו זכה לגילוי שכינה ולאור באור פני מלך חיים, ולא זו בלבד, אלא שבזכות מצוה זו ניצולין מדינה של גיהנום ומוחלים על עוונותיהם של ישראל.

עיקר מצות מילה שיהא נדבק בקדושת שמו יתברך

דבר פלא אנו מוצאים בספר הטור לרבינו יעקב בעל הטורים, שבהגיעו לסימן העוסק בהלכות מילה (סימן רס), עוד בטרם שמתחיל לעסוק בגופי הדינים וההלכות של מצות מילה, הרי הוא פותח בהקדמות ודורש בשבח ובחביבות מצוה רבה זו, והולך שם ומונה שבע מעלות בהאי מצוה רבה, ואומר שמצוה זו גדולה משאר מצות עשה שבתורה משום שנכרתו עליה י"ג בריתות והיות שמצלת מדינה של גיהנום, ועוד כהנה וכהנה, והוא פלא גדול, שכן ספר הטור נתחבר לשם גופי ההלכות ואין זה מדרכו להאריך בענייני דרוש כלל.

בספר 'בית חדש' עמד על פליאה זו, ומבאר בדברים חוצבים שרבינו הטור התכוון בדבריו לגלות כי בכדי לקיים מצוה זו של מילה בשלמות אינו די בזה שמקיים את מעשה המילה ביום השמיני להולדת הרך הנימול, אלא עיקר מצוות מילה הוא העבודה התמידית של שמירת הברית קודש במשך כל ימי חיי האדם עלי אדמות.

לשלמות הענין נעתיק כאן כמה לשונות מדברי קדשו, דברים מלהבות אש, וזה לשונו: "כי עיקר המצוה להיות עליו אות ברית קודש מאותיות שמו הקדוש יתברך לשמור את כל גופו מכל טומאה... ועל כן האריך רבינו (בעל הטור) בדרוש המילה כמה גדולה היא אם מקיים אותה כמאמרה שלא יהא פוגם אותה... כי כשפוגם אות ברית קודש אינו מקיים מצות מילה להיות דבוק עם קדושת שמו יתברך אלא נדבק אל החיצונים... דסגולת מצוה זו כשמקיימין אותה בזמנה גורם שיהא נדבק בקדושת שמו יתברך שלא תהא נפגמה ונטמאה בשום עבירה, וזה שכתב רבינו על כן צריך ליזהר בה מאוד לקיימה בזמנה ושלא יהא פוגם קדושתה בשום איסור".

והיה לאות ברית ביני וביניכם

הנה ראינו בדברי הב"ח שכתב מפורש שעיקר מצות ברית מילה הוא 'להיות דבוק עם קדושת שמו יתברך', וכל מי שאינו שומר על קדושת הברית הרי הוא חלילה מתרחק ממקור הקדושה ומתדבק אל החיצונים רח"ל, ודברים אלו מיוסדים על דברי הקדמונים שדברו הרבה בזה, ואמרו ששמירת הקדושה מכל פגם זהו שמירת הקשר עם הקדוש ברוך הוא.

וראה דברים נפלאים בהזוהר הקדוש (ח"ג עג:) שם כתב כהלשון הזה: "רבי חזקיה אמר, כתיב (שמואל א יב, כב) 'כי לא יטוש ה' את עמו בעבור שמו וגו'', כי לא יטוש ה' את עמו', מאי טעמא, בעבור שמו הגדול בגין דכולא אתקשר דא בדא, ובמה אתקשרו ישראל בקודשא בריך הוא, בההוא רשימא קדישא דאתרשים בבשריהון, ובגיני כך לא יטוש ה' את עמו, ולמה, בעבור שמו הגדול דאתרשים בהו". [ג-מה הטעם 'כי לא יטוש ה' את עמו'? בעבור שמו הגדול - כי הכל נקשר זה עם זה. ובמה נקשרו ישראל בקדוש ברוך הוא? באותו רישומא קדישא שנרשם בבשרם, ומשום כך - לא יטוש ה' את עמו. ולמה? בעבור שמו הגדול שנרשם בהם].

כריתת ברית בין שני אוהבים

רבינו הגדול המהר"ל מפראג בספרו 'גור אריה' (בראשית יח, א), מבאר היטב את מהות החיבור והקשר האמיץ שמצות ברית מילה עושה בין ישראל לאבינו שבשמים, ואומר, דכשם ששני ידידים החפצים לשמר את ידידותם עד עולם הרי הם כורתים ברית ידידות, כך ממש הוא המצוה של ברית מילה, שהוא כריתת ברית בין בני ישראל ובין הקב"ה שלא יסור אהבתם זה מזה לעולם נצח סלה ועד, וכפי שכתב בלשון קדשו, "כי מצות המילה גורם שהשכינה עם ישראל, מפני שהיא הברית והחבור בין ישראל לאביהם שבשמים".

בהדברים האלה מביא גם הרה"ק בעל ה'בני יששכר' בספרו 'דרך פקודך' (מצוה ב אות ג) בשם הרב המהר"ם חגיז, שם כתב כהלשון הזה, "שהמצוה הזאת הוא דמיון אות וכריתת ברית בין שני אוהבים לבל תשכח אהבתם ולבל יפרדו", דהיינו שברית המילה הוא ברית אהבה שכורת עמנו הקב"ה וכדרך שני ידידים שרוצים להמשיך את אהבתם עד עולם.

ביאור זה שופך אור חדש על כל הענין של קדושת הברית, שכן לא כל אחד יכול לכרות ברית עם חברו, הרבה ידידים ורעים יש בעולם שאוהבים זה את זה, אבל עדיין אין זה אהבה נאמנה ללא גבול וללא תנאי, היסוד הראשון לכריתת ברית הוא האמונה, שהאחד מאמין לחברו בכל לב ובכל נפש שהוא אוהב אותו כנפשו ולא ימיר את אהבתו בעד כל הון שבעולם, באש ובמים, רק אלו שיש להם אמונה כזאת יכולים לכרות ברית אהבה עולמית.

אבל כל אחד גם מבין לבד שכל המשך קיום הברית תלוי בשני הצדדים גם יחד, כי ברגע שהאחד מפיר את בריתו ומגלה את דעתו שאינו נאמן אל השני, אזי ממילא כל הברית בטלה ומבוטלת וגם חברו כבר אינו מחויב לברית הזאת, וכמו שכתב רבינו המהר"ל (גור אריה בראשית ח, כא), "חילוק יש בין ברית לסתם שבועה, כי כריתות ברית הוא בין שני אוהבים, ואם האוהב האחד מפיר הברית והאהבה - הברית בטל... כי דווקא הברית שהוא בין שני אוהבים אם האחד אינו עושה כמו האוהב ונעשה שונאו - הברית בטל, ויכול השני לעבור הברית"¹.

הערות והוספות

בגדו כי בנים זרים ילדו עתה יאכלם חֲדָשׁי' (הושע ה, ז) שהיו מולידין ולא מלין, ללמדך כשמת יוסף הפרו ברית מילה אמרו נהיה כמצרים, כיון שראה כן הפר הקדוש ברוך הוא את האהבה שהיה אוהב אותם שנאמר

ג. וכן מצינו בארץ מצרים, שתיכף לאחר שהפרו בני ישראל את מצות ברית מילה הסיר מהם הקב"ה את אהבתו, וכדמובא במדרש **תנחומא** פרשת שמות (סימן ה) בזה הלשון: 'ויקם מלך חדש', אמר הנביא 'בה'

קדושת הברית הוא שורש האמונה והדבקות בהשי"ת

בזה נבוא אל המכוון בענייננו, שהרי השורש של מצות ברית מילה הוא ברית והתקשרות בין שני אוהבים, דהיינו בין הקב"ה וישראל, הקב"ה חפץ בישראל מזה הצד, ומאידך גיסא ישראל משתוקקים אל הקב"ה, לפיכך ציווה אותנו הקב"ה לכרות ברית, ברית של אהבה, וזהו המצוה של ברית מילה, כמו שאמר הקב"ה לאברהם אבינו (בראשית יז, י) "זאת בריתי אשר תשמרו ביני וביניכם ובין זרעך אחריו הימול לכם כל זכר", וכפי שאכן אנו מברכים בברכות הברית 'ברוך אתה ה' כורת הברית'¹.

וזהו כדרך שביארנו זה עתה, שכל התוקף של הברית הוא רק כאשר יש אמונה ושני הצדדים מאמינים וסומכים האחד על השני בלבב שלם, והוא הדין גם בברית שכורתים בני ישראל עם הקב"ה, שגם כאן יש אמונה משני הצדדים, ישראל מאמינים בהקב"ה שהוא יוצר ובורא הכל והוא חפץ בנו להיות לו לעם, ומן הצד השני גם להקב"ה יש אמונה בנו, כלומר, הקב"ה מאמין בנו שתמיד נהיה נאמנים אליו עד כלות ונלך אחריו באש ובמים בארץ לא זרועה, ואף נשמור ונקיים ככל אשר ציווה אותנו, ועל יסוד האמונה הזאת נסמכת כל תוקף הברית².

הערות והוספות

החבור, ולכך יש ברית בשרם לומר כי ישראל מקבלים ברית מן השם יתברך.
ה. ראה דיבורים נפלאים שכתב מרנא ורבנא בעל 'חתם סופר' ז"ע (שמות כד, ז) בשבח מעלת בני ישראל שהקב"ה מאמין בהם שיעשו רצונו בלבב שלם, וזה לשונו: 'כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע', יש לומר אין הכונה שיעשו מה שלא שמעו, אלא שיעשו

(תהלים קה, כה) 'הפך לבם לשנא עמו', עתה יאכלם חֲדָשׁ, חֲדָשׁ כתיב, עמד מלך חדש וחידיש עליהן גזירות קשות.
ד. וכלשון רבינו המהר"ל בספר 'נצח ישראל' (פרק ט): וזה כי ישראל היה להם ברית וקשור עם השם יתברך... כי המילה מורה שישראל מקבלים ברית מן השם יתברך, כי המילה היא ברית דבק בגוף האדם, והוא

והנה, אם חס וחלילה לא נזהר האדם כדבעי ופגם בקדושת הברית רח"ל, אזי לא במצות הברית לבד הוא פגם, אלא חילל את כל ברית ההתקשרות שיש בינו וביין הקב"ה, כי על ידי מעשיו הפיר את ב' האמונות התלויות במצוה זו, מצד אחד הוכיח שאינו מאמין בהקב"ה ואינו שומר על הברית והחיבור שיש לו עם הקב"ה, ומן הצד השני פגע גם באמונתו של הקב"ה שמאמין בנו וסומך עלינו שנעשה את רצונו, כי לא זו בלבד שלא שמר את דבר ה' אלא עוד עבר עליה ברגל גאוה ובוז, וכבר שנינו לעיל, שאם צד אחד פוגם בברית אזי גם הצד השני כבר אינו מחויב אל הברית, ונתפרדה החבילה ח"ו.

ובך כתוב מפורש בזוהר הק' (ח"ב ג:), "מאן דמשקר בברית קדישא דחתים בבשריה דבר נש, כאילו משקר בשמא דקודשא בריך הוא, מאן דמשקר חותמא דמלכא, משקר ביה במלכא, לית ליה חולקא באלקא דישראל, אי לא בחילא דתיובתא תדיר", נ-מי שמשקר בברית קודש שחתומה בכשר האדם, כאילו משקר בשם הקדוש ברוך הוא. מי שמשקר בחותם המלך, משקר במלך, ואין לו חלק באלקי ישראל, אם לא בכח תשובה מתמדת[ת]."

לאור הדברים האלה נוכל להשיג ולו באפס קצהו את חומר הענין של הפוגם בברית קודש, ועד היכן מגעת גודל הקלקול של מי שאינו שומר על קדושתו כראוי, כי מאחר שקדושת הברית ויסוד האמונה חד הוא, נמצא שמי

הערות והוספות

וראה גם בשפת אמת פרשת שמות (תר"נ) שכתב בזה הלשון: ומצינו אחר הגאולה ייחד השם יתברך שמו עלינו כמ"ש 'אנכי ה' אלקיך'. ואין הקדוש ברוך הוא מייחד שמו על הצדיקים בחייהם כמ"ש 'הן בקדושיו לא יאמין'. אבל בני ישראל מייחד השי"ת שמו עלינו. וזאת עדות כי בכל הדורות נשאר קדושת שמו יתברך בכלל

על כל פנים טרם שיאזינו ויבינו עומק הענין ויעשו עדיין שלא לשמה מכל מקום עושין, כדי שעל ידי כן יזכו לעשות לשמה אחר האזנה והבנה, והיינו 'עושי דברו לשמוע ולהבין קול דברו', והיינו כיון שהקב"ה בטוח בישראל 'תומת ישרים תנחם' שעתידים לעשות לשמה, מה שאין כן אומות העולם שאין בהם אמונה 'סלף בוגדים ישדם'.

שמחלל את בריתו אזי כפועל יוצא מזה הטיל דופי גם באמונה הטהורה, והמסקנא העולה מכלל הדברים הוא, שעדיין אינו די לאיש הנלכב שיהיה מהול בבשרו וחתום בחותמא דמלכא, אלא יחד עם זה צריך כל ימיו להיזהר ולהישמר ולעשות גדרים וסייגים שחלילה לא ייכשל בקדושת הברית ולא יערער את האמונה הטהורה, ואם תשכיל ותבין - כי שורש אחד אמת וגזע צדק לשניהם¹.

מתוך כך אף נבוא להבין מדוע נמסרה מצות מילה דייקא לאברהם אבינו ע"ה, מכיוון שהוא היה ראש המאמינים והראשון שפרסם בעולם את האמונה הטהורה בהשי"ת, לפיכך נמסרה לו מצות המילה אשר בשורשו גם הוא ענין של אמונה, כפי שביארנו זה עתה הדק היטב, וכעין זה אף מובא בספר הק' ליקוטי מוהר"ן, שם מעורר כמה וכמה פעמים על השייכות של ברית ואמונה

הערות והוספות

זאת התאווה מכח אל הפועל. והוא בכח הבריתות ברית הלשון והמעורר מאחר שנקרא ברית הוא התקשרות ודביקות בהקב"ה. ולכן ר"ת 'מי יעלה לנו השמימה' - מיל"ה, כי בכח ברית מילה נמצא זה ההשתוקקות לעלות השמימה. ועל זה כתיב צדיק כתמר יפרח וכו' ועמך כולם צדיקים בכח ברית מילה. ולפי שבני לוי שמרו זה הברית נתדבקו בו יתברך. וכתיב מי לה' אלי ויאספו אליו כו' בני לוי וכמו כן מלאו ידכם היום לה' ר"ת מיל"ה. וכ"כ שמרו אמרתך ובריתך ינצורו. וכן איתא במדרש (שמות רבה פרשת בא פרשה יט ה) ש[בני ישראל] הפרו ברית מילה ולויים שמרו הברית. ואפילו אם היו נימולים מכל מקום הפרו ברית מילה היינו התקשרות ודביקות שיש על ידי שמירת הברית כראוי.

ישראל ולא יוכל בשום אופן להיות נפסק שאין הקדוש ברוך הוא מייחד שמו רק על מי שאין לו הפסק לעולם.
1. ראה כאן בדברי ה'שפת אמת' (פרשת במדבר תרנ"ז) שביאר כי מי ששומר את בריתו זוכה להיות קשור בהשי"ת ומגיע למידת דבקות, עוד כתב, שלא די לו לאדם להיות נימול בבשרו אלא העיקר הוא לשמור על קדושת הברית שיהיה בתכלית השלמות, וזה לשונו:

במדרש (במדבר רבה פרשת במדבר ג, א) הקרב את מטה לוי הדא הוא דכתיב צדיק כתמר יפרח מה תמרה יש לה תאווה אף הצדיקים יש להם תאווה ומה תאותן (אל) הקדוש ברוך הוא כו'. כי הנה נמצא בלב איש ישראל אהבה להקב"ה אך שצריכין להוציא

שהם ענין אחד ממש, וכתב שם (מהדורא קמא תורה לא אות ג) כהלשון הזה: "ודע שאין קיום אמונה אלא על ידי בחינות ברית, בבחינות (תהלים פט): 'ובריתי נאמנת לוי'". עוד מובא שם (אות ו) בזה הלשון: "ובשביל זה ניתנה מדת חסד לאברהם, כי הוא היה ראש למאמינים וראש לנימולים".

ישׁוב כל התמיהות על פי היסוד האמור

הבלל העולה לנו מכל האמור, שכאשר יעבור רוח של טהרה על ראש האדם ויתעורר לשוב בתשובה שלימה על כל מה שפגם בקדושה, אזי לא די בכך שיתקן את פגם הברית בלבד, כי באמת פגם הרבה יותר מזה וכבר הגיע הפגם עד לשורש האמונה, ומלבד פגם הברית צריך לתקן גם את הפועל היוצא, דהיינו פגם האמונה שנפגמה על ידי העבירה, ורק כאשר יתחזק באמונתו להיות מאמין בלבב שלם בהקב"ה שהוא בורא כל העולמים ומנהיג לכל הברואים, וכמו כן באמונה שהקב"ה מאמין בישראל שהם יכולים ומסוגלים לעשות את רצון קונם, או אז יזכה לתיקון השלם.

מעתה יבואו כל התמיהות דלעיל על מקומם בשלום ויתיישבו כמין חומר, הראשון ראשון והאחרון אחרון, קודם כל מה שהקשינו על השייכות של דור ההפלגה עם הפגם של אדם הראשון, שלכאורה אין להם כל שייכות, שהלא אדם הראשון פגם בקדושה ואילו עיקר הפגם של דור ההפלגה היה באמונה.

אבל על פי יסוד הדברים שביארנו זה עתה אינו קשה כלל, שהרי כבר ביארנו שפגם הברית הוא פגם באמונה, ומאחר שאדם הראשון פגם בברית ממילא נתהווה פגם גם באמונה, וכתוצאה מזה נשתלשלו שתי דורות של חטאים, דור המבול שפגמו בברית ודור ההפלגה שעיקר הפגם שלהם היה באמונה, ובאמת שניהם עניין אחד הם ומאותו השורש מקורם.

ולבן בני ישראל שירדו לארץ מצרים בכדי לתקן את הפגם של אדם הראשון, היו צריכים לתקן את שני הקלקולים גם יחד, פגם הברית ופגם האמונה, אך היות שפגם האמונה הוא הרבה יותר גרוע ועמוק מפגם הברית, מאחר שהוא גורם לריחוק וניתוק מאבינו שבשמים, לפיכך, רוב הזמן ששהו בני ישראל בארץ מצרים לקו בשעבוד של 'וימררו את חייהם', שהיה תיקון על פגם האמונה של דור ההפלגה, ורק במיעוט של הזמן נענשו בעונש של "כל הבן הילוד היאורה תשליכהו" (שמות א, כב) שזה היה תיקון כנגד חטא השחתת הזרע של דור המבול.

ולפי זה יתיישב לנו על נכון גם התמיהה שתמהנו, מדוע בחג הפסח שהוא זמן יציאת מצרים אין אנו עוסקים בתיקון הפגם הידוע, כי לפי דברינו מוכח שאדרבה, פסח הוא עיקר התיקון, היות שבימי הפסח אנו מתקנים את ענין האמונה שהוא עיקר הפגם שנתהווה על ידי החטא, וגם מי שהתענה וסיגף את עצמו בימי השובבי"ם עדיין לא יצא ידי חובת תשובה כל זמן שלא תיקן את פגם האמונה שנסתב מאותו החטא, ודבר זה בא על פתרונו דווקא בימי הפסח, מפני שאז מתעורר האור הבהיר בשחקים של האמונה, וכל החפץ לדרוש את ה' ולתקן את כל אשר עיווה זהו הזמן הראוי ביותר להתחזק באמונה הטהורה ולאור באור החיים, ובזכות זה יזכה לבחינה של 'וסר עוונך וחסאתך תכופר' (ישעיה ו, ז).

שובבי"ם - תיקון הברית

בעת, לאחר שכבר נודע לנו כי קדושת הברית ושורש האמונה מכורכים יחדיו והא בהא תליא, וכמו כן נודע לנו שחג הפסח גם הוא נמשך אחר תיקון הברית והאמונה, יתגלה לנו גילוי עצום ונפלא להבין את סדר התיקון השלם על אותו הפגם, ומעתה יתבאר לך שתיקון פגם הקדושה הוא על ידי מערכת שלמה שמתחלקת לשלשה חלקים וזמנים: א. ימי השובבי"ם - שבו עוסקים

בתיקון עצם מעשה החטא. ב. ימי הפורים - שבו מתקנים את חלק האמונה שיש להקב"ה בכני ישראל שנפגם ע"י החטא. ג. חג הפסח - אז מתקנים את חלק האמונה שמאמינים ישראל בהקב"ה, ועתה נבוא לבארם אחת לאחת בטוב טעם ודעת.

ראשית התיקון מתחיל אכן בימי השובבי"ם, וכפי שנתבאר בדברי האריז"ל שקריאת הפרשיות של שעבוד מצרים מעורר את הזמן לתקן את כל מה שפגמנו באותו חטא שפגם בו אדם הראשון, ולפי מה שביארנו יש לומר שבימי השובבי"ם אנו מתקנים את חלק המעשה שנפגם על ידי החטא, כלומר, בימי השובבי"ם עוסקים בעיקר בתיקון הקרום החיצון של החטא שהוא פגם הברית גופא, ועל כן עיקר העבודה של הימים האלו הוא לסגף ולענות את הגוף שנהנה מן העבירה, אבל עדיין אין עוסקים כל כך בתיקון הפגם הפנימי שהוא פגם האמונה.

פורים - להאמין שהשי"ת חפץ בנו תמיד

לאחר מכן מגיע חודש אדר וחג הפורים שהוא המשך מימי השובבי"ם, ובו אנו עוברים אל החלק השני של התיקון, כעת מתחילים בתיקון הפגם הפנימי שנגרם על ידי החטא, דהיינו פגם האמונה, וכפי שכבר ביארנו, הרי שענין האמונה כלולה מב' עניינים של אמונה, חלק האמונה מעילא לתתא, שהקב"ה מאמין בישראל עבדיו שיעשו את רצונו ויקיימו את דבריו, והחלק השני של האמונה, מתתא לעילא, שישראל מאמינים בהקב"ה שהוא בחר בהם להיות לו לעם סגולה ומכוח זה מחויבים לעשות רצון קונם וחפץ צורם, ושני חלקי האמונה גם יחד ניזוקו על ידי פגם הברית ועתה מבקשים תיקון ועליה.

והנה העבודה של פורים הוא לתקן את חלק האמונה שהקב"ה מאמין בנו ובמעלתנו, וכנודע מן הספרים הקדושים שדבר זה הייתה שורש קליפת עמלק ועל דבר זה הצטער אותו רשע, שהיה עמלק מתייגע לקרר ולצנן אצל

בני ישראל את הידיעה וההכרה שהם חשובים ואהובים לפני המקום ברוך הוא, שלא ידעו ולא יבינו את האמת הפשוט שהקב"ה מאמין בכוחו של כל אחד ואחד מישראל.

עמלק ריפה את ידיהם של ישראל, בעיקר הנחשלים שבהם, הוא ניסה לייאש אותם עם מחשבה של שקר, כי אם כבר ממילא נכשלו בעוונות ופשעים אזי כביכול מאס בהם השי"ת ואינו חפץ יותר בהם ובמעשיהם הטובים, כל השתדלות שלהם להתרומם מן המצב בו נפלו הוא להבל ולריק, הלא ממילא לא יועיל להם כלום, והיה יודע עמלק שאם יצליח לנטוע מחשבות פסול כאלה בקרב לבבות בני ישראל, אזי לא יהיה צריך להתייגע הרבה להחטיאם, כי מגודל היאוש אפילו לא ינסו להתגבר על משאות השוא ומדוחיו!.

וכאשר האיש ישראל נכשל רח"ל בקדושת הברית, אזי מתגבר בו אותו קליפה של עמלק, כי לעולם הקב"ה מאמין בבני ישראל שיעשו את

הערות והוספות

טו.) 'הואיל ואיטריד ההוא גברא מההוא עלמא ליפוק ליתנהי בהאי עלמא'. וכל כך גורר אותם היצר הרע עד שמביאם לידי חוצפה יתירה, עד כאן לשונו.
וראה כיוצא בזה גם בספר **'שם משמואל'** (תרומה תרפ"ג) וזה לשונו: קליפת עמלק הוא נמי להיות מכיר פחיתות ערכו, אבל זה כדי להפילו ביאוש הנורא והתקררות, כמו שכתוב (דברים כה, יח) 'אשר קרך בדרך', ופירשו ז"ל מלשון התקררות והעדר החיות, היפוך המתחזק ומהדר לשלימות והתלהבות, כמו שכתוב (תהלים לט, ד) 'חס לבי בקרבי בהגיגי תבער אש', זוהי מדת ההכנעה שבקליפת עמלק לרוע.

ז. בספרים הקדושים ביארו כי זאת הייתה דרכו כסל למו של קליפת עמלק, קודם כל הכניס יאוש בליבות בני ישראל שכבר נדחו מלפני המקום ברוך הוא ושוב אינם יכולים לעשות תשובה, ועל ידי זה הצליח ללכדם ברשתו ולפתותם לעבירות חמורות, וראה מה שכתב רבי צדוק הכהן מלובלין בספר **'פרי צדיק'** (פרשת זכור א), וזה לשונו: ועוד נקרא 'עמלק' על שם שבא ללוק דמן של ישראל ככלב, והוא מה שנאמר 'וייגב בך כל הנחשלים וגו'', ואיתא (פסיקתא רבתי יב ותנחומא תצא י) זה שבט דן שפלטו הענן וכו', ולהם הכניס היאוש מלשוב בתשובה ועל ידי זה פיתה אותם, על דרך שאמר אחר (חגיגה

רצונו תמיד, ועל ידי החטא מעלנו באמונה הזאת, וכאילו יש במעשינו סייעתא לטענתו של עמלק כי אין אנו ראויים לנאמנות הזאת מצד הקב"ה, ובאמת מובא בחז"ל שעמלק זלזל בקדושת הברית, כמו שמוכא ברש"י (דברים כה, יח) "ויזנב בך - מכת זנב, חותך מילות וזורק כלפי מעלה", בדרך של בזיון והתרסה, ואפשר לומר שכוונתו הייתה לטמא את בריתם של ישראל ועל ידי כך להזיק גם את האמונה התלויה בקדושת הברית.

לבן, בהגיע ימי הפורים צריכים אנו לתקן את אותו הפגם שחולל עמלק, לחזק את האמונה בנו עצמנו, לדעת כי חלק ה' עמו ולעולם לא יטוש ה' את עמו, בכל מצב שבו נמצא האיש ישראל עדיין מאמין בו הקב"ה וחפץ בהצדקו, הוא ממתין לו שישוב למוטב, כל מצוה קטנה שמקיים האיש הישראלי וכל דיבור של תורה חשובה בעיניו ומשתעשע בה בחדוה עילאה ובשמחה עצומה, לעולם לא נוכל לשער את האהבה ואת הערך שהקב"ה נותן לכל מעשה טוב, ואם אנו נאמין בזה באמת אזי לא ירחק היום בו נזכה לעלות במסילה העולה בית א-ל^ח.

פסח - חג האמונה

אחרון אחרון חביב מגיעים אנו לחג הפסח, שזהו השלב השלישי והאחרון של תיקון פגם הברית, ואפשר לומר שגם העיקרי שבהם, כי בחג

הערות והוספות

תורה מצד שאין מעשיו כהוגן ולכן אין תורתו ועבודתו פועלים כלום... ועל זה נצרך חיזוק בלב, כמו שנאמר (דברי הימים - ב יז, ו) 'ויגבה לבו בדרכי ה'', שיאמין שבתורתו מוסיף כח למעלה, כמו שנאמר (תהלים סח, לה) 'תנו עוז לאלקים'.

ח. ראה עוד מה שכתב רבי צדוק הכהן מלובלין בספר 'פרי צדיק' (ואתחנן יז), וזה לשונו: דהנה עיקר היצר הרע הוא ראשית גוים עמלק יצרא בישא ונאמר עליו (דברים כה, יח) 'אשר קרן', שהוא מכניס קרירות ועצב בלב האדם להתרשל מדברי

הפסח זוכים בני ישראל להתעלות במעלות האמונה הפשוטה, האמונה הטהורה, בחג הפסח זוכה כל אחד ואחד מישראל להשיג את האמונה באופן הנעלה ביותר, וזהו התיקון הגדול ביותר לפגם הברית, שהרי על ידי פגם הברית נתרופף הברית והקשר שבין ישראל לאביהם שבשמים, ונחסר להם מן האמונה הטהורה והטבעית שמושרשת בלב כל איש ישראל מיום היוולדו ומראש צורים.

שעבוד מצרים הרי היה בעטיו של אדם הראשון שנכשל בפגם הברית והיו צריכים לתקן זאת בארץ מצרים, וכבר ביארנו בארוכה שעיקר פגם הברית משפיע על האמונה, ואכן עיקר עבודת בני ישראל בארץ מצרים היה לתקן את פגם האמונה, שהלא רוב שנותיהם במצרים היו משועבדים בני ישראל תחת סבלות מצרים בעבודה קשה, כדכתיב 'וימררו את חייהם בעבודה קשה בחומר ובלבנים', ודבר זה היה תיקון על פגם האמונה של דור ההפלגה שנשתלשל מפגם הברית של אדם הראשון.

ועל עניין האמונה התייגעו הרבה בני ישראל בארץ מצרים לא רק באופן של סור מרע, אלא גם בדרך של עשה טוב, כדאיתא בדברי רבותינו (מכילתא פרשת בשלח אות ו), שבמשך כל זמן שהותם של בני ישראל במצרים התחזקו מאד בעניין האמונה, וכדכתב ב'קדושת לוי' (פרשת בא) בלשון הזה: "והנה ישראל במצרים לא היה להם רק מדת אמונה, כמאמר הכתוב (שמות ד, לא) 'ויאמן העם'", ובסופו של דבר זכו באמת להיגאל בזכות האמונה.

אך כל תחשוב שדבר זה הגיע להם על נקל, הרבה היו צריכים לעמול בכדי לגלות את אור האמונה על נכונה, שכן שורש קליפת פרעה הייתה היפך האמונה לגמרי, פרעה היה כופר בעיקר ממש, עד כדי כך, שבשעה שהגיע אליו משה רבינו לבקש הימנו שישלח את בני ישראל מארצו, השיב בחוצפה ובעזות מצח שאינו מכיר כלל בהקב"ה, (שמות ה, ב) "ויאמר פרעה מי ה' אשר אשמע בקולו לשלח את ישראל לא ידעתי את ה' וגם את ישראל לא אשלח".

אך למרות ששהו בני ישראל באותו מקום של טומאה וכפירה, בכל זאת התחזקו באמונת אומן והאמינו בכל לבב בהשי"ת כי מלכותו בכל משלה, עד שאפילו משה רבינו היה מתקשה להבין כיצד בני ישראל מחזיקים באמונתם במקום תוקף הכפירה והמינות, וכאשר ביקש ממנו הקב"ה לילך לבני ישראל ולבשר להם את בשורת הגאולה, חשש משה שמא מחמת חיסרון באמונה לא יאמינו לדבריו, כדכתיב (שמות ד, א) "ויען משה ויאמר והן לא יאמינו לי", אולם שכינה הקדושה עונה לעומתו שאין לו לחשוש מזה כלל כי ישראל מאמינים בני מאמינים המה (שבת צז), כפי שאכן התברר אחר כך כשמשה בא לדבר אליהם ומיד האמינו לו כדכתיב בהמשך (שם, לא) "ויאמן העם".

ובברי לעקור מן השורש את קליפת הכפירה של פרעה וכל מצרים, הביא עליהם הקב"ה מכות נוראות ועצומות ביד חזקה ובזרוע נטויה, בכדי להראות לכל העולם כולו את זרוע עוזו ותוקף גדולתו, שגם אלו הכופרים בעיקר לא יהיה להם ברירה אלא להודות בפה מלא כי גדול שם ה' ומהולל על כל הארץ, ועל ידי זה יתפרסם שמו יתברך בכל הגוים שעל פני הארץ, ועל אחת כמה וכמה שתיקבע אמונה זאת בלבבות בני ישראל עם קדושים, וזה היתה התכלית של כל המכות, כדכתיב (שמות י, ב) "למען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים ואת אותותי אשר שמתי בם וידעתם כי אני ה'".

ובן כתב הרה"ק מאפטא זי"ע (אוהב ישראל פרשת בא): "וידעתם כי אני ה', היינו על ידי שנראה המופתים הגדולים ואותות הנוראים אז יתגלה לנו אלקותו יתברך, ותיקבע האמונה בלבנו שהבורא ברוך הוא וברוך שמו הוא לבדו מנהיג כל הברואים והוא לבדו אלקינו עשה כל העולמות עליונים ותחתונים וכל אשר בהם ובידו הכח והממשלה לעשות הכל כרצונו. וזה סוד ועברתי בארץ מצרים. רצה לומר שיתגלה אלקותו יתברך ושהוא מלך על כל הארץ".

העבודה בחג הפסח לקנות אמונה בנפשנו

זהו באמת עבודתנו בימים של חג הפסח, להתחזק ביותר באמונה הטהורה, לקבוע בתוך הלב את האמונה הפשוטה והשורשית, לידע כי הוא הוא ואין בלתו, ועל ידי זה נזכה לתיקון השלם על כל מה שפגמנו בצד הקדושה, ובזכות זה נזכה גם לחזק ולחדש שנית את קשר האמונה וברית האהבה ביננו ובין הקב"ה שנתרופף על ידי החטא.

ואם נתבונן קצת נראה שכל ענייני הפסח סובבים סביב לציר האמונה, שהרי עיקר המצוה של פסח הוא הרי סיפור יציאת מצרים שנועדה בכדי להשריש את האמונה בלבבות ישראל למגדול ועד קטן, בין לאב שמספר את הסיפור ובין לבן ששומע את אביו המספר, וכנודע מן הספרים הקדושים שבליל פסח נשפע כח גדול על האב שיהא בכוחו להשפיע אמונה על בנו, וכאשר האב משתדל לספר את סיפור יציאת מצרים הרי הוא משפיע גם על נפשו עצמו אמונה טהורה^ט.

בך גם המצה שנצטוונו בתורה הקדושה לאכלה בחג הפסח, גם זה הוא עניין של אמונה, כמבואר בזוהר הק' (ח"ב קפג, ב) שהמצה נקראת 'מיכלא דמהימנותא' - מאכל האמונה, וביאר בספר 'שם משמואל' (פרשת שמיני תרע"ה) עד היכן מגעת כח האמונה של המצה, וכתב בזה הלשון: "הנה בזוהר הק' מצה היא מיכלא דמהימנותא, והיינו שמביאה אמונה בלב ישראל, וכמו במצרים אחר אכילת המצה הלכו אחר ה' במדבר בארץ לא זרועה, אף שלפי השקפת השכל

הערות והוספות

יציאת מצרים, שכל עיקרה לא נועדה אלא למען הרבות ולחזק את האמונה בלב אישי ישראל, ראה שם ותמצא נחת.

ט. ראה בקונטרס 'באר יעקב - פסח', מאמר 'והגדת לבנך ביום ההוא', שם נתבאר באריכות גדול ונפלא כל הענין של סיפור

האנושי היו מעותדים למות ברעב, לא התחכמו לחשוב אלא האמינו בה' ויצאו, כן לדורות אכילת המצה מביאה אמונה בלב האדם".

לְשׁוֹן נפלא מובא בספר 'מנחם ציון' (דרושים לפסח - הוספות לפסח), מדברי תורתו של הרה"ק הרבי ר' מענדלי מרימנוב זי"ע, שם כתב כהלשון הזה: "בפסח מתגלה ומתנוצץ אמונת ישראל, עד שיוכל לבוא לידי האמונה והידיעה השלימה באמיתת מציאותו ית"ש, ואיך הוא סובב כל עלמין, עד שיתבושש לחשוב מחשבת חוץ לפני כבוד גדלו אשר הוא ממלא כל עלמין ויודע מחשבותיו, ויש רגע בחצי הלילה הלזו, שאם ישמור האדם עצמו בלילה הזה ממחשבות זרות, רק יעמול שכלו במחשבות קדושות, אזי כשבא הרגע של חצות לילה שבו נכנסו ישראל בהאמונה השלימה בעת צאת מצרים... יוכל לבוא אז לידי האמונה השלימה שבאו בעת הגאולה", עד כאן לשון קדשו.

אין הגלויות מתכנסות אלא בשכר אמונה

בצאתנו מן הקודש נחתום בדברי תפילה ובקשה לפני קל מלך נורא עלילה, שיתן בנו את הדעת והתבונה להתעורר ולשוב אליו בתשובה שלמה על כל מה שפגמנו בחטאינו, ונזכה לתקן בגוף ובמעשה ברוח ובנשמה ולהעלות שוב את הכל אל שורשם העליון, ובזכות כל התיקונים וסדר העבודה שאנו עורכים לפניו מימי השובבי"ם ועד ימי הפסח נזכה שיקבץ הקב"ה את נידחנו מארבע כנפות הארץ, ונזכה מהרה לאור חדש על ציון תאיר.

והנה איתא בדברי רבותינו ז"ל (מכילתא פרשת בשלח - פרשה ו) שבשכר האמונה שהאמינו בני ישראל הופיע עליהם רוח הקודש ואמרו שירה לפני הים, ובשכר אותה האמונה אף זכו להיגאל מארץ מצרים, כן יעזור הקב"ה שיתקיים בנו מהרה המשך דברי רבותינו (שם) שאמרו: "שאינן הגלויות מתכנסות אלא בשכר אמונה, שנאמר (שיר השירים ד, ח) 'אייתי מלכנון כלה אייתי מלכנון תבואי

תשורי מראש אמנה', וכתיב (הושע ב כב) 'וארשתיך לי לעולם וארשתיך לי באמונה', במהרה בימינו אמן.

שמרני כאישון בת עין

מאמר מקיף ונפלא

על גודל החיוב והחשיבות של שמירת העינים וקדושתם

לא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם - איסור מעיקר הדין

משום מה התרווחה הדעה בקרב הרבה מן הבריות, ביניהם אפילו אנשים יראי שמים ויראי חטא, שהעניין של שמירת עיניים הוא חומרא יתירה שאינו שוה לכל נפש, דומה להם שעניין זה של שמירת עיניים נמסרה אך ורק לבני עליה, חסידים ופרושים, ושאר כל אנשים מורמים מעם ובעלי שיעור קומה, אך מה לכל זה עם אנשים פשוטים ודלים כערכנו, זהו הלך המחשבה בקרב רבים מאד.

אולם האמת היא שמחשבה זו בטעות גמורה יסודה, שכן העניין של שמירת עיניים הוא חובה גמורה מעיקר הדין ומצוה כשאר כל המצוות שבתורה, וכן גם נפסק להלכה ולמעשה בכל ספרי הפוסקים הקדמונים והאחרונים, התורה הקדושה דברה על כך מפורשות בפרשת שלח, ובאמצע הפרשה העוסקת במצוות ציצית אומרת לנו התורה (במדבר טו, לט), "והיה לכם לציצית וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה' ועשיתם אתם ולא תתורו אחרי

לבככם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם", ומכאן יתד ומכאן פינה לכל העניין של שמירת עיניים^א.

הטעות הזאת של הבריות לא התחילה בדורות האחרונים, אלא הרמב"ם בדורו כבר עמד על דעת הבריות שטועין בדבר זה, ובגין כך אף הרעיש עולמות לעורר את בני ישראל ולהעמידם על טעותם, שידעו אל נאמנה כי ראייה אסורה הוא איסור ככל האיסורים שאסור בתכלית האיסור, הרמב"ם מונה את המצווה של שמירת עיניים בתוך אסופה של עוד כמה מצוות שבני אדם נוטים לטעות בהם ולחשוב שמעשים אלו אינם אסורים בו בזמן שהם עוברים על איסור חמור מעיקר הדין.

בא נא וראה את לשונו הטהור של הרמב"ם (הלכות תשובה פרק ד הלכה ד): "חמשה דברים העושה אותן אין חזקתו לשוב מהן, לפי שהם דברים קלים בעיני רוב האדם ונמצא חוטא והוא ידמה שאין זה חטא, ואלו הן... המסתכל בעריות מעלה על דעתו שאין בכך כלום, שהוא אומר וכי בעלתי או קרבתי אצלה? והוא אינו יודע שראיית העינים עון גדול שהיא גורמת לגופן של עריות, שנאמר ולא

הערות והוספות

יצה"ר היינו שיותר יוטב בעיני היצה"ר להחטיאו במראה עינים יותר מאותו מעשה, ראה ידידי עד היכן הדברים מגיעים וכל ההמון אינם חושבים זה לאיסור רק למילי דחסידי, וחלילה חלילה לשמוע לדבריהם, ואפילו אדם היודע בעצמו שלא יתפעל ע"י ההסתכלות כי בין כך וכך עבר על דברי תורה ועל דברי חז"ל בזה, ומכל שכן אם יתפעל ח"ו בזה גדול עונו מנשוא, והמשכיל על דבר ישים כל זה לנגד עיניו, וידע ע"כ שזה איסור גמור בלי שום היתר וכו'.

א. דברים כדברנות כתב הרה"ק בעל ה'בני יששכר' בספרו 'דרך פקודך' (לה, ז) וזה לשונו: ותדע ידידי, שהרבה מהמון עם חושבים כי זה רק ממילי דחסידי ואינם נזהרים מהסתכלות בנשים, תדע ידידי שזה איסור גמור מדאורייתא והמקילים אוי לנפשם, כי גמלו להם רעה, והנה מקרא מלא הוא בתורה ולא תתורו וכו', ואמרו רז"ל בגמ' (יומא עד:): מאי דכתיב טוב מראה עינים מהלך נפש, טוב מראה עינים באשה יותר מאותה מעשה עצמה, ופרש"י טוב כנגד

תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם", עד כאן לשונו של הרמב"ם וכן גם נפסק להלכה ולמעשה בשולחן ערוך (אבן העזר הלכות אישות סימן כא סעיף א).

ומצווה זו של 'לא תתורו אחרי ללבכם ואחרי עיניכם' איננה עוד מצוה מן התרי"ג מצוות, אלא היא מצוה חשובה ויסודית עד למאד, וכל עוד שנשמת האדם באפו מחויב לזכור בכל רגע את המצוה הזאת ולהישמר עד מאד שלא לעבור עליה, ובהקדמה לספר החינוך מונה אותה בין השש מצוות תמידיות, וכלשונו: "ששה מצוות מהן שחיובן תמידי, לא יפסק מעל האדם אפילו רגע בכל ימיו, ואלו הן... שלא לתור אחר מחשבת הלב וראיית העינים", ורבינו ה'חפץ חיים' אף טרח להזכיר את הדברים האלה בחיבורו הגדול 'משנה ברורה' (ביאור הלכה סימן א).

ובתב בספר 'חרדים' (מצוות התלויות בארץ ישראל פרק ז), שזהו הטעם מדוע ציווה אותנו הקב"ה להזכיר את הציווי של 'ולא תתורו' בתוך סדר קריאת שמע, כי מאחר שיש לנו חיוב לקרוא את שמע בכל יום פעמיים באהבה, בשכבך ובקומך, והיות שרצה הקב"ה שנזכור היטב היטב את חומר האיסור של מראות אסורות ושאר כל התועבות, לפיכך הכניס את הציווי של 'ולא תתורו' בתוך קריאת שמע, וכך יהיה כל איש ישראל מזכיר לעצמו השכם והערב את החובה לשמור את עיניו, עד שיחקק בתוך ליבו כמכוונת אש².

הערות והוספות

נמצא שהוציא עדות שקר מתוך פיו, (כן פירשו שם בתוס').

ויש להוסיף על פי זה, שגם מי שאינו שומר על עיניו מראות ברע הריהו נכלל בגדר של 'מעיד עדות שקר' רח"ל, שהרי חוזר ואומר כל יום כמה פעמים ולא

ב. ואיתא בגמרא (ברכות יד:), שכל הקורא קריאת שמע בלא תפילין - כאילו מעיד עדות שקר בעצמו. שהרי בקריאת שמע מעיד בפיו על ציווי השי"ת להניח תפילין, ואומר 'וקשרתם לאות על ירך והיו לטוטפות בין עיניך', ולמעשה, אם אינו הולך בתפילין,

עין רואה לב חומד וכלי המעשה גומדין - סכנת ראייה אסורה

ואם ישאל השואל, על מה ולמה נזעקו כולם כאחד לעורר ולהתריע על חומר העניין של שמירת עיניים, מה גרוע כל כך במראית העין, הלא אינו עושה שום פעולת איסור בעצם הראייה, שהוא דבר שאינו נרגש ואין בזה שום מעשה כלל. תשובה לכך כבר השיב הרמב"ם שהבאנו זה עתה, היות 'שהיא גורמת לגופן של עריות', ובזה נרחיב מעט את חומר העניין של ראייה אסורה כפי המובא בדברי חז"ל מהכא ומהתם.

מקור הדברים הוא בתלמוד ירושלמי (ברכות ט. ושם), שם כתב כהלשון הזה: "לא תנאף, לא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם, אמר רבי לוי, לִיכָא וְעֵינָא תְרִין סְסוּרִין דְחֻטָּאָה, דכתיב (משלי כג, כו) 'תנה בני לבך לי ועיניך דרכי תצרנה', אמר הקדוש ברוך הוא, אי יהבת לי לבך ועיניך אנא ידע דאת לי".

הווי אומר, שהגוף מצד עצמו לא יבוא מהרה אל החטא, שכן אין לו שום השגה בזה, ואף לא התאוה לזה מעולם, וכלשון האור החיים הק' (דברים 1), "כדרך אומרים עין רואה ולב חומד, אבל זולת זה לא יתעורר הלב מעצמו לחמוד", אבל לאחר שהאדם לא שמר על עצמו כראוי והשביע את עינו במראות אסורות, או אז מתעורר הלב לחפש לו את החטא גופא, הוא לא יסתפק במראית העין, אלא המראות שהזין בהם את עינו רק מבעירים את לבו בחמדת התאוה ולא ישקוט ולא ינוח עד אשר תשיג ידו את התאוה בפועל ממש.

הערות והוספות

לתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם',
ולמעשה אינו עומד בדיבורו, שהרי משוטט
בעינו בכל מקום, ואם אכן חשקה נפשו
להעיד עדות אמת על הקב"ה אזי מחויב
הוא לשמור על עצמו מכל משמר שלא
לתור אחרי העינים.

נמצא שהעין הוא אם כל חטאת ואם אינו שומר עליה כעל כל משמר ומתיר לעינו לשוטט בכל מקום שרק תרצה, או אז יכולים העיניים לגרור את האדם לידי אבדון וכליה רח"ל, וכלשון רש"י (במדבר טו, לט), "הלב והעינים הם מרגלים לגוף ומסרסרים לו את העבירות, העין רואה והלב חומד והגוף עושה את העבירות", כלומר, ברגע שהתיר האדם את עינו ופקחן לכל רוחות הארץ, כבר אין לו שליטה כל כך על גופו שלא יחטא ח"ו.

ועל כגון דא אמרו בגמרא (סוטה ת.) "אין יצר הרע שולט אלא במה שענינו רואות", כי לאחר שכבר ראה האדם את מה שראה, הרי הוא מאבד את השליטה על עצמו, ומעתה, הבעל הבית האמתי על נפשו הוא לא אחר מאשר היצר הרע בכבודו ובעצמו. וכדכתב בספר ה'פרישה' (או"ח סימן א) שראיית איסור הוא לא הכנה לעבירה גרידא, אלא הוא תחילת העבירה עצמה, כי לאחר שכבר ראה בעינו את מה שלא היה צריך לראות שוב אין לאדם שליטה על מעשיו, וכלשונו שם: "אם יראה ברעה שוב אי אפשר לכבוש יצרו, כי העיניים הם תחילת ועיקר הגרם בכל העבירות, כי מן הראיה באה החמדה ללב ומן הלב הרגלים רצים לעשות המעשה"³.

הערות והוספות

עומד לו יהודי ומארגן מנין נוסף למנחה, התפלא רבי שמואל בפני השני, מדוע אינך יכול להצטרף ולהתפלל עם המנין ההוא, למה זה לארגן שני מניינים באותו העת, ענה לו הלה: מה?! וכי אינך יודע?! הלא אשתו של החזן מן המניין ההוא הולכת בגילוי ראש רח"ל ואסור להשתתף בתפלתו. ומנין לך זאת? תמה רבי שמואל. מה זאת אומרת?! כמו עיני ראיתי אותה הולכת בצורה שהוא כנגד דת משה וישראל!!! נענה אליו רבי שמואל ואמר: אם אכן אמת בפ"ך שאתה

ג. רואים אנו מכאן, שהנותן דרור לעינו להתבונן במראות אסורות אינו טוב ככהוא זה ממי שכבר נכשל בגופו של איסור, כי סופו של המפקיר את עינו להיכשל רח"ל, ומסופר על החסיד הנודע **רבי שמואל מעד** זצ"ל, שהיה איש חשוב מאד ומורם מעם, שפעם אחת הגיע אל השטיבלאך בכדי להתפלל תפלת מנחה, שם התכוון להיכנס אל אחד השטיבלאך אשר כבר היו מכוונים שם עשרה אנשים שהתכוונו להתחיל את התפילה, והנה הוא מבחין שבעבר השני

מי שאינו נזהר בזה - לא ינקה מדינה של גיהנם

ובל מי שאינו נזהר בדברים אלו גדול עווננו מנשוא, ולא יועילו לו כל התורה ומעשים טובים שעשה כל ימי חייו, ואפילו אם הוא צדיק גדול ועובד ה' ביגיעה, אם לא ישמור על עינו שוא שקד כל ימיו, וכדאיתא בגמרא במסכת ברכות (סא.), "תנו רבנן, המרצה מעות לאשה מידו לידה כדי להסתכל בה, אפילו יש בידו תורה ומעשים טובים כמשה רבינו לא ינקה מדינה של גיהנם, שנאמר (משלי יא, כא) 'יד ליד לא ינקה רע' - לא ינקה מדינה של גיהנם".

נוראות התבטא הרה"ק בעל ה'שומר אמונים' בחיבורו 'טהרת הקודש' (מאמר פגם עינים פרק א) על מאמר חז"ל זה, וכתב שלא בכדי נקטה הגמרא את הדוגמא של משה רבינו, אלא בכדי להשמיענו את חומר העניין של ראייה אסורה, שהלא משה רבינו היה מבחר המין האנושי, ועליו העיד הקב"ה (דברים לד, י), "ולא קם נביא עוד בישראל כמשה אשר ידעו ה' פנים אל פנים", ובכל זאת, אם יבוא אדם, אפילו כערכו של משה רבינו, ויסתכל במקום האסור לו להסתכל, לא יועילו כל תורה ומעשים טובים שבידו להינצל מדינה של גיהנם¹.

הערות והוספות

ז"ל (ברכות סא: עירובין יח:) 'המרצה מעות לאשה מידו [לידה] כדי להסתכל בה, אפילו הוא כמשה רבינו שקיבל את הלוחות מידו של הקב"ה, לא ינקה מדינה של גיהנם' עיי"ש. וזהו אפילו 'מחזה ש-ד-י יחזה', כשגדול מאוד שיש לו התגלות ומחזה ש-ד-י יחזה. - מכל מקום 'נופל' בגיהנם כשיש לו 'גלוי עינים', שמסתכל בדברים האסורים. עכל"ק הנורא.

בעצמך ראית אותה באופן שאתה מתאר, אם כן בבקשה ממן הצטרף גם אתה אל המנין של בעלה ואני אשאר להתפלל כאן... ד. הלום מצאנו מורגניתא טבא בספר 'דברי שלום' (פרשת בלק) להרה"ק רבי שלום מבראהין - קוידנוב ז"ע (תר"א - תרפ"ו) על הפסוק (במדבר כד, ד) "אשר מחזה ש-ד-י יחזה, נופל וגלוי עינים": וזה לשונו: נראה לי לומר על דרך הרמז, על פי מה שאמרו

ולא לעצמו בלבד הוא מזיק בראיה זו אלא לכל ישראל, כי מי שלא נזהר בעיניו גורם לסילוק השראת השכינה מקרב מחננו, כמו שכתוב בתורה הקדושה (דברים כג, טו) "והיה מחניך קדוש ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך", ומכאן למדו חכמינו ז"ל (ברכות כה:), שאסור לומר דבר שבקדושה כנגד מראה אסור וכן גם פסקו בשולחן ערוך (או"ח עה, ה), ויש לנו לדייק ממה שנקט הכתוב בלשון ראייה - ולא יראה בך - שבא להורות לנו שעיקר הפגם תלוי בראייה, ואם האדם אינו שומר על עיניו כראוי אזי הוא גורם לסילוק השראת השכינה - 'ושב מאחריך' - רח"ל.

אך יותר מזה יש לומר, שהמסתכל במקומות האסורים ומכח זה נולדה מחשבה רעה בתוך הלב, אזי נחשב לו הדבר כפגם איום ונורא, וכפי הנודע מה שכתב הגה"ק רבי חיים וואלאזינער זי"ע (נפש החיים שער א פרק ד), שתבנית וצורת האדם דומה לתבנית וצורת בית המקדש, כל איבר ואיבר של האדם הוא כנגד חלק אחר מבית המקדש, ואילו הלב שהוא המרכז של גוף האדם הוא כנגד בית קדשי הקדשים - המרכז והעיקר של בית המקדש, וכעין הלשון שאמרו חז"ל (משנה ברכות ד, ה), 'יכוין את לבו כנגד בית קדש הקדשים', שהלב מכוון כנגד בית קדשי הקדשים.

ובותב מוהר"ח מוואלזין, כי לפי זה יוצא שמחשבה רעה בתוך ליבו של איש ישראל גרוע יותר ממעשהו הנבזה של טיטוס הרשע שטימא את בית קדשי הקדשים בחוצפה ובעזות מצח, ומתוך דבריו אנו למדים עד היכן מגעת חומר העניין של ראייה אסורה, כי ע"י ראייה שאינה הגונה עלולים להתעורר מחשבות רעות בתוך הלב, וח"ו שלא נחלל את מקום בית קדשי הקדשים.

'לא תתורו' - על אף שמצד הטבע נמשך האדם אחרי זה

ואם יאמר האומר, הנה באמת ברצוני לשמור על עיני מאד מאד, אולם מה אעשה שאין זה בכוחי, דבר זה הוא היפך הטבע ממש, הן הגוף החומרי

מורכב מחומר גס ועב המושך תמיד אל התאוות הבהמיות, והיאך מסוגל האדם להתגבר על הטבע החקוק בחביוני נפשו עמוק עמוק מי ימצאנו, וכי אפשר לדרוש מהאדם שיהיה כמו מלאך, הלא המלאך אין לו גוף ואין לו יצר הרע שמושך אותו אל הרע, אבל מה יעשה האדם שנפשו כלואה בתוך הגוף, כיצד בכלל יוכל להתגבר על הנטייה הטבעית.

התשובה לכך פשוטה מאד, התורה עצמה בשעה שציוותה אותנו ואמרה 'ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם', הוסיפה יחד עם זה לומר - 'אשר אתם זונים אחריהם', דהיינו שהתורה הכירה בקושי של בני האדם ובנטייה הטבעית של האדם להימשך אחר מראות עיניו, וכלשון רבינו ה'חפץ חיים', בספרו 'בית ישראל' (פרק ו) - 'לא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם - אשר אתם זונים אחריהם - והתורה העידה שרגיל האדם להכשל בהם', ובכל זאת לא נמנעה התורה מלצוות אותנו על השמירה וההתרחקות ממראות אסורות, זאת אומרת, שלמרות הכל הכח להישמר נמצא בדינו, כי אילו היה זה למעלה מכח אנוש וכגזירה שאין הציבור יכול לעמוד בזה, לא הייתה התורה מצווה על כך.

ביתר ביאור כתב רבינו ה'אור החיים' הק' בפרשת 'אחרי מות' (ויקרא יח, ב), שם ביאר את החילוק היסודי בין תאוות העריות לבין שאר האיסורים, כי גם אם בשאר האיסורים יש כח ביד האדם להתגבר עליהם שלא להיכשל בהם, אולם משונה תאוה זו מכולם שהוא למעלה מכח אנוש, ובדרך הטבע לא שייך כמעט שהאדם יתגבר עליהם.

ושת סיבות בדבר, ראשית כל, מפני שלב האדם מעצם טבעו מושך אל התאוות הבהמיות, ושנית, לאחר שהאדם כבר ראה בעיניו מראות אסורות שוב אינם מרפים הללו מנגד עיניו ומושכים אותו בכח לדבר עבירה, ועל אחת כמה וכמה כאשר כבר נפגשו ב' הסיבות גם יחד, נטיית הלב

ומראות האיסור, שאז כמעט ואין מציאות טבעית להתגבר על כך, והדרך היחידה שלא לבוא לידי איסור הוא רק ע"י הרחקת המחשבות האסורות ושמירת העין מלכתחילה שלא להסתכל היכן שאינו צריך, וכלשון קדשו, "ולא יושג הנצחון החפץ אלא דוקא באמצעות הרחקת הדבר מדעתו ומחשבתו לבל ראות הכיעור ולא יחשוב בו, אבל אם עיניו יביטו בדבר הנה הוא מסתכן"^ה.

אולם יחד עם זאת – מבאר ה'אור החיים' הק' – האציל הקב"ה כח עליון לבני ישראל עם קרובו שיוכלו להתגבר גם על התאוות אשר בדרך הטבע קשה לפרוש מהם, ומבאר את זאת בתוך דברי הפסוק בפרשת 'אחרי מות', שם עוסקת התורה באיסורי העריות וכתבה שם התורה (ויקרא יח, ב), "דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם אני ה' אלקיכם, כמעשה ארץ מצרים אשר ישבתם בה לא תעשו, וכמעשה ארץ כנען אשר אשר אני מביא אתכם שמה לא תעשו".

ומגלה לנו האור החיים הק' מילין יקירין מכבשונו של עולם, שנתכוון הקב"ה לומר בזה לבני ישראל, הנה הייתם משוקעים בארץ מצרים מקום הטומאה והזימה, אשר בדרך הטבע מי שנפל באותו מקום כבר אינו יכול

הערות והוספות

הבחור להסביר שהוא לא יתערב בקהל אלא יהיה בפניה נפרדת יחד עם הוריו וכפי שמכיר את עצמו לא יזיק לו השהות במקום, אמר לו רבי אליהו בנהמת קודש, הנה נא זקנתי ואני כבן שמונים שנה, מה גם שאיני רואה אלא על עין אחת בלבד, ובכל זאת בכל אימת שאני צריך לצאת לרחוב אני מרתת שמא אכשל בראיה שאינה טובה, ואילו אתה בחור צעיר שהדמים רותחים בך ושתי עיניך בריאים ושלמים ב"ה וכיצד אתה מסוגל לומר שהמראות ממקום שכזה לא יזיקו לך?!

ה. דבר זה הוא מילתא דפשיטא, שאין אדם אחד בארץ שיכול להעיד על עצמו באמת ובתמים כי הוא יכול לראות בעיניו כל מה שליבו חפץ ולא יזיק לו כלל, היות שזהו מנוגד לטבע, וכמו שמספרים על הגאון הצדיק **רבי אליהו לופיאן** זצוק"ל, שפעם בא אליו בחור אחד משיבתו ובקש ממנו רשות לנסוע לביתו לצורך שמחת נישואין אצל קרובי משפחה שלא נמנו על מחנה יראי ה', רבי אליהו לא הסכים שייסע מחמת התערבות שתשרור באותו חתונה, ניסה

לפרוש מהם, ובכל זאת הוצאתי אתכם משם ורוממתי אתכם מכל הטומאות השפלות, אין זאת אלא כי 'אני ה' אלוֹקֵיכֶם', אני נותן לכם את הכח והעוז להתגבר ולפרוש מכל התאוות אשר הלב מושך אחריהם ללא הרף, וגם עתה, כאשר אתם עומדים להיכנס אל ארץ ישראל שם נמצאים הכנענים, שגם הם מלומדים בטומאה, גם עליהם תוכלו להתגבר ולפרוש מן הטומאה, ואף על פי שבדרך הטבע אי אפשר להתגבר על טומאה זו אבל לכם נתתי הכח להתגבר על כל מיני התאוות הרעות אשר סתם בני אדם אינם יכולים להתגבר עליהם!.

על כל פנים חזינן מתוך דבריו הקדושים של ה'אור החיים' הק' כי מצד הטבע קשה ביותר לאדם להתגבר על טבע לכו שנוטה אל הרע והמאוס, ואילולא הקדוש ברוך הוא עוזרו אינו יכול לו כלל, אבל מוכן מאליו ששמירה עליונה, זו אינה מועילה רק עבור מי שחפץ באמת ובתמים להתגבר על תאוות ליבו,

הערות והוספות

והא לך לשונו הבהיר: ואל זה רמז הפסוק 'ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם', רצה לומר, להרגיל לעשות ההיפוך מחומדת הלב והעין תרי סרסורי דחטאה, ואי תקשי לך אם כן למה נתן ה' בלב האדם זו החמדה אחרי שאינו רוצה שילך האדם אחריה, לזה אמר 'אשר אתם זונים אחריהם למען תזכרו', ר"ל שזו התאוה ניתן בכם למען תזכרו, ר"ל שזהו עיקר העבודה, ועל ידי זה 'ועשיתם את כל מצותי', ר"ל כל מעשיכם הטובים אשר נעשים מצד שלימותכם יהיו נקראים מצות, שאם לא תעבדו מצד החסרונות אז אותן המעשים טובים שמצד השלימות אינם נקראים כלל בשם מצות, וכמ"ש לעיל.

ו. ובספר 'ערבי נחל' (פרשת שלח - דרוש ה) עמד ותהה, אם באמת חפץ הקב"ה שבני ישראל לא ייכשלו בתאוות המגונות, אם כן מדוע זה ברא בעולמו את כח המשיכה והתאוה, ומדוע צריך להכניס את הבריות לידי נסיונות שיקשה להם לעמוד בפניהם. ומתריץ, שהקב"ה הטביע את הטבע הזה אצל הבריות בכדי שיזכרו תמיד את התכלית שלהם בעולם, שהוא להתגבר על היצר הרע ועל כל התאוות רעות, ואם לא יהיה נסיון לעבור עליהם אזי לא יהיה שום רבותא במה שלא ייכשלו בהם, כל המעלה של האדם בעולם הזה הוא רק מפני שיש לו נסיון ומשיכה אל הרע והוא מתגבר בכח לעשות את רצון ה' שהוא ההיפך הגמור מנטיית לבו.

אולם מי שחפץ לילך אחר שרירות לבו ולהפקיר את עיניו ולבו אל בחינת הרע, בוודאי שלא יועיל לו כל שמירה.

ובך כותב ה'אור החיים' הק' בפרשת קדושים (שם יט, ב), "ולצד שיאמר אדם הלא דבר זה אינו ברשותי, שהגם שאשמור עצמי ביום אף על פי כן בלילה אין הדבר תלוי בידי, לזה אמר 'כי קדוש אני ה' אלהיכם', וכיון שאני קדוש ואני עמכם אני אמנע בחינת הטומאה מגשת לאיש הישראלי - זולת אם אדם יחשוב בבחינת הרע אז שולל ממנו השראת שכינה ושורה עליו בחינת הרע..."

ועוצם עיניו מראות ברע - עד היכן מגעת חובת השמירה

חובת השמירה בעינים אלו צריכה להיות עד הקצה האחרון, להיזהר במאה שערי היתר ובלבד שלא להיכשל אפילו בשער אחד של איסור, כי לאחר שלא שמר את עיניו כראוי מתגברים עליו נסיונות נוראות אשר תוצאותיו מי ישורנה, וכדדרשינן בגמרא על הפסוק (דברים כג, י) 'ונשמרת מכל דבר רע', (עבודה זרה כ), "שלא יסתכל אדם באשה נאה ואפילו פנויה", וכופלת שם הגמרא (שם:): את דבריה ואומרת, "ונשמרת מכל דבר רע - שלא יהרהר אדם ביום ויבוא לידי טומאה בלילה".

עד כדי כך מגעת חובת השמירה וההתרחקות מכל סרך של איסור, שחלילה לא יכנס אפילו בצל צלו של נסיון, ופעמים שהאדם חושב כי הוא צדיק וקדוש ואפילו בעל שמירת עיניים ייקרא, אולם באמת הוא חוטא ופושע גמור, שהרי הנביא משבח את מי ששומר על עיניו ואינו מביט בדברים רעים, כמו שנאמר (ישעיה לג, טו) "ועוצם עיניו מראות ברע", ואמרו בגמרא (בבא בתרא נז:), שכל השבח בפסוק מגיע רק למי שבלית ברירה ממש היה צריך לעבור ליד הנהר סמוך למקום שמכבסים שם הנשים את הכביסה, ובכל זאת עצם את עיניו שלא לראותן במלאכתן, עליו הכתוב משבח ואומר.

אולם אם היה שם בסמוך דרך אחרת - דרכא אחרינא - שאפשר להקיף את מקום הכביסה ולהימנע מללכת שם, והוא עבר בדרך הסמוכה לנשים, אותו אדם נקרא רשע, וביאר שם הרשב"ם, שנקרא רשע אפילו אם בדרך הילוכו עצם את עיניו ולא הביט לצדדים, היות שלא היה לו לילך כלל בדרך הזה שיש בו נסיונות בשמירת עיניים, כמו שאמרו בגמרא (חולין מד:): 'הרחק מן הכיעור ומן הדומה לו'. ושמע מינה, שאפילו אם אותו אדם עוצם את עיניו כראוי ומדמה בדעתו שהוא צדיק הדור, עדיין קורא לו הגמרא בשם רשע, כי לא היה לו להכניס את עצמו למקום של נסיון בשמירת עיניים!

ישיבת כרכים קשה - איה הקדשה היא בעינים

דבר זה הוא מן הדברים שצריכים תמיד חיזוק, השכם והערב, בפרט בזמננו שאנו מתגוררים בכרכים הגדולים וצריכים ללכת הרבה ברחוב העיר, ורחובות העיר כידוע אינם מן המקומות שאפשר לשאוב בהם הרבה יראת שמים, בפרט בשווקים וברחובות המרכזיים אשר מלאים מזן אל זן באנשים שונים ומשונים, אשר עצם השהות במקום כזה, אפילו בדרך העברה בעלמא, מביאה על האדם כל מיני נסיונות בשמירת עיניים.

וביותר בדורנו האחרון, דור עני, אשר חוצפה יסגי ומלאה הארץ בנסיונות שונות ומשונות אשר לא שיערום אבותינו ואבות אבותינו מימות עולם, וכל מה שהאריכו הספרים הקדושים בהתעוררות על חובת שמירת עיניים לא דברו אלא על הנסיונות של ימיהם הם, שהיו כאין וכאפס לעומת

הערות והוספות

הדרך הארוכה משום 'איכא דרכא אחרינא', אבל אליבא דכו"ע מוסכם שאין זה דבר פשוט כלל.

ז. בספרי האחרונים דנו האם בשעה שהדרך השנית ארוכה יותר מן הדרך שהנשים מכבסות שם, האם גם אז מחויב ללכת מן

מה שקורה היום בחוצות קריה, ואם לא נשמור על בבת עינינו מכל משמר להיכן נגיע.

וידועים הדברים שכתב בספר הק' 'תפארת שלמה' (פרשת בלק), שם פירש את הכתוב (בראשית לח, כא) "איה הקדושה היא בעינים", וזה לשונו: "ידוע כי עיקר הקדושה של האדם בשמירת העינים בחינת הראות, כמו שכתוב 'איה הקדושה היא בעינים' - הקדושה הוא בעינים, לכן צריך שמירה מעולה מאד כי היזק ראה שמה היזק", עד כאן לשונו. וכהמשך לדבריו אפשר להוסיף ולומר שעיקר קדושת האדם ניכרת בשעה שהאדם הולך ברחוב העיר על אם הדרך ושומר על עיניו כראוי, כדכתיב בפסוק (שם) "איה הקדושה הוא בעינים על הדרך", כלומר, עיקר הקדושה נבחנת בשעה ששומר על עיניו כשהולך בדרך.

לפיכך מוטלת החובה על כל אחד ואחד בשעה שמתכוון לצאת אל רחוב העיר, לחשוב כמה פעמים האם באמת יציאתו נחוצה או שאפשר לוותר על זה, ואף כאשר יגמור בדעתו שהיציאה נחוצה לו, גם אז לא ייצא בסתם כך, אלא יחשב בתחילה את דרכיו ואת הנתיבות אשר בהם ילך, אולי יכול להקיף את הרחובות ההומים וללכת מדרכים צדדיות אשר מטבע הדברים נקיים יותר ממראות שאינם מהוגנים, כי בדברים אלו נבחנים יראי ה' האמתיים עד כמה הם דורשים את השי"ת, ובפרט בדברים אלו שהם מסורים ללב ואי אפשר לעשות את זאת לשם יוהרה וכבוד, שאין אף אחד מרגיש ויודע בהם האם נשמר אם לאו רק הוא לבדו.

ונשמרתם מאד לנפשותיכם - ולא תתורו אחרי עיניכם

בכדי לשבר את האוזן להבין עד היכן הדברים מגיעים נביא את מה שכותב "כ"ק הגה"צ רבי יעקב מאיר שכטר שליט"א בכתביו (ספר 'אוסף אמרים'), שם מספר על הגאון הצדיק המופלא רבי אהרן כהן צוק"ל - ראש ישיבת

חברון, שכל פעם כשהיה צריך לצאת לדרך היה מקפיד לומר שהוא מקבל על עצמו ב' מצוות, האחת, המצוה של 'ונשמרתם מאד לנפשותיכם', שהרי הרחוב מלא בסכנות בגשמיות, כל מיני פורעניות המתרגשות לבא בדרך, כמו כן קיבל על עצמו גם את המצוה של 'ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם', להינצל מכל מיני ראיות אסורות.

מעובדא זו אנו יכולים להבין את היקף הסכנה של ראיות אסורות, וכמו שבמקום של סכנה גשמית מבין כל אחד שצריך זהירות גדולה ורחמים מרובים שלא יפגע ממנה, אותו העניין ממש הוא גם בעסקי סכנות רוחניות, שצריכים לעשות כל טצדקי שבעולם ולבקש רחמים שחלילה לא יינזק מהם ולא יפגוש בהם בלכתו בדרך, וכן גם היה נוהג לומר כ"ק אדמו"ר רבי אהרן הכהן רוזנפלד מפנינסק - קארלין צוק"ל, שכל אימת שיוצא האדם לרחוב חייב לומר 'תפילת הדרך' שלא ייקרה בדרכו סכנות רוחניות ח"ו ולא ינזק מהם".

ומרה טובה מרובה, שאם היה צריך לעבור ברחובה של עיר והצליח לשמור על עיניו כראוי ולא נכשל בהם, צריך לשמוח ולהודות להשי"ת על כך, וכדמטי משמיה של הרה"ק בעל ה'בית אהרן' מקארלין זי"ע, שכאשר יהודי עבר בשוק והצליח להימנע ממראות שאינם מהוגנים צריך לצאת ברקידה ולזמר 'ארוממך ה' כי דליתני'.

הערות והוספות

והסתכלות בעריות ושיחתן, שיקדים תפילה לצרה וקודם לכתו בדרך או בבוקר או השכם יאמר: רבונו של עולם, הנני הולך בגיא צלמות ומקום מסוכן, הושיעני מיצר הרע ומחטאים ומעוונות, ובפרט מעבירה פלונית. וירבה בזה מקירות לבו וישיעהו ה'.

ת. ובספר 'כתר ראש' (אות עג) שכתב רבי אשר אב"ד טיקטין זצ"ל - תלמיד רבי חיים מוואלאזין זי"ע - ענינים שראה אצל רבו וגם לרבות מה שסיפר הגר"ח מרבו אדונינו הגר"א ז"ל, ובתוך הדברים מביא בזה הלשון: תרופה לכעס ודברים בטלים

ואין שום תירוץ שלא להיזהר בזה, שהרי בכדי לשמור על העין אין צריך לעשות איזה פעולות עצומות ונוראות, כל מה שצריך הוא רק לעצום את העין או להסיטו למקום אחר, וכדכתבו בספרי יראה (ראה ספר חסידים - קמח), שהקב"ה ברא עיניים לראות ויחד עם העיניים ברא עפעפיים בכדי לסגור על העין בשעה שצריך לעצום את העין מראות ברעה, ולכן בכל אימת שמזדמן לנגד עיניו ראייה שאינה טובה יעצום מיד את העיניים לבל יחזה ברעה^ט.

כיצד 'תנה בני לבך לוי' - על ידי 'ועיניך דרכי תצורנה'

אבן, כל מי שזוכה לשמור על עצמו ולהתגבר על מראית עינו, עליו מעיד הקב"ה היודע תעלומות ואומר 'אתה משלי', לא פחות ולא יותר, הקב"ה בכבודו ובעצמו מעיד על אדם זה שהוא משלו, מי צריך יותר מזה, שהקב"ה יכריז עלינו שאנו משלו, וכדאיתא מפורש בגמרא ירושלמי (ברכות ט). בזה הלשון: "לא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם - אמר רבי לוי, ליבא ועינא תרין סרסורין דחטאה דכתיב (משלי כג, כו) 'תנה בני לבך לי ועיניך דרכי תצורנה' - אמר הקדוש ברוך הוא - אי יהבת לי לבך ועיניך אנא ידע דאת לי" [הלב והעין

הערות והוספות

העונש שנענשו בחטאם סובלים אנו עד לעצם היום הזה, עתה שווה בנפשך, אם בשעה שציווה הקב"ה בפירוש - 'יתורו' - לפקוח עינים ולראות, לא עלתה בידם וכשלו בכח עין מראיתם, על אחת כמה וכמה כאשר הקב"ה מצווה לנו בפירוש 'ולא תתורו' - אל תתבוננו ואל תזונו את עיניכם במראות אסורות, בוודאי שאין שום דבר טוב יכול לצאת מראיה אסורה שכזאת.

ט. המגיד מישרים הנודע, הגאון הצדיק רבי **שלום שבדרון** זצ"ל, נוהג היה להסביר בדרך חידוד ומליצה את חומר הקלקול היוצא מראיה אסורה, שהלא בפרשת המרגלים ציווה להם הקב"ה לתור בעיניהם את ארץ ישראל, כמו שנאמר (במדבר יג, ב), "שלח לך אנשים ויתורו את ארץ כנען", אולם כידוע, לבסוף השתמשו בכח ראייתם לרעה והוציאו את דיבת הארץ רעה, ומן

הם שני סרסורים המתווכים לאדם את החטא, ומי שמוסר את עינו וליבו לשמים, כלומר, ששומר עליהם שלא להשתמש בהם לרעה, עליו מעיד הקב"ה 'אני יודע שאתה משלי'].

הרה"ק רבי אהרן ראטה זי"ע (טהרת הקודש - מאמר פגם עינים פרק א) מדקדק במאמר זה והקשה, הנה בכתוב כאן נאמר 'תנה בני לבך לי', וקשה, כיצד בכלל יכולים לבקש מאדם מן השורה שימסור את ליבו להשי"ת, הלא רק הצדיקים יש להם שליטה על הלב, כדאמרו רבותינו ז"ל (בראשית רבה פ' נח - לה, י) "הצדיקים לבן ברשותך", מה שאין כן "הרשעים הן ברשות לבן", ואילו רוב האנשים בזמננו לא רק שאינם צדיקים אלא אפילו לדרגת בינוני לא זכו להגיע, כמבואר בספר התניא (ליקוטי אמרים פרק יב) שהבינוני "לא עבר עבירה מימיו ולא יעבור לעולם ולא נקרא עליו שם רשע אפילו שעה אחת ורגע אחד כל ימיו", ואם רוב אינשי דעלמא אינם נכללים בגדר של צדיק כיצד זה ייתכן לבקש מרובא דעלמא למסור את לבם להשי"ת, דבר שאינו מסור כלל ברשותם.

אלא יש לומר, שהכתוב עצמו מתרץ את הקושיא הזאת מיניה וביה, ובהמשך דברי הכתוב 'ועיניך דרכי תצורנה' מתיישב גם הרישא של הפסוק, וכך נדרשת הכתוב, כיצד תוכל לקיים את 'תנה בני לבך לי', על ידי - 'ועיניך דרכי תצורנה', על ידי שתנצור את העין מלראות ברע הנך מוסר את הלב לאבינו שבשמים.

הביאור בזה הוא פשוט מאד, שהרי אמרו חז"ל כי אין יצר הרע שולט ואין הלב חומד אלא את מה שהעיניים רואות, זאת אומרת, שלעין יש השפעה מכרעת על הלב והעין הוא זה שקובע ללב על מה יהרהר ומה לא, וכאשר העין השביעה את עצמה חלילה בראיות אסורות, אזי הלב מתמלא במחשבות של איסור ובהרהורים רעים ואז ממילא נוטה הלב מדרך הישר והטוב, מה שאין כן אם האדם שומר בכל תוקף על כבת עינו שלא יביט במה שאינו צריך, או אז יפנה לבבו מאליו אל השי"ת, שהרי אין לו ללב מה שימשוך אותו לדברים רעים ומגונים.

ולפי האמור כאן יוצא, שכל אחד ואחד, אפילו אם עדיין אינו במדרגה של צדיק, ואף אינו במדרגה של 'צדיקים לבן ברשותן', אף על פי כן יש לו הכח למסור את הלב אל השי"ת, וזאת על ידי שישמור את עיניו מכל משמר לבל יביט חלילה בדברים האסורים, או אז בלאו הכי יפנה לבבו אל ה', כי כאשר אין 'עין רואה' אזי גם אין 'לב חומד'.

תנא דמסייע לדברים אלה נוכל להביא מדברי רבינו צדוק הכהן מלובלין זי"ע (פרי צדיק - חנוכה אות כ), שהביא את מאמר הגמרא במסכת עבודה זרה (כח:), שהתירה לחלל שבת על חולי העין, למרות שבדרך כלל אסור לחלל שבת על אבר שאין הנשמה תלויה בו, ומדוע התירו לחלל שבת על חולי העין, אמר שמואל, "שוריני דעינא באובנתא דליבא תלו", כלומר, מאור העינים תלוי בעורקי ובטרפשי הלב, ומשום כך יש לחשוש שמא חולי העין ישפיע על הלב, ויגיע לכדי סכנה.

על כל פנים חזינן מדברי הגמרא הללו, שבריאות ושלמות הלב תלוי בבריאות העין, וכשם שבריאות הלב הגשמי תלוי בבריאות העיניים של בשר, כך גם קדושת ושלמות הלב הרוחני תלוי בקדושת העיניים, שאם העיניים קדושות בקדושה של מעלה ואין בהם שום חולי רח"ל, דהיינו שאינם נגועים במראות אסורות, אזי גם הלב קדוש ובריא בתכלית הקדושה ומסור הלב בלתי אל ה' לבדו.

לא תתורו אחרי עיניכם - והייתם קדושים

בך גם צריך לדעת, שכל תכליתנו וביאתנו להאי עלמא, הוא בכדי שנתעלה בטפח וטפחיים מעל החומריות ונתקדש בקדושה של מעלה, שהרי כל פינות שאתה פונה בתורה הקדושה אתה מוצא את הציווי המפורש על הקדושה, כמו שנאמר (שמות יט, ו) "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש", וכן נאמר (ויקרא יט, ב) "קדושים תהיו כי קדוש אני ה' אלקיכם", ועוד שם (כ, ז),

"והתקדשתם והייתם קדושים כי אני ה' אלקיכם", וכיוצא בזה אתה מוצא עוד הרבה בתורה הקדושה¹.

בדרך זה היה מפרש הרה"ק **מקאצק זי"ע** (שיח שרפי קודש - משפטים) את הכתוב בפרשת משפטים (שמות כב, ל) "ואנשי קודש תהיון לי", שבזה נתכוונה התורה הקדושה להנחיל לנו את התביעה האלוקית הנצחית שנהיה תמיד קדושים בקדושה של מעלה, 'ואנשי קודש תהיון לי' - מענטשליך הייליג זאלט עטץ זיין ציא מיר', כי עיקר החפץ של הקב"ה הוא שבני ישראל יתנהגו בקדושה ובטהרה.

והנה, מקובלים אנו מן הספרים הקדושים, שאין שום מציאות שבעולם להשיג את מעלת הקדושה בלא שיהא זהיר מקודם בקדושת הראייה, ואפילו אם יקיים האדם את כל התורה כולה על כל פרטיה ודקדוקיה אבל לא יהיה שלם בשמירת העיניים, עדיין לא יוכל להיקרא קדוש.

הערות והוספות

קלונימוס קלמן שפירא צ"ק"ל הי"ד, בספרו הנפלא 'חובת התלמידים' (פרק יא), וזה לשונו: ולא את אמונת ד' וכי הוא מלא כל העולמות בלבד תתרגל לחשוב תמיד, רק גם את תכליתך ותכלית כל ישראל שדברנו לעיל והתנאי שהתנה הקב"ה עמנו 'והייתם לי סגולה ממלכת כהנים וגוי קדוש וכו'', תחשוב כפעם בפעם עד שלא יהי' תכלית הזה בעיניך כדבר היוצא מן הכלל, כאילו דרשנו ממך דברים נוספים שאפשר גם בלעדיהם, רק בעיניך תראה שבאופן אחר אי אפשר להיות ישראל. ובמדה שתתרגל במחשבות אלו תשתנה כל השקפתך על העולם, על עם ישראל ועליך, להיות אחרת. קדושה עליונה

י. וראה ב'ספורנו' פרשת שמיני (ויקרא יא, מה) שכתב, כי כל העניין שהוציא אותנו הקב"ה מארץ מצרים היה רק בכדי שנתעלה במעלות הקדושה, וזה לשונו: כי אני ה' המעלה אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלקים. וראוי לכם שתעשו זה ההשתדלות להתקדש ולהיות קדושים, כדי להפיק רצוני, כי אמנם כוננתי כשהוצאתי אתכם מארץ מצרים היה כדי שתשיגו זה, שאהיה לכם לאלקים בלתי אמצעי, ושתהיו קדושים ונצחיים בהדמותכם אלי במדות ובמושכלות, כי קדוש אני. עד כאן לשונו.

וראה דברים בהירים על זה העניין שכתב כ"ק אדמו"ר מפיאסעצנא, הגה"ק רבי

דיוקן נפלא לזה אנו מוצאים בפרשה דידן, פרשת ציצית ושמירת עיניים (במדבר טו), שהתורה הקדושה חוזרת כאן ב' פעמים על אותו המעלה הגדולה והסגולה הנפלאה של מצוות ציצית, בתחילה נאמר (פסוק לט) "וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה' ועשיתם אותם", מכאן ממשיכה התורה אל עניין טהרת הלב וקדושת העיניים - "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם", ומיד לאחר מכן (פסוק מ) שבה התורה וכופלת כעין הדברים הראשונים ממש - "למען תזכרו ועשיתם את כל מצותי", אלא שכאן יש כבר עוד הוספה שלא נאמר מקודם, התורה מוסיפה ואומרת תוך כדי דיבור - "והייתם קדושים לאלקיכם".

והמתבונן בעין אמת יראה כאן דבר נפלא, שבפעם הראשונה כאשר כתבה התורה 'וזכרתם את כל מצות ה'' לא נזכר כלל שעל ידי כך נעשה האדם בבחינת קדוש, רק בפעם השנית, לאחר שכבר הוסיפה התורה את העניין של 'ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם', או אז חזרה התורה לומר 'למען תזכרו ועשיתם - והייתם קדושים'.

ומן העובדא שהתורה הוסיפה את מעלת הקדושה רק לאחר הציווי של 'לא תתורו', משמע בעליל, שבכדי לזכות למעלת הקדושה לא די בעצם הזכירה והעשייה של המצוות, כי אפילו אם יזכור האדם ואף יקיים את כל מצוות ה' עדיין לא נעשה ראוי להתקרא 'קדוש', אכן, רק לאחר שיוסיף האדם להיזהר ולהישמר במצוה של 'ולא תתורו', או אז יוכל לזכות גם למעלה של

הערות והוספות

נדנדוד גשם ושטות, ותתמיד לבקש 'הורני ד' דרכך אהלך באמתך', הושיעני שאעבדך באמת ביראה ואהבה, וכל שתתמיד לבקש, תתמיד לעבוד.

וישראל, לא יהיו אצלך כב' דברים שונים ורחוקים, רק דא ודא אחת היא, וכשתרבה להתרגל בזה, וכשתעלה השקפתך זו, אז מעצמן גם בלבך תדאג כשתרגיש בך איזה

‘והייתם קדושים’, ומכאן אנו רואים כי שמירת עיניים שקולה כנגד כל התורה כולה, ומבלעדי זה לא יזכה לעולם לבחינת הקדושה^א.

אמר החכם - אין חוצץ בפני התאוה כעצימת עינים

אפם כי דבר זה הוא עבודה תמידית שאין לה הפסק, למן ימי הקטנות ועד ימי זקנה ושיבה, בכל עת תמיד מצווה האדם לשמור על עיניו מכל משמר לבל יביטו במקומות לא להם, ולא יועילו שום תירוצים על כך מדוע לא נשמר כראוי, שהרי שמירת עיניים הוא מן הפעולות הפשוטות ביותר, כל מה שצריך לעשות בשביל זה הוא אך ורק לעצום את העין ותו לא מידי, וכי מה קשה כל כך בעצימת העין, אין בזה שום פעולה קשה או טורח גופני, פשוט לעצום את העין ושוב אינו רואה מה שאינו צריך לראות.

וכראמרו בגמרא על לשון הכתוב (ישעיה לג, טו) ‘עוצם עיניו מראות ברע’ – שעולה על זה שעוצם את עיניו שלא לראות מה שאינו צריך לראות, וכן אמרו במסכת אבות (ה, כ), ‘יהודה בן תימא אומר הוי עז כנמר וקל כנשר’, ופירש מרן הבית יוסף (אורח חיים סימן א), “מה שאמר קל כנשר – כנגד

הערות והוספות

יועילו לו לאדם כל החומרות וההידורים שיעשה, הדבר הראשון שצריך זה שהראייה יהיה כדבעי וכנכון, ורק לאחר מכן יעלו לו לרצון כל המצוות ומעשים טובים, וכלל זה נוגע בכל התורה כולה, שתנאי קודם לכל עשיית המצוות הוא לתקן את ענין הראייה שיהיה בשלמות הראוי, ורק אם הראייה מתוקנת כהוגן אזי עולים לו לרצון כל מעשיו הטובים והמצוות האחרות.

יא. רבינו צדוק הכהן מלובלין (פרי צדיק חנוכה אות כ) הסמיך לעניין זה את הדין של נרות חנוכה, דאיתא בגמרא (שבת כב.) שהמניח את הנרות למעלה מעשרים אמה לא יצא ידי חובתו, אפילו אם עצם הדלקת הנרות היה באופן של מהדרין מן המהדרין, היות שבמקום גבוה כל כך לא שולטת העין ואינה יכולה לראות עד הגובה ההוא, זהו תורף דבריו. על כל פנים חזינן מכאן, שכאשר יש פגם בראייה לא

ראות העין וכו', לומר שתעצים עיניך מראות ברע... כי אם יפגע בדבר ערוה מהרה קל חיש יעצים עיניו מראות ברע".

ממש אין לך שמירה גדולה מזו, כי מי שעוצם את עיניו מראות ברע מונע מעצמו הרבה נסיונות קשות ורעות המצויות בכל מקום, אשר מי שכבר ראה אותם כמו עיניו שוב יקשה לו ביותר להתגבר על זה, וישנו לשון ידוע המובא בספרי מוסר, והובא ב'ספר חסידים' בזה הלשון: "אמר החכם - אין חוצץ בפני התאוה כעצימת עינים", שמע מינה שאין לך דבר המועיל יותר מאשר עצימת העין בכדי להינצל מכל דבר רע, עצום עיניך ואתה את נפשך הצלת.

ואם כי לכאורה נשמע הדבר כעניין פשוט ביותר, אבל הוא נכון רק למי שהתחיל לעבוד על כך בעודו רך בשנים ועדיין לא הרגיל את עינו לשוטט בדרך הפקר, כי לאחר שהאדם הרגיל את עינו להביט בכל פינה ופינה בלא מעצור, לא בנקל יעלה לו להיגמל מהרגליו המגונים, אכן לעולם אין זה מאוחר וכל זמן שהנר דולק אפשר לתקן, אבל אינו דומה הכובש את יצרו כשהוא בחר לכובש את יצרו כשהוא זקן.

ב"ק אדמו"ר רבי אהרן הכהן רוזנפלד זצוק"ל מפינסק קארלין היה מרעיש על כך ביותר, וטען שאין להמתין לשנות הבחורות בכדי להתחיל לעבוד על שמירת עינים, אלא כבר בשנות הילדות, כשעדיין אין אש התאוה בוער כל כך, כבר אז צריך להתחיל ולהרגיל אותם לשלוט על העיניים שלא יביטו בכל מקום, ואם ירגילו את עצמם בשנות הילדות אזי ההרגל נעשה טבע וכשיגדילו יגיע להם השמירה יותר בנקל".²⁷

הערות והוספות

באריכות גדולה לבאר את גודל הנחיצות להתחיל לעבוד על שמירת העינים בעוד

יב. דברים נפלאים בעניין זה מצאנו בספר 'חובת התלמידים' (פרק ג), שם מאריך

זהירות מיוחדת נדרשת בימי בין הזמנים ובשאר יומי דפגרא, שבו נהגו עלמא ללכת לטייל בגנות ובפרדסים בכדי לשאוף אוויר צח ולחדש את הכוחות, צריך אז שמירה מיוחדת שלא ללכת למקומות בהם המכשולות מצויות, על מנת שלא יכניס את עצמו לנסיונות לשווא, די לנו בנסיונות שאין אנו יכולים להימלט מהם ואיננו צריכים להוסיף על כך כמו דינו עוד נסיונות, וידוע מאנשים גדולים שאמרו כי ראייה אחת של איסור שראו בימי קטנותם הזיקה להם למשך כל ימי חייהם ולא יכלו להיפטר מזה, על כן החכם עיניו בראשו שלא להכניס את עצמו כלל לידי נסיון.

העוצם עיניו מראות ברע מקיים מצוה של 'ולא תתורו'

ובעמדנו כאן מחויבים אנו להדגיש את המבואר בספרים הקדושים, שמניעת העין מלהביט במראות אסורות הוא לא רק עניין של 'סור מרע',

הערות והוספות

ואותו הדבר נכון גם ברוחניות בכלל ולעניין שמירת עיניים בפרט, שאם ירגיל האדם את עצמו עוד בימי נעורתו להטות את ראשו מכל ראייה אסורה, אזי ייחרט הרגל זה במעמקי נפשו, עד שכל פעם שיעבור על אם הדרך וייקלע לנגדו איזה מראה אסור, לא יצטרך לחשוב כלל אם הן ואם לאו, אלא עוד בטרם יראה בעיניו את המראה ההוא כבר ירגיש מוחו בזה ויטה את ראשו מאליו. **ומוסיף** לציין שם, כי כמובן שאין עצה זו מועילה אלא למי שבאמת חפץ לשמור על עצמו מכל דבר רע ואף אינו משוטט ברחובות קריה בסתמא אלא מתו, שנצרך לזה ביותר.

האדם קטן וצעיר לימים, רצוי מאד לראות את דבריו בתוך הספר פנימה אך לתועלת העניין נביא כאן את תמצית ועיקרי הדברים. וכה הוא מסביר שם, שבימי הילדות מסוגל האדם להרגיל את מוחו לעשות כל מיני פעולות מבלי שאפילו יחשוב על כך בשעת מעשה, וכגון, תינוק קטן שצריך מחיצה מסביב למיטתו מאחר ואינו יכול לשמור על עצמו שלא ליפול ממיטתו באמצע שנתו, אולם לאחר שמתגדל אך קצת כבר אינו צריך שמירה על כך, כי אפילו באמצע תוקף השינה ירגיש שהגיע לקצה המיטה ובלא לחשוב כלל יתהפך מיד אל הצד השני בכדי שלא ליפול על הארץ.

אלא בנוסף לזה הוא גם בחינה של 'עשה טוב', וכלשון ה'פרישה' (או"ח סימן א') שכתב בזה הלשון: "תפריש עצמך מן המקומות שתבוא בהם לידי ראיית רעה, והוא זריזות ומעשה יתרה, ולא מניעת חטא לכד... וגם זה מיחשב מעשה לעבודת הבורא, שבזה המעשה שעוצם עיניו עובד השם יתברך".

הפליא עשות הרה"ק בעל התניא זי"ע (פרקים כז - כח) שהרחיב הרבה בעניין זה, וכתב בארוכה לבאר את מעלת השומר עצמו מראיות ומחשבות אסורות, וכתב כי השומר את עיניו שלא להביט במראות אסורות, הרי הוא מקיים בזה את המצוה של 'ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם' בפועל ממש, שהרי אמרו חז"ל (קדושין ט:), "ישב ולא עבר עבירה - נותנים לו שכר כעושה מצוה", וגם כאן, שנמנע מראיות אסורות נחשב לו הדבר לא רק כמניעה מן האיסור אלא כאילו עשה מצוה בפועל ממש.

שובו בנים שובבי"ם - תיקון על 'ושב מאחריך'

אך העיקר הוא שידע האדם אל נכון, כי גם אם בסופו של דבר לא עמד בנסיון, אלא הלך אחר שרירות לבו ולא שמר על עיניו כדבעי, גם אז יידע ששערי תשובה לא ננעלו, ואף אם עד עתה לא התנהג כהוגן הרי שמכאן ואילך יכול לתקן את מעשיו ולקבל על עצמו לשמור על עיניו מכל משמר, ואם כי כל השנה וכל הזמנים שווים לטובה להתחזק בהם בתיקון המעשים, אולם עולים על כולנה הימים האלה של ימי השובבי"ם שיש בהם סייעתא מיוחדת להתחזק ולתקן את כל אשר פגם בעינינים האלה, כידוע מן הספרים הקדושים וכפי שכבר הארכנו הרבה בבאר היטב בשאר המאמרים הנפלאים.

וסימנא מילתא הוא, שהרי הפגם שנעשה בשעה שהאדם אינו שומר על עיניו הוא הפגם הנורא של סילוק שכינה ח"ו, כדכתיב (דברים כג, טו) "והיה מחניך קדוש - ולא יראה בך ערות דבר - ושב מאחריך", וממה שנקטה התורה

הקדושה את הלשון 'ולא יראה', אנו רואים שעיקר הפגם הוא על ידי ראייה אסורה, ומכוח ראייה זו נעשה 'ושב מאחריך' רח"ל.

ומה שאנו צריכים לעשות בשעה כזאת של סילוק שכינה, הוא להשיב אלינו את השכינה הקדושה שנסתלקה מאתנו, ודבר זה אנו יכולים לעשות בימי השובבי"ם, שהרי כל המהות של ימי השובבי"ם הוא העניין של 'שובו בנים שובבים' (ירמיהו ג, כב), הקב"ה קורא לנו עתה באהבה ואחווה ורעות ואומר לנו 'שובו אלי ואשובה אליכם' (מלאכי ג, ז), ואם הפגם היה באופן של פירוד - 'ושב מאחריך', אזי גם התיקון צריך להיות באותו הענין - 'שובו בנים שובבים', 'ושבו בנים לגבולם' (ירמיהו לא, טז), מקודם גרמנו לסילוק השכינה 'מפריד אלוף' רח"ל, ועתה הננו שבים אליו בכל לב ובכל מאד, בבחינת 'מייחד אלוף'.

חשבתי דרכי ואשיבה - להחשיב כל פעולה טובה

אמת ונכון הדבר שהעבודה על כך איננה מן הדברים הקלים ביותר, כי מאחר שכבר נשתקע האדם בחטא קשה מאד לפרוש מזה, אבל אסור משום כך לבוא לידי יאוש ח"ו, אלא צריך להתחיל ולהתחזק קמעה קמעה, לא על ידי קבלות גדולות יותר מדי שלסוף לא יוכל לעמוד בהם, כמו שפירשו בספרים הקדושים (ראה 'צפנת פענח' פרשת בא בשם מוה"רן קסויר) על הפסוק (שמות כ, כג) "ולא תעלה במעלת על מזבחי אשר לא תגלה ערותך עליו", דהיינו שאסור לו לאדם לעלות במדרגתו יותר ממה שהוא ראוי באמת, כי אי לאו הכי עלול ליפול לגמרי ממדרגותיו. לכן כל פעם יקבל על עצמו איזה קבלה קטנה, ולאחר שיראה כי עלתה בידו ימשיך ויקבל עליו עוד קבלה טובה, כך ילך מחיל אל חיל עד שיתייצב על דרך טובים.

ובררך דוגמא בעלמא אפשר להציע עצה טובה לקבלה טובה, הלא מדרכו של אדם ללכת כמה פעמים בכל יום ברחוב העיר, אם זה לבית המדרש

ולבית תלמודו ואם זה לשאר עניינים הנצרכים לו, וכמובן שהדרכים הם בחזקת סכנה ועיקר הנסיונות בשמירת עיניים נמצאים שם, לפיכך טוב מאד אם יקבל על עצמו - בהחלטה גמורה - על דרך אחד מביין כל הדרכים בהם מורגל ללכת מדי יום ביומו, שמכאן ואילך ישמור על עיניו בכל עת הילוכו בדרך הזה, יהיה מה שיהיה, וכעבור זמן, לאחר שההרגל ייעשה לו כטבע, ימשיך ויקבל על עצמו לשמור את עיניו בעוד דרך, עד שלבסוף יהיו כל אורחותיו ודרכיו משומריין בקדושה ובטהרה².

המבשול הגדול ביותר שמונע מן האדם לשוב בתשובה, הוא המחשבה המוטעית מיסודה שהקב"ה מחשיב רק שלימות, ומי שקם ונופל ושוב קם ונופל אין עבודתו רצויה, אולם באמת אין זה נכון כלל וכלל, ולעולם הקב"ה מייקר ומחשיב כל פעולה וכל עשייה שהאדם עושה למענו יתברך, גם אם אין זה כל כך בשלמות, וגם אם עדיין רחוק בכברת דרך ארוכה ממה שצריך להיות.

ובדרך שפירש הרה"ק בעל ה'בית אהרן' מקארלין זי"ע (לחנונה דף מת.) את הפסוק בתהלים (קט"ט, נט) "חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך",

העדות והוספות

למילתא עד שהגיע לכסא הכבוד, תכלת לים, ים לרקיע, רקיע לכסא הכבוד, מוטב היה שימשיל את התכלת תיכף אל כסא הכבוד. אלא יש לומר, שחז"ל באו להורות לנו את הדרך הנכונה בעבודת השי"ת, שאין לדלג תיכף ומיד מן המקום הנחות ביותר עד לכסא הכבוד, אלא סדר ההתקרבות הוא בצעד אחר צעד מן הקל אל הכבד עד שמוגיע אל כסא הכבוד.

ג. אמרה נפלאה מיתאמרא משמיה דהגאון האדיר רבי משה פיינשטיין זצוק"ל, הנה חז"ל נתנו טעם מדוע ציווה הקב"ה להטיל חוט של תכלת בתוך הציצית, ואמרו הטעם היות שהתכלת דומה לכסא הכבוד, וכדאיתא בגמרא (סוטה יז.), "מה נשתנה תכלת מכל מיני צבעונין? מפני שהתכלת דומה לים, וים דומה לרקיע, ורקיע דומה לכסא הכבוד". ויש לדקדק טובא, מדוע היה צריך לדמות מילתא

‘חֲשִׁבְתִּי’ - מלשון חשיבות, שצריך האדם להחשיב כל עשייה וכל פעולה קטנה שעושה והולך בו למען שמו יתברך, ועל ידי שמחשיב את כל עשיותיו, אפילו הקטנות שבהם, זוכה לבסוף ‘ואשיבה רגלי אל עדותיך’, וזוכה לשוב לגמרי אל השי"ת ולתקן את כל מעשיו⁷.

דיבורים עצומים כותב הרה"ק רבי אהרן ראטה זי"ע בספרו ‘טהרת הקודש’ (מאמר שמירת עינים ה), נאמר בשיר השירים (ד, ט) “ליבכתני באחת מעיניך”, ‘אחת’ - הוא מלשון אחדות והתחברות (רש"י שם), ויש לפרש שעל ידי שמירת העיניים זוכה להתחבר ולהתאחד עם השי"ת באופן של ‘ליבכתני’ - קירוב לבבות, ודייק הכתוב לומר ‘באחת מעיניך’ ולא אמר ‘בשתי עיניך’, ‘כי לפעמים אפילו על ידי פעם אחד שתעמוד בנסיון חזק בעינים, תוכל לזכות למדריגת קדושה גדולה”, עד כאן¹⁰.

אבל כמובן שהעיקר הוא לא להתמהמה כלל ולא להמתין לשעת הכושר, אלא יתחיל מיד לעשות איזה פעולות טובות וחיזוקים עד שיהיה חפץ ה' בידו מצליח ויזכה לשוב בתשובה שלימה, וכמאמר הגמרא (יומא לט.) על הפסוק

הערות והוספות

כי כל זמן שאינו חשוב בעיני עצמו לא יוכל לעזוב את הרגילות שלו ולשוב לדרך הטוב. וזהו חשבתי דרכי שהחשבתי את דרכי ואשיבה רגלי⁷.

טו. ומורגל בפי העולם לומר משמו של הרה"ק רבי אהרן ראטה זי"ע, שבשעה שהזדמן לאדם ניסיון של שמירת עיניים והתגבר על זה, באותו זמן נעשה עת רצון גדול בשמים ויכול לבקש מאת השי"ת כל מה שרוצה.

יד. לחביבות הדברים נעתיק כאן לשון קדשו של בעל ‘בית אהרן’, וזה לשונו: חשבתי דרכי ואשיבה רגלי וגו', חשבתי - לשון חשיבות. רגלי - לשון רגילות. שצריך כל אחד אף שהוא במדריגה פחותה מאוד. להחשיב בעיניו כל דרך וכל פעולה שהוא עושה בעבודת השי"ת. ולהאמין ולידע שכל פעולה באיזו מדריגה שהיא פועלת למעלה למעלה. ובזה יוכל לעזוב הרגילות שלו ולתקן הכל.

(ויקרא יא, מד) "והתקדשתם והייתם קדשים" - "אדם מקדש עצמו מעט - מקדשין אותו הרבה, מלמטה - מקדשין אותו מלמעלה"^{טז}.

ישמח בנסיונות - שזוכה להתגבר על היצר

דברי חזוק ועידוד ערבים ומתוקים אנו מוצאים בספר ה'תניא' (פרקים כז - כח), דברים נוטפים מור ואהלות כמים קרים על נפש עייפה, בו הוא מדבר אל כל עובדי ה' באשר הם שם, לחזק את רוחם ולעודד את נפשם, לבל יפול ליבם בקרבם בראותם כי גבר עליהם האויב, הלא הוא היצר הרע שמתחדש עליהם בכל יום תמיד עם נסיונות שונות ומשונות בכדי להפילם בפח יקוש, הוא מנסה לפתותם לדבר עבירה ולראיות אסורות, ומטבע הדברים גורם הדבר לחלישות הדעת מרובה ולרפיון הרוח עד שכמעט ומחשב האיש הנלכב להישבר.

בפרט לאחר שנוכח העובד ה' לראות כי ישנם כמה צדיקים בארץ אשר הכניעו את הרע לגמרי, וכבר אין להם שום משיכה ושום נטייה אל

הערות והוספות

כעס, מחלוקת, קללות וליצנות, ובהם גופא יראה לתקן מתחלה הדברים שנשתרש בהם, ובמשך איזה זמן יתרגל להזהר מכל חלקי דבור האסור, ואח"כ יראה לתקן מה שקלקל בכח המחשבה וראיית העינים וכדכתיב 'ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם', והתורה העידה שרגיל האדם להכשל בהם, ואמרו חז"ל אל יהרהר אדם ביום שמא יבא לידי טומאה בלילה, ואחר כך יתקן מה שקלקל במעשה וכו'.

טז. ראה כהדברים האלה שכתב רבינו ה'חפץ חיים' בספר 'בית ישראל' (פרק ו) וזה לשונו: עוד יש לנו עצה לקרב קץ הגאולה והיא, אף שלשוב בתשובה שלמה על כל מה שקלקלנו בפעם אחת בזמן קצר אי אפשר מכל מקום יש בידינו להתחיל בתשובה בהדרגה, היינו לתקן מתחלה מעט את כח הדיבור שיש בידו וברשותו ומצוי לעבור עליו, וכולל כמה ענינים, היינו, לשה"ר, רכילות, הלבנת פנים, אונאת דברים, שקר, מרמה,

הרע", ואילו הוא יש לו תמיד נסיונות ומלחמות בענייני קדושה, הרי זה גורם לו לחשוב שמא מעשיו אינם מרוצים לפני המקום ברוך הוא, והראיה, שאין לו מנוחה מן המלחמה התמידית, אילו היו מעשיו מרוצים והגונים באמת לא היה היצר הרע מצליח לבלבל אותו בערפול הדעת וטשטוש המוחין, ואם היצר מצליח להעמידו תמיד בנסיונות חדשים, אין לך סימן גדול מזה שכל עבודתו לא שוה כקליפת השום, עד שמכח המחשבות האלו נופל לעצבות ולמרה שחורה.

הערות והוספות

אויגען', ומאחר ואינך חפץ לראות את המושל ופמלייתו אכן לא תראה אותם, וכמובן שזהו מדריגה של צדיקים וסתם אנשים אסור להם לסמוך על כך.

ושמחנו לראות שבעין הדברים האלה כתב ה'אלשיך' הק' בפרשת עקב (דברים יא, יח), שהצדיקים עיניהם ברשותם ואם ליבם אינו חפץ בראייה כלשהו אזי אינם נמשכים אחריה, וזה לשונו: כי הנה עינא ולבא שני סרסורי דעבירה (במדבר רבה י, ו) העין רואה והלב חומד ואיברים גומרים. והן אמת כי אם כאשר העין רואה היה הלב קשור ודבוק בעבודת שמים, אין פחד שימשך אחר מראה עיניו לחטא כי לא יחמוד דבר רע. וזה מאמר שלמה בחכמתו (משלי כג, כו) 'תנה בני לבך לי ועיניך דרכי תצרנה', כי אחרי תתן לבך לי משועבד ודבק בה', אין פחד שימשך אחר העינים, כי אדרבה העינים ימשכו אחריי, וזהו ועיניך דרכי תצרנה. וזהו אומרו במקום אחר (שם ד, כג) 'מכל משמר נצור לבך'. ועל כן הקדימה תורה את הלב

יז. ידוע המעשה שאירע עם הרה"ק מהר"א **מבעלזא** זי"ע ביום חתונתו, שלרגל השמחה הגדולה בחצר הקודש ביקש המושל של אותו מחוז לבוא יחד עם בני ביתו, להשתתף בשמחה ולברך ברכת מזל טוב לחתן ולכל המחותנים, ומחמת כבוד המלכות לא היה להם הברירה לסרב להם, אולם להחתן עצמו, הלא הוא הרה"ק מהר"א זי"ע, נגרם עגמת נפש גדול עד למאד, על אשר ביומו הגדול והקדוש יצטרך להביט בפניהם של אנשים רשעים, כראות אביו הגדול - המהרי"ד זי"ע - את צערו הגדול של בנו על כך וביקש להפיס את דעתו, אמר לו את הווארט הבא, נאמר בתורה 'ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם', וצריך להבין מדוע היפך הכתוב את הסדר והקדים את הלב לפני העין, הלא תחילה מביט העין ורק אחר כך נמשך הלב, אלא יש לומר שלפיכך נכתב הלב קודם, כי דבר שאין הלב חפץ לראות לא תראה העין, ובלשונו הק': 'וואס די הארץ באגערט נישט צו זעהן זעהען נישט די

לפיכך בא 'בעל התניא' בדברי חיזוק ועידוד ומגלה לנו כי אין שום סיבה להיות בעצבות, וגם אין לנו לקנא את הצדיק שכבר הגיע למדרגות רמות והתעלה מכל הנסיונות, שהרי כל עבודתנו בעולם הזה הוא ללחום את מלחמות ה' ברמה, וכלשון קדשו של הרה"ק הרבי ר' אלימלך מליזענסק ז"ע ב'צעטיל קטן' (ס"ק טו) "האדם לא נברא בעולם רק לשבר את הטבע", היצר הרע מבקש להפיל אותנו ברשת אשר פורש לרגלנו תמיד, ואילו אנו לא נותנים לו לנצח, אלא משיבים מלחמה השערה שוב ושוב, גם אם בכל פעם שמתגבר האיש הישראלי מתגבר גם יצרו כנגדו, ואנו אין לנו אלא להשיב לו מלחמה פעם שנייה ושלישית, מלחמת מצוה עד אין סוף".

אדרבה, כל פעם שהיצר הרע מעורר אצל האדם נסיון בקדושת העינים ומצליח להתגבר עליו ולדחותו מעל פניו, יש לו לשמוח בשמחה

העדות והוספות

שהיה מסתכל פנים בפנים לא ראה כי אם הנרצה לעבודת הש"י על פי דרכי התורה, ולא יכולתי להעלות הדבר על הספר. יח. וראה בספר 'דברי יחזקאל' להרה"ק רבי יחזקאל משיניווא ז"ע (פרשת עקב ד"ה כי תאמר) וזה לשונו: שמעתי שהיה בימי הבעש"ט הקדוש ז"ע איש מפורסם ושאלו תלמידיו הקדושים אותו אם ליסע אליו לראות מה טובו. והרשה להם ליסע. ושאלו אותו היכן ידעו אם הוא צדיק אמת. ואמר להם שיבקשו מאתו עצה על מחשבות זרות ופניות, ואם יתן להם עצה ידעו שאין בו ממש, שעל דבר זה צריך האדם ללחום עד רגע האחרונה, וזה עבודת האדם בעולם הזה ללחום עם מחשבותיו לעשות הכל לשמו ית'.

קודם לעינים באומרו 'ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם'. ע"כ. ובמשלי (שם), על הפסוק 'תנה בני לבך לי ועיניך דרכי תצרנה', חזר האלשיך הק' על דבריו אלה וסיים בזה הלשון: אם הלב מושרש בעבודתו ית', גם שהעין תראה הלב לא יחמוד, לכן מכל משמר ראוי לנצור הלב. עד כאן לשונו. כן בקודש חזינו לעדות נאמנה על כח שליטת הצדיקים על עיניהם, שלא ראו שום דבר מלבד מה שהיו צריכים לעבודתם בקודש, כמו שהעיד הרה"ק רבי צבי אלימלך מזינוב ז"ע בעל ה'בני יששכר' על רבו הרה"ק מלובלין ז"ע (דרך פקודך לה, ו בהג"ה), וזה לשונו: עיני ראו ולא זר אצל כבוד אדמו"ר הרב הקדוש מה"ר יעקב יצחק זצוק"ל שהיו העינים ברשותו, ואף על פי

עצומה וחדוה יתירה על שזכה לקיים את המצוה של 'ולא תתורו', וכלשון קדשו של 'בעל התניא': "אדרבה, יש לו לשמוח בחלקו, שאף שנופלות לו במחשבתו הוא מסיח דעתו מהן לקיים מה שנאמר 'ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם... ולכן אל יפול לב אדם עליו ולא ירע לבבו מאד, גם אם יהיה כן כל ימיו במלחמה זו, כי אולי לכך נברא וזאת עבודתו לאכפיא לסיטרא אחרא תמיד".

ומבואר בזוהר הק' (פרשת תרומה קסג.) שהיצר הרע עושה את רצון ה' והולך לפתות ולשדל את האנשים לדבר עבירה, כי על ידי זה רוצה הקב"ה לנסות את הבריות אם הם נאמנים אליו יתברך באמת ואם הם אוהבים אותו בכל לב, ודעת לנכון נקל שהיצר הרע מבכר את אותם אנשים שרוצים לעשות את חפץ ה', אדרבה, עצם הדבר שהיצר בחר להתגרות באדם זה רק מוכיח כי מעשיו חשובים לפני המקום ברוך הוא, כמו שכבר גילו לנו חז"ל ואמרו (סוכה נב.), "כל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו".

ואם אכן התחזק האדם ברוחו לעמוד בנסיון ולא התפתה ליצר הרע ולמדוחיו, אזי באותה שעה שהתגבר יש להקב"ה נחת רוח גדול ביותר, הקב"ה שש ושמח באותו אדם שכפה את יצרו והוכיח במעשיו כי הוא נאמן רק אל השי"ת ואוהב אותו עד לאחת, ובשביל זה לא יסור מדברתו כלל, יהיה מה שיהיה ט".

הערות והוספות

ועיקר תיקון העולמות, כי בהרגיש האדם מדה רעה בקרבו כגון התעוררות תאוה ח"ו או שאר דבר רע, הנה הסכל מצער על זה, ואינו מועיל בצערו, אמנם הנלבב ישמח בזה, בזכרו החסד הגדול שעשה לו ה' ונתן בקרבו תאוה זו כדי שיוכל לעבדו, דהיינו לעשות דוקא ההיפך, שזהו עיקר העבודה מה שלא זכה שום מלאך אל דבר זה, ובזכרו היטב על

יט. ממש כעין זה כתב ב'ערבי נחל' (פרשת שלח דרוש ה - חלק מדבריו הובאו בהערות לעיל) וזה לשונו: כלל הדברים, שלכוונה הושם חסרונות במין האדם, שמצדם נקרא הולך ממדרגה למדרגה ומוסיף כח ומשלים החסרונות שבכל העולמות, מה שאין כח זה למלאך עבור שאין בו מהחסרונות. וזהו עצמו העצה היעוצה לאדם, ועיקר העבודה,

מתחבולות היצר להפיל ביאוש הגרוע מכל

וביותר יש לנו לדעת, שיצרו של אדם מתחדש עליו בכל יום תמיד בנסיונות חדשים אשר לא שערום אבותינו, וגם כאשר מתעורר בלב האיש הישראלי הרצון והחשק להשיב מלחמה השערה ולהתגבר על אותו אש התאווה, עדיין מנסה היצר הרע בערמה לרפות את ידו ולצנן את התלהבותו, הוא בא אצל האדם ומסביר לו בכמה וכמה דרכים שחבל על כל ההשתדלות והמלחמה שהוא חושב להילחם עמו.

הערות והוספות

ובמקום אחר בליקוטי מוהר"ן (תורה רל"ג) מגלה לנו עצה נפלאה ופשוטה כיצד ניתן להתגבר על מחשבות זרות בשעה שהן מתעוררות, וזה לשונו: הכלל שאי אפשר בשום אופן בעולם שיהיו שני מחשבות ביחד בפעם אחד. על כן בקל יכולין לגרש מחשבות רעות רק בשב ואל תעשה, דהיינו שלא לחשוב אותו המחשבה רק לחשוב איזה מחשבה אחרת בתורה או עבודה או אפילו משא ומתן, כי אי אפשר שיהיו שני מחשבות ביחד בשום אופן. וכבר מבואר במקום אחר (סימן עב) שאין צריכין לעשות מלחמה ולנענע ראשו אנה ואנה כדי לגרש המחשבות רעות כי אין זה מועיל כלל, אדרבא על ידי זה מתגברים יותר, רק לבלי להשגיח עליהם כלל, רק לעשות את שלו במה שהוא עוסק בתורה או תפילה או משא ומתן, ולבלי להסתכל לאחוריו כלל ועל ידי זה ממילא תסתלק.

לבו אזי מרוב הנחת רוח והתענוג מתבטל ממילא תאווה רעה היא ועושה דוקא ההיפך בחשק גדול. עד כאן.

עוד כיצא בזה איתא ב'ליקוטי מוהר"ן' (תורה כ"ז) וביתר הרחבה ב'ליקוטי עצות' (ערך מחשבות והרהורים אות ב), ונעתיק כאן הלשון: כשבאים על מחשבתו הרהורי זנות והוא משבר תאותו ומסיח דעתו מהם, זהו עיקר תשובתו ותיקונו על פגם הברית שפגם מקדם, כל אחד כפי ענינו, כי זהו בחינת תשובת המשקל כמש. על כן אל יפול בדעתו כשרואה, שמתגברים עליו הרהורים רעים ומגונים מאד, כי אדרבא, זהו דייקא תיקונו ותשובתו, כי דייקא על ידי זה שבאים עליו עתה הרהורים והוא מתגבר עליהם, על ידי זה דייקא הוא עיקר תיקונו ותשובתו, כנזכר לעיל. ובזה הוא מוציא ניצוצי הקדושה שנפלו על ידי פגם הברית ואז זוכה לתיקון הברית, ועל ידי זה זוכה להזדכך וכו'.

בך הוא אומר לו: הלא בין כה וכה לא תוכל להתגבר עלי ועל מדוחי, חלש המזג אתה וממילא תיכשל לבסוף ותיפול, מכיר אני אותך לא מהיום וגם לא מתמול שלשום, עוד בפעמים הקודמות שחשבת להילחם בי לא הצלחת, במוקדם או במאוחר כשלת ונפלת, ואם כן מה לך לנסות עכשיו ולהתגבר בעוד שקרוב לוודאי כי לא תצליח בזה.

בריבורים כמו אלו ואחרים מצליח אותו זקן וכסיל לרפות את ידיו של אנשי ישראל הכשרים המתאווים לעשות את רצון קונם באמת וחפצים להתרחק מן העבירה ומכל הדומה לו, אלא שהיצר הרע מסית את ליבו בטענות שוא, אם ממילא לא יוכל להתגבר על העבירה אזי מוטב לו להיכנע מיד ולחטוא ולא להיכנס למלחמה שבסופו של דבר ייכשל בה.

אולם באמת אין זה אלא טעות מיסודו, ואין בטענות אלו שום ממשות של אמת מלבד עוד תכסיס מתכסיסי היצר, וכלשון הי"שם משמואל' (וישלה תרע"ז) "כי זה מתחבולות היצר הרע לרפות ידי העובדים ולהפילם ביוש הנורא הגרוע מן הכל". ושתי טעמים בדבר, קודם כל כי גם לו יצויר שאכן יפסיד לגמרי וייצא מן המלחמה כשידו על התחתונה, עדיין אין להפחית בערכו של המלחמה שנלחם עם יצרו, עצם הדבר שניסה להילחם כבר יש לו חשיבות גדולה בשמים והקב"ה הרוכב בערבות שש ושמח על נפש מישראל שלחם מלחמת אש דת כנגד אש התאוות והטומאות.

שנית, כיצד ובאיזה זכות אפשר להחליט מעיקרא שהמלחמה נועדה לכישלון, הלא אם יכנס למלחמה, למרות הסיכויים הקלושים לנצח בה, אולי יהא ה' בעזרו ויזכה לנצח את יצרו אפילו באופן שלמעלה מכוחותיו, והאמת תורה את דרכה שאין לך שום אדם הרקום מבשר וגידים שיהא בכוחו לעמוד כנגד היצר הרע שהוא מלאך של אש מן השמים, זולת אם יתעקש בכל תוקף או אז יזכה לעזר ממעל ולסיעתא דשמיא למעלה מדרך הטבע, וגמרא מפורשת הוא

במסכת סוכה (נב:) שאמרו, "יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש להמיתו ואלמלא הקדוש ברוך הוא שעוזר לו - אינו יכול לו, שנאמר (תהלים לו, לג) 'ה' לא יעזבנו בידו ולא ירשיענו בהשפטו'".

ותשא אשת אדוניו את עיניה אל יוסף

ומי לנו גדול מיוסף הצדיק שזכה להיקרא "מרכבה קדושה לבחינת צדיק יסוד עולם" (לשון הספה"ק 'עבודת ישראל' פרשת וישב), וכבר נודע שכל מה שזכה אותו צדיק לבחינה הקדושה הזאת הוא רק מחמת שעמד בעוז ובתעצומות בנסיון הנורא של אשת פוטיפר ולא נכשל בה, ורק בזכות זה זכה להיקרא 'צדיק יסוד עולם' ולהיות מופת לרבים במעלות הקדושה והגבורה.

ולעולם לא נוכל להבין באמת את עומק הנסיון שיוסף הצדיק עמד בו בגאון ובעוז, יוסף הלא היה יחידי בתוך כל ארץ מצרים מקום טומאת וערוות הארץ, לא היה שם אי מי ממכיריו ומיודעיו שיאמר לו מה תעשה ומה תפעל, מה גם שהיה מושלך מבית אביו ונמכר בידי אחיו להיות עבד בארץ נכריה, והיה יכול להתמרמר על מה שעוללו לו ומחמת זה לפרוק מעליו כל עול ורסן, זאת מלבד מה שבדרך הטבע אמור היה להישאר עבד בארץ מצרים עד יום מותו בלא שיידע אפילו אחד ממשפחתו וממוקירי בית אביו מה היה לו והיכן הוא נמצא, ולא היה לו לחשוש שמא ביום מן הימים ימצא אותם ויתבייש מפניהם.

ואם לא די בכל אלו הסיבות שהיו לו לחטוא, עוד מובא בחז"ל (יומא לה:): שהייתה אשת פוטיפר עושה כל מיני השתדלויות שבעולם בכדי להכשילו, מצד אחד הייתה משדלתו בפיתויים נוראים ועצומים שבדרך הטבע היה קשה לשום יצור נוצר לעמוד בהם ולהתגבר עליהם, ומאידך גיסא עוד הוסיפה להלוך עליו אימים ולייסרו ביסורים אם לא יאבה לשמוע אליה, ומה יעשה הבן ולא יחטא.

עתידה להעמיד בנים מזמנו

אולם אין זה מן הנמנע לומר, שהחלק הקשה והמר ביותר בנסיון של יוסף הצדיק היה בשעה שאמרה לו אשת פוטיפר כי היא רואה באצטגנינות שעתידי לצאת צאצאים מבין שניהם, כמו שכתב ברש"י (בראשית לט, א וכן הוא בבראשית רבה וישב פה, ב) "שראתה באצטרולוגין שלה שעתידי להעמיד בנים ממנו", ואף אמת היתה בפיה, שכן לבסוף העמיד יוסף הצדיק צאצאים מזרעה לאחר שנשא את בתה אסנת, כפי שמובא בתורה בהמשך (בראשית מא, מה וברש"י שם).

ואפשר לומר הכוונה בזה, שאשת פוטיפר חששה שמא לאחר כל הפיתויים שהעמידה לפני יוסף הצדיק עדיין לא יתרצה אליה אותו צדיק, ויתחזק בכח גדול ועצום למשול על יצרו ולא ליפול בפח יקוש, על כן בחרה להעמידו בנסיון הקשה והמר ביותר, היא אמרה לו שחבל מאוד על כל מה שמטריח עצמו במלחמת היצר, שכן בסופו של דבר ממילא ייכשל בה, שהרי היא רואה באיצטגנינות צאצאים היוצאים מבין שניהם, ואם כן למה יתחיל במלחמת היצר, הלא בין כך ובין כך ייצא מן המלחמה בהפסד גדול, מוטב שיהא פושע מלכתחילה רח"ל.

אולם כאן רואים את גודל העקשנות והעזות דקדושה של יוסף הצדיק, כי גם לאחר שהיה יודע שמלחמתו נועדה לכישלון מראש, ולא זו בלבד, אלא שכבר כמעט וחישב יוסף הצדיק להיכשל בחטא, כדאיתא בגמרא (סוטה לו:): על הפסוק (בראשית לט, יא) "ויבא הביתה לעשות מלאכתו", בכל זאת לא אמר נואש, יוסף הצדיק ידע שלמלחמת היצר יש חשיבות בפני עצמו, אפילו אם לבסוף ייכשל בה ויפסיד עדיין אין זה מוריד מערך המלחמה שניסה להילחם, יהיה מה שיהיה, הוא לא ימסור את עצמו בידיים לידי הס"מ וחילולותיו.

ואבן לבסוף, לא זו בלבד שלא הכניע את עצמו בידיו של היצר הרע, אלא אף זכה לנצחו בניצחון מכריע עד הקצה השני, והצליח להתגבר על הנסיון המר שהעמידה לפניו אשת פוטיפר, ורק בזכות אותו עמידה בנסיון זכה לתואר הנשגב של 'צדיק יסוד עולם' והיה יוסף הצדיק לעמוד הקדושה בכל הדורות לאות ולמופת.²

ועל המלחמות שעשית לאבותינו

אותו הבחינה ראינו גם אצל החשמונאים הקדושים שלחמו אל מול היוונים את מלחמת הקדושה כנגד צד הטומאה, גם הם יצאו למלחמה בעוד שבדרך הטבע לא היה להם שום תקוה לנצח, היה זה ממש כחוכא ואטלולא שיצאו כמה אנשים, מעטים וחלשים, כנגד צבא אדיר המונה עם רב כחול אשר על שפת הים, גיבורים ומלומדי מלחמה, לא היה שום ספק שתוך זמן מועט ביותר יפסידו את המלחמה ויפלו שדודים לפני מלכות יון הרשעה.

והנה אנו רואים, שלמרות שידעו החשמונאים כי מלחמתם אבודה מעיקרא ואפסה להם כל תקוה לנצח, בכל זאת בחרו לצאת למלחמה בעוז ובתעצומות, מתוך עזות דקדושה ומבלי לעשות את החשבון האם ינצחו ואם לאו, עד שלבסוף נהפכה הקערה על פיה ואותם מעטים וחלשים הצליחו

הערות והוספות

לאלקים', דלכאורה היה יותר נכון שיאמר 'וחטאנו לאלקים', כי גם לה היה איסור בדבר, אלא שיוסף הצדיק לא רצה לכלול עצמו עם אותה מרשעת אפילו בדיבור, כי היה נבדל ממנה לגמרי.

כ. ומובא בספרים בשם הרבי ר' **בונים מפרשיסחא** ז"ע (שיח שרפי קודש - וישלה, קול שמחה - וישב), שהיה מקשה למה אמר יוסף הצדיק לאשת פוטיפר (בראשית לט, ט) 'ואיך אעשה הרעה הגדלה הזאת וחטאתי

להניס את כל קליפות הטומאה ממקום הקודש והמקדש וזכו להשיב את העבודה על כנה^{כא}.

ואפשר לומר שזהו הטעם שבנוסח ועל הניסים מודים גם 'על המלחמות', ולכאורה מה שבח יש בעצם המלחמה, הלא מלחמה הוא דבר שאינו טוב והוא סכנה נוראה, ויש לומר שאנו מודים על המלחמה שזכינו להילחם בשביל כבוד שמו יתברך, כי עצם המלחמה למען ה' ותורתו יש בזה משום שבח והודאה אפילו אם לא נזכה לנצח, ועל אחת כמה וכמה שיש ליתן שבח והודיה להשי"ת בשעה שזכו לנצח ברוב פאר והדר, וכמו שאנו אכן מודים באותו תפילה ואומרים 'על הנסים ועל הפורקן ועל הגבורות ועל התשועות וכו'^{כב}.

הערות והוספות

השתמשו בעזות בכדי להילחם כנגד היונים מתוך עזות דקדושה וללא כל חשבונות אחרים האם בדרך הטבע יש להם סיכוי לנצח או לאו, ואכן חפץ ה' היה בידם וזכו אלו קומץ האנשים להדוף מארץ הקודש רבי ריבואות של חיילים טמאים, ובחסידי הבורא ברוך הוא זכו לחדש את המלוכה ולקומם את הריסות בית אלוקינו ולעלות לפניו נר תמיד מתוך נסים גלויים ולמעלה מדרך הטבע.

כב. ראה מה שכתב ב'שם משמואל' (חנוכה תרע"ג - ליל ב'), שם מבאר שהיה נס בעצם הרצון של החשמונאים לריב ולהילחם עם היוונים, מאחר שהמצב היה לאחרי יאוש ממש וכבר חשבו למסור עצמם למיתה על קידוש ה', אולם לאחר שכבר התחילו

כא. בספר הק' 'שם משמואל' (פרשת מקץ - חנוכה) מתפלא מנין שאבו החשמונאים את העוז והכוח לצאת כנגד השכל הישר וההיגיון ולהילחם עם היונים, הלא בדרך הטבע לא היה להם שום אפשרות לנצח, גם הם ידעו שאינם אלא מתי מעט שיוצאים למלחמה כנגד אלפי אלפים של אנשי צבא מלומדי קרב ויודעים את כל תכסיסי המלחמות, והיאך באמת מלאם ליבם לעשות כן.

ומתריץ השם משמואל (וכעין זה בשפת אמת חנוכה תרמ"ה) שהם לקחו את הגבורה הזאת מן היונים עצמם, שהרי קליפת היונים היתה מידת העזות והחוצפה, כמבואר בספרים, והחשמונאים למדו מהם את מידת העזות והעלוהו לצד הקדושה, הם

המלמד ידי לקרב אצבעותי למלחמה

זהו אם כן מוסר ההשכל ודרך החיים שצריכים אנו ללמוד מיוסף הצדיק ומכל הצדיקים והקדושים שהלכו באותו בחינה, שאפילו מי שמכיר בנפשו ויודע שלא יוכל לעמוד בפני פיתויי היצר ומדוחיו, בכל זאת לא ישלים עם זה, לכתחילה ויניח לעיניו לשוטט בכל מקום ח"ו, אלא לפחות ינסה להילחם עמו, אולי יוכל לו ויזכה לנצח את יצרו.

ולצורך הענין ניקח משל ודוגמא מאחד שמוכרח לעבור ברחובה של עיר, ובאותה שעה בוער בו היצר ככבשן האש ומפתהו ליתן דרור לעיניו ולהביט לכאן ולכאן, אזי מצד הדין מחויב הוא להתגבר על יצרו ואסור לו למלאות את תאוות ליבו, אבל אפילו אם דומה לו שבסופו של דבר לא יוכל להתגבר וממילא ייכשל, בכל זאת לא יאמר תיכף נואש ויכניע את עצמו ליצרו הרע, אלא לפחות ידחה את הראייה באיזה רגעים, אולי באותו זמן יצליח להשקיט את יצרו והייתה לו הרווחה.

הערות והוספות

קידוש השם שזאת היתה תכלית נחמתם. ועל זה אמר הכתוב (זכריה ט, יג) 'ועוררתי בניך ציון על בניך יון', והמפרשים עמדו על לשון ועוררתי, ולפי דברינו יצדק מאד הלשון הזה שהי"ת עורר אותם לבל ישנו כמתאישים, עד שחשמונאי ובניו הרימו ראש לצאת לקראת נשק בגודל לבב, ועל זה נאמר 'רבת את ריבם', היינו שהריב שנתהוה ביניהם לבין היונים, מאת ה' היתה זאת, ואחר כך כשנתעוררו מלמטה דן ה' את דינם של העשוקים, ואחר כך נקם את נקמתם כדאיתא ביוסיפון.

במלחמה מלמטה היה הקב"ה בעזרם מלמעלה וזכו לנצח את היונים, וזה לשונו: **ובכן** יש להבין הלשון רבת את ריבם. ונראה דהנה מצב ישראל היה אז מוזר מאד אשר רבים מהחסידיים נהרגו והנשארים היו בחרפה וברעה גדולה מתחבאים במערות והיונים הארורים היו מחפשים אחריהם להשמידם, ויתר העם לא עמדו בנסיון ונתנו את ידם ליונים וכמעט שכבתה גחלת ישראל, ואין איש מתעורר כלל לעשות דבר לטובת הדת כי היו כולם כמתאישים ומצפים ליהרג על

אבל אפילו אם למעשה לא עמדו לו כוחותיו, וגם לאחר שניסה בכל כוחו להתגבר על יצרו נפל ונכשל, או אז ינחם את עצמו לפחות עם אותם רגעים מועטים שבהם נלחם ובמהלכם שמר את עיניו, כי כל ראייה אחת פחות שלא ראה יש לה חשיבות מיוחדת לפני המקום ברוך הוא ואין אנו יכולים להשיג את ערכה, ומה גם שעצם המלחמה שנלחם ביצרו למען כבוד שמו יתברך אינה שבה ריקם ועתיד ליטול את שכרו על כך, וכבר אמרו חז"ל (פסחים קיח.) שאין הקב"ה מקפח שכר כל בריה.

אכן, אם יתמיד על אותו הדרך בעקשנות ובתמידיות, אזי אחרי ככלות הכל יזכה לראות את האור מתוך החושך, ובסייעתא דשמיא יזכה לנצח את יצרו הרע ולעמוד על דרך המלך לאורך ימים ושנים טובים.²³

הערות והוספות

מלהתגבר על יצרו, ויפקיר עצמו לדבר עבירה שיהיה דיבורו אצלו הפקר, וילך אחר עצת יצרו הרע, ידע האדם כי בנפשו הוא, וסכנה צפויה לו (ועיין בשערי תשובה לר"י שער א מאמר ו) וכמאמר החכם (קהלת שם) 'כי מרפא יניח חטאים גדולים', וסוף סוף יטבע בין מצולה של עבירות עד שיהיה אי אפשר לו לנקות עצמו מהם.

וידוע מה שאחז"ל כל המחליט עצמו לדבר עבירה אין לו מחילה עולמית, היינו אפילו בשעת עת רצון, בשעה שמוחלין לו לאדם על עונותיו לא מחלו לו על מה שהחליט את עצמו לעבירה זו או לעבירה אחרת, אך צריך האדם לאזור כל מאמצי כחו וילחם בכל עוז נגד יצרו, פעמים ינצחנו היצר הרע, ופעמים יהיה הוא המנצח שיתגבר על יצרו, וסוף הדבר יהיה שיתגבר עליו ויגרשנו

נג. ראה דיבורים נפלאים ומשיבי נפש שכתב רבינו ה'חפץ חיים' בספר 'זכור למרים' (פרק כד) לחזק ברכים כושלות ולעודד את אלו שיצרו מתגבר עליהם ביותר וכבר חושבים לייאש עצמם מן המלחמה ולמסור את עצמם בידיים לעבירה, ומבואר כאן שלעולם אסור להתייאש ממלחמת היצר אפילו אם יודע שלבסוף עלול להיכשל, וזה לשונו:

הנה ידוע מה שאמר הכתוב (קהלת י, ד), 'אם רוח המושל יעלה עליך מקומך אל תנח'. וביאורו, המושל זה היצר הרע, והזהירנו בזה אף שהיצה"ר מתגבר על האדם כמה וכמה פעמים, אל יאמר האדם מה כוחי כי אלחם עם יצרי כי הנני רואה כי הוא מתגבר עלי ואין בכוחי לצאת אתו למערכת המלחמה, ובזה מייאש עצמו לגמרי

העבר עיני מראות שוא - סגולות ובקשות להינצל מן היצר

במובן שדברי תורה צריכים חיזוק תמיד, בפרט כאשר ידוע שיצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום להמיתו, הַשְׁקֵט לא יוכל היצר הרע כאשר הוא רואה את האדם מתחזק לבו בקרבו ומנסה ללכת בדרכי ישרים ולשמור את עיניו כראוי וכנכון, כל טצדקי שבעולם יעשה אותו זקן וכסיל בכדי להביא את האיש הישראלי לידי נסיון ולידי בזיון, ובעבור זה מזמן לפני האדם כל מיני נסיונות שונות ומשונות כחול אשר על שפת הים.

לפיכך, ביחד עם ההשתדלות וההתגברות על כל מיני הנסיונות המתרגשות לבוא לעולם, צריך גם הרבה תפלה ותחנונים לפני המקום ברוך הוא, שיאיר את עיניו ויתן לנו את הכח והעוז לעמוד על המשמר שלא להיכשל חלילה בראיה שאינה הגונה, ומי לנו גדול מדוד המלך ע"ה, שעל אף שהיה מקודש בכל מיני קדושות ואף היה רגל רביעי מן המרכבה, בכל זאת לא בטח בעצמו, אלא התפלל בכל עת תמיד לפני השי"ת שיצילהו ממראות שאינם הגונות, והיה שופך תפלתו ואומר (תהלים קיט, לו) "העבר עיני מראות שוא"^{כז}.

הערות והוספות

סיפק בידו להטות את עיניו כבר ראה איזה ראייה כלשהו, לפיכך התפלל דוד ואמר 'העבר עיני מראות שוא', ונתכוון בזה לבקש מאת השי"ת שיעביר לגמרי את אותם ראיות ממנו ולא יזמין אותם לנגד עיניו כלל.

וכתב הרה"ק בעל 'בני יששכר' בספר 'דרך פקודך' (מצוה לה אות ו) בזה הלשון: ובכלל האזהרה המסתכל באשה בכוונה, הנה הוא מזהר מן התורה 'ולא תתורו אחרי

כולו מלבו, וכמו שאמרו חז"ל כל הבא לטהר מסייעין לו, דכיון שיבא בעצמו להיטהר מחלאת עונותיו יסייעו לו מן השמים, ואזי תהיה ידו על העליונה.

כז. ובסימן הראשון בספר ה'טור' ביאר מדוע נקט דוד המלך דייקא בלשון העברה - 'העבר עיני', מאחר ולפעמים נקרה לנגד האדם בפתע פתאום מראה אסור, בלא משים לב ובלא ידיעה כלל, ועוד בטרם יש

בעיקר צריך לבקש רחמים שלא לאבד את צלילות הדעת בזמן הנסיון, כי זה עיקר דרכו כסל למו של היצר הרע, לטשטש בשעת מעשה את בהירות הדעת ולתת ק"נ טעמים של היתר בכדי להכשיר את השרץ, וצריך הרבה סייעתא דשמיא בכדי לעמוד בגאון ובעוז ולא להתבלבל מפיתויי היצר.

כמו כן צריך בכל עת מצוא לחזור ולשנן דיבורים קדושים מפי ספרים וסופרים העוסקים בעניינים אלו, כי עצם הלימוד בהם נותן חיזוק ועוז לעמוד כנגד כל הנסיונות המתחדשים עלינו תמיד, וגם פעמים שאין האנשים מכירים כל צרכם בחומר האיסור של ראיות אסורות, ועל ידי שלומד תמיד את דבריהם הקדושים עומדים הדברים לנגד עיניו בכל עת ובכל שעה ואף בשעת הנסיון זוכר את חומר העניין וזוכה להינצל ולהתגבר על כל הנסיונות.

והרה"ק מהרי"ד מבעלזא זי"ע עודד מאד ללמוד בכל יום את דברי ה'אור החיים' הק' בפרשת אחרי וקדושים (ויקרא יח, ב - שם יט, ב) שעוסק בעניינים אלו, ואמר שלימוד זה הוא סגולה והדרכה טובה למשך כל החיים, כמו כן מסופר על אחד מצדיקי בית רוזין זי"ע, שכל פעם שהיה צריך לצאת אל רחוב העיר לא היה יוצא טרם למד את דברי ה'אור החיים' הללו.

הערות והוספות

ותיטב בעיניו ונהנה בראיה והוא אביריהו דניאוף, ועין רואה ולב חומד וכו'. ומי שמקדש את עצמו ומתפלל אל ד' ישמרהו לעד, ונאמן הוא בעל מלאכתיו שישלם לנו שכר פעולתינו והוא ימסור בדינו את האברים שאינן ברשותו של אדם שיהיה ברשותו לבל יראו רק הדבר המותר לנו לראות על פי התורה.

לבבכם ואחרי עיניכם' (במדבר טו, לט), לאפוקי אם ראה פתאום בלא הודע שלא בכוונה אינו עובר, אבל צריך תיכף להיות עוצם עיניו, וצריך האדם להתפלל שהש"י ישמרהו מראיית העין כמו שאמר דוד המלך 'העבר עיני מראות שוא' (תהלים קיט, לו), כי ראות העין אינו ברשות האדם, כי בפתע פתאום יוכל לבא לנגד עיניו איזה דבר ערוה

בך גם מובא בשם נכדי הרה"ק בעל ה'דברי חיים' מצאנו זי"ע, שהלומד את דברי ה'אור החיים' הק' בפרשיות אחרי קדושים לא ימות מבלי שקודם יעשה תשובה, וכן היה נוהג הרה"ק בעל 'יסוד העבודה' מסלונים זי"ע להזהיר את האברכים שילמדו את דברי ה'אור החיים' הק' בפרשת קדושים ובפרשת תזריע, שיש בהם הדרכה גדולה לכל החיים.

ואילו הרה"ק בעל 'שפת אמת' מגור זי"ע כותב (כי תצא תרל"א), שעצם המלחמה עם היצר הינה סגולה מיוחדת לשמירה עליונה על האדם שלא ייכשל חלילה בענייני קדושה, כדכתיב בתורה (דברים כג, י ושם) "כי תצא מחנה על אויביך ונשמרת מכל דבר רע... והיה מחניך קדוש ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך", ולכאורה יהלום יותר הלשון 'ושמרת' - מכל דבר רע', ומדוע אמר 'ונשמרת', אלא מכאן אתה למד שבזכות מה שיוצא למלחמה על אויביו, אויבי ה', זוכה לשמירה עליונה - 'ונשמרת', יהיה עליך שמירה, וכלשון קדשו של ה'שפת אמת', "ויש לומר, כי המלחמה באמת נותנת שמירה לאדם".

ובצאתנו מן הקודש נפרוש את כפינו אל ק-ל אשר בשמים, מי יתן והיה לנו כל הימים שכל נכון ודעה ישרה, להיזהר ולהישמר בשבע עיניים לבל ניפול חלילה ברשתו של היצר המזמן לפתחנו חדשים לבקרים נסיונות חדשות ומחודשות, שחלילה לא נאבד את העשתונות בשעת הנסיון, אלא לקיים את מאמר הכתוב (תהלים טז, ח) "שויתי ה' לנגדי תמיד כי מימיני בל אמוט", ולזכור תמיד 'מה ה' אלוקיך שואל מעמך כי אם ליראה', לעמוד על המשמר בכל עוז ובכל תוקף שחלילה לא ניכשל אפילו בסרך של איסור, ולדעת שכל העולם הזה הוא כצל עובר וכענן פורח ואין זה מן הראוי כלל ללכת שבי אחר דברים שבסוף יתברר שהם עורבא פרח ודמיונות בעלמא.

ולא נותר לנו אלא לבקש מהשי"ת מעומקא דליבא וכאנקת אסיר את הבקשה שאנו מבקשים בכל יום תמיד מאת השי"ת בתפילת השחר, "יהי רצון

מלפניך ה' אלוקינו ואלוקי אבותינו, שתרגילנו בתורתך ודבקנו במצותיך, ואל תביאנו לא לידי חטא, ולא לידי עברה ועון, ולא לידי נסיון, ולא לידי בזיון, ואל ישלוט בנו יצר הרע", אמן כן יהי רצון.

